

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE**

Jan Mulec

POLICIJSKE NALOGE SODOBNIH VOJSK

Diplomsko delo

Ljubljana, 2004

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE**

Jan Mulec

Mentorica: doc. dr. Maja Garb

POLICIJSKE NALOGE SODOBNIH VOJSK

Diplomsko delo

Ljubljana, 2004

KAZALO

1. UVOD.....	5
2. METODOLOŠKO-HIPOTETIČNI OKVIR.....	7
2.1. Cilj in pomen proučevanja.....	7
2.2. Hipoteze.....	7
2.3. Uporabljena metodologija.....	7
2.4. Struktura naloge.....	8
3. OPREDELITEV TEMELJNIH POJMOV.....	9
3.1. Sodobna vojska.....	9
3.2. Oborožene sile.....	11
3.3. Policijske naloge.....	11
3.3.1. Vzdrževanje javnega reda in miru.....	12
3.3.2. Policijsko patroljiranje.....	12
4. RAZLIKE MED VOJSKO IN POLICIJO.....	13
4.1. Policija.....	15
4.2. Vojaška organizacija.....	17
5. KRIZA LEGITIMNOSTI SODOBNIH VOJSK.....	20
5.1. Iskanje novih nalog.....	22
5.1.1. Omejitve in dileme pri iskanju novih nalog.....	26
6. LEGITIMNOST POLICIJSKIH NALOG VOJSKE.....	29
6.1. Odnos slovenske javnosti do nalog vojske.....	31
7. PRIMERI UPORABE VOJSK V POLICIJSKE NAMENE.....	34
7.1. POLICIJSKE NALOGE V MIROVNIH OPERACIJAH.....	38
7.1.1. Stopnja vključenosti vojsk v mirovne operacije.....	42
7.1.2. Vojaška policija – primer MSU.....	43
7.1.3. Sodelovanje mirovnih sil v prestrazanju drog.....	44
7.1.4. Sodelovanje mirovnih sil v boju proti terorizmu.....	46
7.1.5. Mirovne operacije in javno mnenje.....	48
7.1.6. Zgodovinska udeležnost.....	49
7.2. VOJNA PROTI DROGAM.....	50
7.2.1. ISAF (International Security Assistance Force) v Afganistanu.....	54
7.3. SODELOVANJE VOJSK PRI NADZORU MEJE IN ILEGALNIH MIGRACIJ.....	56

7.3.1. Primer Združenih držav Amerike	57
7.4. BOJ PROTI TERORIZMU.....	58
7.4.1. Združene države Amerike	59
7.4.2. Velika Britanija	61
7.4.3. Izrael.....	62
7.4.4. Japonska	63
7.5. AKTIVNA VLOGA PRI NEMIRIH	
IN MNOŽIČNIH PROTESTIH	65
7.5.1. Primer Združenih držav Amerike	66
7.5.2. Primer vojske Velike Britanije na Severnem Irskem	67
7.5.3. Omejitve uporabe vojske pri nemirih in množičnih protestih	68
8. PRIPRAVE IN URJENJE	70
9. SKLEP IN VERIFIKACIJA HIPOTEZ	72
10. VIRI IN LITERATURA	76
11. PRILOGE.....	82
Priloga A: Tristopenjska tipologija večdimenzionalnega prilagajanja oboroženih sil spremembam v družbi	82
Priloga B: Izbrana vprašanja iz raziskav javnega mnenja.....	84
Priloga C: Grafične predstavitve izbranih vprašanj iz raziskav javnega mnenja.....	86

SEZNAM KRATIC

COD – Counternarcotics Operations Divison (Oddelek za protinarkotične operacije)
DEA – Drug Enforcement Agency (Agencija za boj proti drogam)
EUPM – European Union Police Mission (policijska misija Evropske Unije)
FBI – Federal Birou of Investigation (Zvezni urad za preiskave)
FORSCOM – U. S. Army Forces Command (Poveljstvo sil ameriške vojske)
HV – hladna vojna
IDF – Israelie Defence Forces (Izraelske oborožene sile)
ISAF – International Security Assistance Force (mednarodne varnostne sile)
JFC – Joint Forces Command (Združeno poveljstvo sil)
KoV – kopenska vojska
MSU – Multinational Specialized Unit (večnacionalna specializirana enota)
NATO – North Atlantic Treaty Organization (Organizacija Severnoatlantskega sporazuma)
NVO – nevojne vojaške operacije
OMO – Other Military Operatins (druge vojaške operacije)
OOTW – Operations Other Then War (nevojne vojaške operacije)
OS – oborožene sile
OZN – Organizacija združenih narodov
OVSE – Organizacija za varnost in sodelovanje v Evropi
SASO – so and so (operacije, ki so nekje na meji)
SFOR – Stabilization Force (stabilizacijske sile)
SOUTHCOM – The Southern Command (Južno poveljstvo)
SJM – slovensko javno mnenje
SV – Slovenska vojska
UL OZN – Ustanovna listina Združenih narodov
VL – vojno letalstvo
VM – vojna mornarica

1. UVOD

S padcem berlinskega zidu in koncem hladne vojne je svet vstopil v novo dobo. Spreminjali so se politični sistemi, družbene ureditve in hkrati tudi vojske obeh nekdanjih sovražnih blokov, zahodnega pod vodstvom Združenih držav Amerike in vzhodnega pod vodstvom nekdanje Sovjetske zveze. Hkrati s spremembami so se vojske morale spoprijeti z novim problemom, z upadanjem legitimnosti njihovega delovanja in novimi viri ogrožanja. Oboje je izrednega pomena zanje.

Sama legitimnost se lahko kaže tudi prek nalog, ki jih opravlja vojska. Te so se med hladno vojno nekako ohranjale, po njenem koncu pa so se začeli različni procesi. Sprememba domačega in globalnega varnostnega okolja je pred sodobne vojske postavila nove zahteve in naloge, ki izhajajo iz novih tveganj in groženj tako za nacionalno državo kot mednarodno okolje. Viri ogrožanja so vse bolj vpeti v mednarodno okolje ter posredno in neposredno vplivajo na celotno mednarodno skupnost. Vse pomembnejši postajajo problemi z mednarodnim kriminalom, ki širi dejavnost in je vse bolj povezan s terorizmom, ilegalnimi migracijami, trgovino z drogami in drugimi dejavnostmi, ki ogrožajo tako same države kot mednarodno skupnost v celoti. Zunanje grožnje so bile prav gotovo primarna skrb vojske, vse bolj pa prihajajo v ospredje tiste notranje naloge, s katerimi bi se lahko ukvarjala tudi vojska. Ena izmed takih so prav gotovo množični nemiri, ki so z razmahom protiglobalističnih in drugih gibanj znova pridobili veljavo. Sodobne vojske kot eden izmed elementov zagotavljanja nacionalnih varnosti se morajo uspešno upreti tem grožnjam, to pa jim bo uspelo le z uspešno redefiniranimi nalogami. Področje policijskega delovanja je gotovo tisto področje, na katerega lahko poseže tudi vojska. Slednja je lahko predvsem v oporo policiji pri zagotavljanju notranje varnosti in opravljanju nalog, kot so nadzorovanje meje oz. ilegalnih migracij, vojna proti drogam, terorizmu, nadzorovanje demonstracij itn. Takšna uporaba vojske v mednarodnem okvirju je že bolj vprašljiva, je pa za zdaj poleg policije¹ edina institucija, ki je sposobna sodelovati v mirovni operacijah, tako zaradi človeških kot zaradi tehničnih dejavnikov. V mirovni operacijah so uporabnejše policijske naloge, ki so same po sebi tudi manj bojovniške kot tradicionalne vojaške naloge. Sodobne vojske sodelujejo pri opazovanju in nadzoru

¹ Policija ima na mirovni misijah za zdaj še bolj svetovalno vlogo. Spremlja oz. nadzira lokalne policijske službe, ima nalogo svetovanja, izobraževanja, vse bolj pa tudi prevzema odgovornost za ohranjanje reda in zakonitosti (Lewis, 2002).

volitev, iskanju orožja pri lokalnem prebivalstvu, opravljajo nadzor in razdeljevanje humanitarne pomoči, patrolirajo in spremljajo konvoje, varujejo pomembne obiskovalce ali humanitarno pomoč, pomagajo pri vzpostavitvi javnega reda in miru in še mnogo drugega.

Hkrati z izvajanjem policijskih nalog se samo po sebi odpira vprašanje, kolikšna je sposobnost sodobnih vojsk za opravljanje teh nalog in njihova družbena sprejemljivost. Samo urjenje vojakov se bo moralo korenito spremeniti, da bodo le-ti sposobni opravljati takšne naloge. Hkrati bodo države morale spoznati, da takšne naloge lahko le pripomorejo k ugledu sodobnih vojsk v očeh javnosti, ki prek javnega mnenja vpliva na legitimnost delovanja in obstoja organizacij. Tesna povezava vojske s civilnim okoljem, ki jo zagotavljajo policijske naloge, lahko k temu le pripomore.

2. METODOLOŠKO-HIPOTETIČNI OKVIR

2.1. Cilj in pomen proučevanja

V diplomskem delu bom obravnaval problematiko policijskih nalog, ki jih izvaja vojska. Cilj je predvsem odkriti in opisati policijske naloge, ki jih izvaja sodobna vojska, ter njeno vlogo in primernost za opravljanje teh nalog. Te naloge so pomembne tudi za samo legitimnost delovanja vojsk, ki jo po hladni vojni izgubljajo. Redefiniranje nalog in opravljanje policijskih nalog lahko pripomore h krepitvi sodobnih vojsk in jih hkrati pripravlja na izzive, ki jih postavlja sodobno mednarodno okolje. Prikazati želim, da sodobne vojske vse dejavneje sodelujejo pri opravljanju teh vrst nalog in da lahko z njimi pripomorejo h krepitvi tako nacionalnih kot mednarodne varnosti.

2.2. Hipoteze

Kot splošno hipotezo sem izbral:

1. Zaradi legitimnosti delovanja morajo sodobne vojske vse bolj opravljati tudi policijske naloge.

Kot izpeljani hipotezi sem izbral:

2. Sodobne vojske so primerne oz. sposobne za izvajanje policijskih nalog.
3. Policijske naloge, ki jih izvajajo sodobne vojske, so družbeno sprejemljive.

2.3. Uporabljena metodologija

Pri izdelavi svojega diplomskega dela in obravnavi izbrane tematike bom uporabljal naslednje družboslovne raziskovalne metode:

1. Metodo analize vsebine relevantnih virov, predvsem tistih, ki se ukvarjajo z novimi nalogami sodobnih vojsk in spremenjenim okoljem, v katerem le-te delujejo.
2. Uporabil bom tudi dele zgodovinske primerjalne metode, predvsem pri predstavljanju uporabe nekaterih policijskih nalog, ki so jih nekatere vojske, npr. ameriška, uporabljale v vojni proti drogam, druge vojske pa v mirovnih operacijah v prejšnjem stoletju.

3. V nadaljevanju bom uporabil tudi sekundarno analizo podatkov iz empiričnih raziskav javnega mnenja za dopolnjevanje nekaterih ugotovitev in predvsem za iskanje elementov družbene podpore sodobnim vojskam ter iskanje tistih nalog, ki so po javnem mnenju najprimernejše za vojske.

2.4. Struktura analize

Diplomska naloga je razdeljena na več delov. V uvodu sem predstavil temeljne razmere in okolje, ki je pripeljalo do spremenjene vloge sodobnih vojsk. Z uvodnimi mislimi sem predstavil temeljne okvirje diplomske naloge.

V drugem poglavju sem postavil metodološko-hipotetični okvir naloge, ki je sestavljen iz predstavitve cilja in pomena raziskovanja, hipotez, uporabljene metodologije, strukture analize.

Tretje poglavje je namenjeno opredelitvi temeljnih pojmov, pri čemer sem večji poudarek namenil predvsem pojmom sodobna vojska in policijske naloge. Hkrati sem opisal tipologijo vojsk in družb po C. C. Moskosu, ki je v svoji teoriji predstavil, kakšni so trendi v družbi in predvsem v vojskah po koncu hladne vojne, ko vstopajo v t. i. postmoderno obdobje.

Četrto poglavje sem namenil policiji in vojski, predvsem pa razlikam med njima. Pomembno je vedeti, v čem se organizaciji razlikujeta, saj lahko le tako razumemo naloge, ki jih opravljata. Poseganje vojske na policijsko področje je lahko vprašljivo in sporno. Vedeti je treba, ali so sodobne vojske sploh sposobne opravljati policijske naloge. Ob spoznanju razlik, ki vojsko ločujejo od policije, je predvsem za vojsko pomembno, da jih prepozna in prilagodi svojo strukturo tako, da bo sposobna za izvajanje takšnih nalog.

V petem poglavju so opisani pojem legitimnosti in razmere, ki so privedle sodobne vojske v t. i. krizo legitimnosti. Opisan je tudi odnos med vojsko in civilno družbo, ki je specifičen. V nadaljevanju so opisane nekatere rešitve, predvsem v iskanju novih nalog, ki so jih uporabile vojske v procesu spreminjanja in prilagajanja novo nastalim razmeram. Kot ena izmed rešitev so se pojavile nevojne vojaške operacije, ki so predstavljene na koncu tega poglavja.

Šesto poglavje se ukvarja z legitimnostjo policijskih nalog vojske. Na kratko sem predstavil dve raziskavi slovenskega javnega mnenja, ki med drugim prikazujeta tudi podporo bolj policijskim nalogam vojske.

Sedmo poglavje je namenjeno primerom policijskih nalog vojske, ki jih le-ta opravlja tako v notranjih zadevah kot v mirovnih operacijah. Znotraj teh nalog je predstavljena tudi sposobnost vojsk za njihovo izvajanje. Opisal bom nekatere konkretne rešitve, ki so jih uvedle nekatere države tudi v enotah, kot je MSU (angl. Multinational Specialized Unit).

V osmem poglavju bom predstavil nekatere rešitve glede urjenja in usposabljanja vojakov za naloge, ki so bolj policijske.

V sklepu bom opisal in povzel temeljne ugotovitve diplomske naloge in zavrgel oziroma potrdil dane hipoteze, ki so opisane v prvem poglavju.

3. OPREDELITEV TEMELJNIH POJMOV

3.1. Sodobna vojska

Sodobna vojska je pojem, ki je sestavljen iz dveh podpojmov, in sicer *sodobnost* in *vojska*. Sodobnost pomeni novejši 1. čas, sedanjost, 2. čas, v katerem kdo živi, 3. značilnost sodobnega (SSKJ, 1991: 791). V naslovu, ki se glasi Policijske naloge sodobnih vojsk, se pojem sodobnih nanaša na novejši čas. Vojska se nanaša na oborožene sile navadno kake države (SSKJ, 1991: 483). Torej se pojem nanaša na vojske, ki so se po hladni vojni začele spreminjati. Vojska je tudi običajni naziv za vojaško silo neke države ali zveze držav (vojaškega bloka, pakta). Izraz vojska je bil v tem pomenu v uporabi do 20. stoletja, to je tako dolgo, dokler je bila vojaška sila sestavljena predvsem iz pehote, konjenice, artilerije, inženirstva in ustreznih mornariških sil. Takšne sile (razen mornariških) danes v večini držav poimenujejo kopenske vojske (KoV). Pozneje, še posebno po prvi svetovni vojni, ko se je vojaška sila po obsegu, organizaciji in materialno-tehničnih sredstvih precej razširila in ko so njene dejavnosti vse bolj zajemale tudi morska in zračna prostranstva, se je izraz vojska pogosteje nadomeščal z izrazom oborožene sile, čeprav se vzporedno ohranjata in uporabljata tudi izraza vojska in armada (Grizold, 1999 47). Za poimenovanje sodobne vojske je treba poznati tudi okolje in časovno uvrščenost, v katerem se slednja razvija.

Kakovostni in količinski² kriterij sta tista, ki lahko nakazujeta usmerjenost neke vojske, vendar zaradi svoje obsežnosti nista primerna. Prav tako ne upoštevata časovnega okvirja. To pomanjkljivost lahko odpravim z Moskosovo razdelitvijo in umestitvijo vojsk v tri obdobja, ob upoštevanju indikatorjev, ki jih je razvil za ta namen.

Po mnenju Moskosa (2000: 14) se oborožene sile zahodnih demokracij in Združenih držav Amerike razvijajo od moderne k postmoderne obliki vojaške organizacije. Moderni tip je najstarejši in je veljal do sredine 20. stoletja. Drugi, poznomoderni tip je prevladoval do zgodnjih devetdesetih in se skoraj v celoti ujema z obdobjem hladne vojne. Tretji tip je Moskos poimenoval postmoderni tip, ki določa obdobje po hladni vojni in prevladuje v sodobnem času. Postmoderni tip lahko povežemo s pojmom sodobne vojske. Prav tako časovni okvir, ki določa uvrščenost tega tipa v obdobje po koncu hladne vojne. Vsi tipi predstavljajo idealne tipe, tudi zadnji. Moskos poudarja, da opisani trendi niso predvidevanja, ampak bolj opažanja. Postmoderni tip je povezan z značilnostmi brezvojnih družb, ki se mu najbolj približujejo države zahodne Evrope in Severne Amerike, predvsem Švedska, Švica in Kanada. V resnici pa vojske, ki bi jo lahko uvrstili v postmoderne tip, še ni.

Za dokazovanje obstoja tipov in razvoja vojsk je Moskos uvedel indikatorje civilno-vojaških razmerij. Z razvojem in spreminjanjem teh indikatorjev se nekatere vojske uvrščajo v moderni, poznomoderni ali postmoderne tip. Indikatorji se delijo na zaznavanje grožnje, strukturiranost sil, poglobljeno definicijo poslanstva oboroženih sil, prevladujočega vojaškega profesionalca, odnos javnosti do vojske, vlogo medijev, civilne uslužbenec v oboroženih silah, vlogo žensk v oboroženih silah, zakonske partnerje v razmerju do vojaške skupnosti, homoseksualce v vojski in ugovor vesti. Vsi indikatorji se spreminjajo, predvsem v postmoderne družbi, ki bi lahko bila tudi širše področje, v katero bi uvrstil sodobno vojsko. Moskosove indikatorje lahko imamo za kazalnike tega, ali je vojska sodobna ali ne. Prek omenjenih indikatorjev je mogoče predstaviti tudi temeljne naloge, ki naj bi jih opravljale sodobne vojske.

² Količinski vidik se nanaša na številčnost in pomeni zmanjševanje ali povečevanje moštva, opreme itn. Kakovostni vidik se na drugi strani deli na nematerialni (kakovost delovne sile in urjenja, motivacija, morala...) in materialni, ki vključuje kakovost in značilnosti orožja, ki ju lahko izmerimo na podlagi njegove hitrosti, dosega, ognjene moči, zanesljivosti in trajnosti (Kotnik, 2001/2002: 89).

Ob upoštevanju Moskosovih indikatorjev so postmoderne vojske odprte organizacije, ki vse bolj vključujejo različne skupine, od homoseksualcev do žensk, in izvajajo naloge, ki niso nujno tradicionalno vojaške. Poleg tega postmoderne vojske vse bolj sodelujejo s civilnim okoljem in se vanj tudi vključujejo³.

3.2. Oborožene sile

Mnogi pojma oborožene sile in vojska enačijo in jima pripisujejo enak pomen. Razlika je opazna pri prebiranju literature, saj nekateri avtorji uporabljajo en izraz, drugi pa drugega. Da ne bi bilo nerazumevanja, sta opisana oba, čeprav med njima ni veliko razlik.

Oborožene sile (OS) so specializirana formacija države, organizirana in pripravljena za izvajanje oboroženega boja. Do sredine 19. stoletja so bile oborožene sile poimenovane z izrazom armada. Kot del državne organizacije so poglavitni nosilec varovanja neodvisnosti in ozemeljske celostnosti države, danega političnega in gospodarskega sistema oz. izvajanja državne politike v vojni. V večini držav so oborožene sile sestavljene iz operativnega dela in teritorialnih sil. Navadno so razdeljene na tri zvrsti: kopensko vojsko (KoV), vojaško (vojno) mornarico (VM) in vojaško (vojno) letalstvo (VL). V nasprotju z vojaškim izrazjem je pojmovanje izraza oborožene sile v mednarodnem vojnem pravu nekoliko širše; tam zajema tako kopenske, mornariške in letalskovojaške sile kot tudi vse druge oborožene formacije, tj. policijske enote, enote teritorialne obrambe, enote tovarniške zaščite, nacionalne straže, nacionalne garde in razne prostovoljne oborožene formacije (Grizold, 1999: 45).

3.3. Policijske naloge

Policijske naloge so naloge, ki jih ponavadi izvaja policija in so najpogosteje zapisane v zakonih. Za primer lahko vzamem slovenski Zakon o policiji, kjer so naloge naslednje:

- varovanje življenja, osebne varnosti in premoženja ljudi;
- preprečevanje, odkrivanje in preiskovanje kaznivih dejanj in prekrškov, odkrivanje in prijemanje storilcev kaznivih dejanj in prekrškov, drugih iskanih oseb ter njihovo izročanje pristojnim organom;
- vzdrževanje javnega reda;

³ Več o Moskosovi razdelitvi je vidno v prilogi A na strani 82, 83, kjer so prikazane posebnosti in značilnosti vojsk v moderni, poznomoderni in postmoderni družbi.

- nadzor in urejanje prometa na javnih cestah in nekategoriziranih cestah, ki so dane v uporabo za javni promet;
- varovanje državne meje in opravljanje mejne kontrole;
- varovanje določenih oseb, organov, objektov in okolišev;
- varovanje določenih delovnih mest in tajnosti podatkov državnih organov, če z zakonom ni drugače določeno;
- policija se v okviru delovnega področja, določenega z zakonom, pripravlja tudi za delovanje v izrednem stanju ali vojni;
- na podlagi meddržavnih sporazumov lahko policija sodeluje tudi pri opravljanju nalog v tujini;
- izvajanje nalog, določenih v Zakonu o policiji, drugih zakonih in podzakonskih predpisih (Zakon o policiji, 1998, št. 49/98).

Naštete naloge so zgolj splošni prikaz, ki nakazuje področja, za katera skrbi policija.

3.3.1. Vzdrževanje javnega reda in miru

Mir, stabilnost in varnost so v veliki meri odvisni od sposobnosti policijskih ustanov, da uveljavijo notranjo zakonodajo in učinkovito vzdržujejo javni red. Pod vzdrževanje javnega reda in miru spada večina policijskih nalog, od patroljiranja do nalog pri demonstracijah in zborovanjih, ki lahko v nekaterih okoliščinah prerastejo tudi v notranje nemire. Zanj skrbi policija, ki mora pri svojem delu upoštevati zakone in mednarodno pravo človekovih pravic in mednarodno humanitarno pravo. Zato je pomembno hkrati razumevanje pravic, svoboščin in zakonskih obveznosti vseh, ki sodelujejo pri vzdrževanju javnega reda in miru (de Rover, 2002: 191). Ob prevzemanju policijskih nalog mora biti vojska pripravljena na upoštevanje vseh omejitev, ki veljajo za policijo. To se lahko izkaže kot izredno težka naloga, saj se vojska po mnogočem razlikuje od policije in navsezadnje tudi vojaki niso popolnoma izurjeni za takšne naloge. Vzdrževanje javnega reda in miru bi za vojsko lahko predstavljalo problem. Hkrati je potrebno vedeti, da vojske že izvajajo to nalogo, predvsem na mirovnih operacijah⁴.

3.3.2. Policijsko patroljiranje

Patruljiranje kot policijska naloga predstavlja eno izmed temeljnih aktivnosti policije. Hkrati je najbolj množična izmed policijskih nalog in odstotkovno gledano predstavlja od

⁴ Več o tem glej v poglavju o mirovnih operacijah na strani 38.

50 do 70 odstotkov vseh dejavnosti policije. V procesu patroljiranja je stik s civilnim okoljem najbolj neposreden. Glavni cilji patroljiranja so:

- preprečevanje kriminalnih dejanj,
- prijetje osumljencev,
- ustvarjanje občutka varnosti in ugodja civilnih skupnosti,
- nadzor prometa.

Poleg naštetih ciljev so za patroljiranje pomembne tudi štiri strategije, ki vključujejo prisotnost, izvajanje zakonov, informiranje oz. ozaveščanje in sodelovanje s civilnimi skupnostmi. Sodelovanju s civilnim okoljem se namenja še posebno veliko pozornosti, saj je izmenjava informacij in dober odnos s skupnostjo eden glavnih ciljev policije⁵ (Roberg, 2000: 16). To je tudi eden izmed glavnih ciljev vojsk, ki sodelujejo pri mirovnih operacijah in pri katerih je stik s civilnim okoljem še posebno pomemben. S svojo prisotnostjo pri ljudeh podobno kot policija ustvarjajo občutek varnosti.

4. RAZLIKE MED VOJSKO IN POLICIJO

Vojska in policija sta dve organizaciji, ki sta nepogrešljivi pri zagotavljanju zunanje in notranje varnosti držav. Praviloma so oborožene sile namenjene upiranju zunanjim nevarnostim, z varnostjo v notranjih razmerah se ukvarja policija. Obe sta instituciji, ki utrjujeta in vzdržujeta državno oblast. Obe sta del nacionalnega varnostnega sistema sodobnih držav in predstavljata instrumente za izvajanje dveh posebnih javnih politik, kriminalitete oz. notranjevarnostne in obrambne politike. To je tradicionalna razdelitev obeh družbenih represivnih institucij (Sotlar, 2001: 795).

Tradicionalne razdelitve so vse bolj vprašljive, saj se obe instituciji približujeta ena drugi. Kot je prikazano v preglednici 1, na splošno še vedno obstajajo temeljne razlike, ki vojsko ločijo od policije. Slednja je veliko bolj odprta, povezana s civilnim okoljem, nepristranska in usmerjena v preprečevanje nasilja. Medtem je ena izmed glavnih značilnosti vojske prav zaprtost, hierarhičnost in izvajanje množičnega nasilja.

⁵ Pomembno je zbiranje informacij in predvsem njihovo zagotavljanje. Poleg tega zagotavljajo patrolje občutek prisotnosti, kjer ljudje vidijo policijo in so hkrati videni (angl. watching and being watched) (Roberg, 2000: 16).

Preglednica 1: Razlike med vojsko in policijo

VOJSKA	POLICIJA
ogrožanje reda (potencialnega) nasprotnika	ohranjanje vzpostavljenega reda
prezaposlenost z družbenim makronasiljem	preprečevanje družbenega mikronasilja
velik pomen strategije; visoka stopnja instrumentalizacije najnižjih hierarhičnih ravni	majhen pomen strategije in hierarhije; velika odgovornost najnižjih hierarhičnih ravni in posameznega policista
visoka stopnja specializacije in nefleksibilnosti	večnamembnost in fleksibilnost
nižja stopnja avtonomije in odgovornosti nižjih ravni	višja stopnja avtonomije nižjih ravni
nedvoumno razlikovanje med "prijatelji" in "nasprotniki" kot kriterij delovanja	nepristranskost in primernost kot kriterij delovanja
visoka stopnja formaliziranosti	relativno nizka stopnja formaliziranosti
Izključenost iz civilnega okolja (zaprtost)	vklučenost v civilno okolje

Vir: Prirejeno po Haltinerju, (Kotnik Dvojmoč, 2000: 365)

Takšne tradicionalne razdelitve odgovornosti med varnostnimi silami v čisti obliki ni vedno moč najti. V mnogih državah imajo oborožene sile tudi nadzor nad notranjimi zadevami⁶, policija pa v izrednih razmerah posreduje tudi proti zunanjim nevarnostim⁷. To ne pomeni, da ene ali druge sile presegajo svoje pristojnosti, kajti notranja vloga oboroženih sil je lahko predvidena z ustavo ali zakoni neke države, kar pomeni, da je povsem legalna (Jelušič, 1997: 72). Zaradi tega je čiste policijske naloge težko definirati, saj vemo, da nekatere od njih izvajata tako vojska kot policija in jih tako morda neupravičeno imenujemo policijske. Prav naloge obeh organizacij/institucij so bile do konca hladne vojne tiste, ki so predstavljale glavno ločnico med njima. Hkrati so narekovale tudi videz oziroma opremljenost obeh. Vojska razpolaga z večjim

⁶ Predvsem v državah Južne Amerike, kjer so vojske pogosto odgovorne tudi za državne udare.

⁷ V slovenski osamosvojitveni vojni je slovenska policija delovala skupaj s Teritorialno obrambo v mnogih vojaških operacijah. Ravnanje slovenske policije ni bilo v skladu z deklaracijami, niti z nekaterimi drugimi mednarodnimi pravili, ki urejajo oborožene konflikte. Policisti tako v spopadih niso bili deležni nobene zaščite, ki bi jim šla skladno z ženevskimi konvencijami (Sotlar, 2001: 803).

oborožitvenim potencialom in navsezadnje tudi z večjo človeško silo. Medtem ko ima policija večinoma lahko osebno oborožitev, imajo vojske vse od ladij, letal, oklepnih vozil, havbic, topov in še mnogo druge oborožitvene tehnike, ki je potrebna za izvajanje njihovih pglavitnih nalog. Pri izvajanju samih policijskih nalog lahko še tako sodobna vojska naleti na težave zaradi specifičnosti teh nalog, za katere niso potrebni težki oborožitveni sistemi, temveč kakovostno usposabljanje in priprava vojakov.

4.1. Policija

Najpomembnejši nalogi policije sta (še vedno) vzdrževanje javnega reda in boj s kriminalom. Razlike z vojsko so najbolj vidne pri opredeljevanju nekaterih temeljnih značilnosti, ki policijo ločijo od vojske. Te značilnosti policije so:

- ne izvaja svojih nalog v drugih državah;
 - svoje osebje ima razmeščeno na celotnem nacionalnem ozemlju;
 - deluje v razmeroma majhnih enotah;
 - deluje pod civilno oblastjo (lokalnih oblasti ali ministrstev za notranje zadeve);
 - glavni nasprotniki so največkrat iste narodnosti kot policisti;
 - prepušča definiranje prestopkov nepolicijskim oblastem, ponavadi zakonodajnim telesom;
 - uniformirana je na način, ki jo vizualno razlikuje od civilnih uradnikov in vojakov;
 - posameznim policistom podeljuje pooblastila za prijetje civilistov;
 - svoje naloge opravlja permanentno, in ne na podlagi mobilizacije;
 - redkokdaj dopolnjuje svoje sile na podlagi splošne naborne dolžnosti;
 - svojim pripadnikom dovoljuje, da živijo kot civilisti, kadar niso v službi
- (Enloe, 1991: 153).

Naštetim značilnostim je sicer mogoče v nekaterih delih oporekati. Tako je delovanje samo na nacionalnem ozemlju s sodelovanjem policije v mirovnihi operacijah preseženo. Haltiner (2000: 20–21) ob razčlenjevanju policije opozarja tudi na njeno notranjo organiziranost in način delovanja, ki se imenuje angl. "bottom up" oz. "od spodaj navzgor". Takšne naloge, ki naj bi jih opravljale civilne policije, so opredelili tudi Združeni narodi. Ti določajo naslednje naloge civilnim policistom, ki sodelujejo v mirovnihi operacijah: (1) zagotavljanje učinkovitega in celostnega izvajanja prava; (2) zagotovitev spoštovanja človekovih pravic in standardov kazenskega prava; (3) nadzorovanje dejavnosti lokalnih uradnikov v zvezi z uvajanjem pravnih norm; (4) nadzor in usmerjanje lokalne policije; (5)

izvajanje splošnih policijskih nalog, kot npr. raziskava incidentov; (6) zagotovitev varnosti osebja ZN; (7) nadzorovanje vračanja beguncev; (8) nadzorovanje demobilizacije lokalnih policijskih enot; (9) pomoč pri registracijskih in volilnih procedurah; (10) pomoč pri usposabljanju lokalnih policijskih enot (UNPH v Konobelj; 2002: 27).

Odgovornosti policijskih organizacij ne glede na njihov izvor, strukturo ali podrejenost so povečini povezane z ohranjanjem javnega reda, s pomočjo in sodelovanjem v izrednih stanjih vseh vrst in ter s preprečevanjem in odkrivanjem kriminala. Večina zahtev v zvezi s policijskimi organizacijami se nanaša na ohranjanje javnega reda ali na pomoči v izrednih stanjih. Vodstva policijskih organizacij pa se nagibajo k dajanju prednosti preprečevanju in odkrivanju kriminala (de Rover, 2002: 140). Naloge in funkcije policije so opredeljene tudi v samih zakonih o policiji posameznih držav⁸.

Uveljavljanje zakona temelji na notranji zakonodaji držav, kar pa ne pomeni, da ne obstaja razmerje z mednarodnim pravom. Predvsem gre za pravo človekovih pravic in humanitarno pravo. Za pospeševanje in varovanje pravic ter svoboščin je bistveno, da policijski uslužbenci razumejo pomen, obseg in omejitve tega odnosa (De Rover, 2002: 141). Upoštevanje pravnih okvirjev je toliko pomembnejše za vojsko, ki mora biti na tem področju še mnogo pozornejša kot policija, predvsem če želi izvajati policijske naloge.

Policija je torej poseben državni organ s posebnimi obveznostmi in pooblastili, namenjen ohranjanju notranje varnosti in za izvajanje vseh nalog, ki izhajajo iz te obveznosti. Sodobne policije poleg naštetih klasičnih nalog vse bolj sodelujejo tudi v mirovnih misijah, kjer dejavno delujejo skupaj z različnimi mednarodnimi in lokalnimi organi, policijami in vojskami.

Policijske sile vzdržujejo tudi sam družbeni sistem. Policija se mora odzivati na kršitve javnega reda in miru v najkrajšem možnem času ter hkrati upoštevati primerne in nepristranske kriterije. Policisti so izpostavljeni različnim in nasprotujočim si okoliščinam. Njihove naloge obsegajo varovanje, zaščito, pomoč in posredovanje. Policija mora delovati v povezavi z lokalno skupnostjo, iz katere črpa pomembne informacije za svoje delo. Zaradi te povezanosti so policijske organizacije praviloma odprte organizacije. Zaradi nepredvidljivosti položajev morajo biti policisti izredno psihološko, socialno in

⁸ Glej policijske naloge, stran 11.

profesionalno usposobljeni. Sovražnikova podoba ni definirana tako jasno kot pri vojski. Tudi zaradi tega je sama kakovost policijskega dela odvisna od kakovosti nižjih ravni policistov, njihove moralne integritete, jasne presoje in osebne avtoritete, prav tako pa tudi od poklicnega znanja. Za razliko od vojske morajo imeti policisti na nižjih ravneh relativno visoke pristojnosti odločanja. Pogosto pridobijo pomembne informacije pred svojimi nadrejenimi in so hkrati prvi, ki prejemajo in interpretirajo delo v svojem okolju in se odločajo, ali morajo biti njihovi nadrejeni obveščeni (Geser v Haltiner, 2000: 21).

Nadzor policijske organizacije je zaradi same decentralizirane oblike majhen. Poveljevanje je sekundarnega pomena. Njihova kakovost je ovrednotena z opravljenim delom. Iz perspektive teorije organizacij so policijske organizacije tip nizke hierarhične stopnje⁹ (Haltiner, 2000: 21).

Policijska organizacija se torej razlikuje od vojaške že po sami strukturi in liniji delovanja, kljub temu pa so lahko naloge tako ene kot druge v medsebojni povezavi, saj je navsezadnje njuna skupna dolžnost zagotavljanje varnosti¹⁰.

4.2. Vojaška organizacija

Vojaška organizacija je sama po sebi pojem za hierarhično urejenost in z njo povezane značilnosti (odgovornost, podrejenost idr.) sodobnih oboroženih sil kot sodobnih birokratskih organizacij. Vojaška organizacija je praviloma le najpomembnejši del vojaške sile sodobne države, ni pa edini (Grizold, 1999: 47). Sama vojska pa je sestavni del vojaške organizacije. Vsekakor je za vojsko veliko težje ohranjati legitimnost obstoja v družbi kot policiji.

Huntington trdi, da se odnos med vojaškimi institucijami in državo oblikuje na podlagi dveh sil: funkcionalnega in socialnega imperativa (Huntington v Jelušič, 1997: 68). Funkcionalni imperativ izhaja iz nalog, za katere se pričakuje, da jih bo vojska izpolnila,

⁹ To pomeni predvsem svobodnejše in neodvisnejše delovanje posameznika. Za razliko od vojske, kjer je vojak popolnoma podrejen nadrejenim, policisti pri izvajanju nalog niso tako togo omejeni z natančno določenim načinom delovanja.

¹⁰ S pojmom varnost se danes pogosto poimenuje cela vrsta različnih vidikov človekovega obstoja in delovanja v družbi in naravi. Lahko je opredeljen kot stanje, v katerem je zagotovljen uravnotežen fizični, duhovni in duševni ter gmotni obstoj posameznika in družbene skupnosti v razmerju do drugih posameznikov, družbenih skupnosti in narave. Varnost se nanaša na družbo v celoti, to je nacionalna oz. notranja in zunanja varnost, kot tudi na mednarodno skupnost, v tem primeru govorimo o mednarodni oz. svetovni varnosti (Grizold, 1999: 23, 24).

posebno ko gre za nevarnosti, ki ogrožajo varnost države. Socialni imperativ je sestavljen iz drugih, pogosto konfliktnih zahtev, ki se postavljajo oboroženim silam kot izid ideologij, vrednot in kulturnih norm (Jelušič, 1997: 68). Spopadanje vojsk z zunanjimi grožnjami je tako samoumevno, težava pa nastane, ko se začne vojska ukvarjati tudi z notranjimi grožnjami. Prevezemanje policijskih nalog (boj s terorizmom, posredovanje pri množičnih javnih nemirih, boj proti trgovini z drogami) tako postavlja sodobne vojske v povsem nov položaj.

Z izpolnjevanjem omenjenih imperativov imajo oborožene sile naslednje temeljne vloge:

- so instrument zunanje in varnostne (obrambne) politike države,
- so instrument vodenja vojne,
- so interesna skupina,
- včasih zagotavljajo tudi javni red,
- včasih so alternativa civilni oblasti (Heywood v Sotlar, 2001: 798).

Temeljne vloge se vsekakor spreminjajo, nekatere pa ostajajo enake. Do konca hladne vojne in še obdobje po njej so za sodobne vojske veljali nekateri temeljni elementi. Ti so:

- glavni »raison d'etre« oboroženih sil je obramba nacionalne države pred zunanjimi grožnjami;
- vojaško osebje ponavadi ni skoncentrirano samo v eni ali dveh bazah, toda zelo malo je verjetno, da bo razpršeno po celotnem ozemlju;
- vojaške enote so relativno velike – štejejo stotine, in ne desetine mož;
- oborožene sile se soočajo z nasprotniki, ki ponavadi prav tako delujejo v velikih enotah, in to pogosto z določene razdalje, kar povečuje odvisnost od orožja in zelo zmanjšuje možnost »prijetja« nasprotnika;
- oborožene sile so notranje diferencirane skladno z namenom in tehnično orientacijo, v temelju pa se delijo na kopensko vojsko, vojaško mornarico in vojaško letalstvo;
- oborožene sile imajo uniformirane uradnike, ki bodo, tudi kadar niso člani izvršilnih kabinetov, zelo verjetno navzoči v krogih, ki oblikujejo politiko na nacionalni ravni;
- oborožene sile imajo stalno sestavo, ki ji lahko na podlagi posebne mobilizacije dodajajo rezerviste ali civilne nabornike;
- oborožene sile sestavlja redno vojaško osebje, ki ponavadi živi ločeno od civilnega okolja in ima svoje službe (Enloe, 1991: 154).

V primerjavi s policijo so vojaške organizacije specializirane za ogrožanje tujih oboroženih sil in uporabo kolektivnega nasilja proti njim. Osredotočene so na družbeno makrookolje (Haltiner, 2000: 22). Takšno usmerjenost lahko opazimo tudi v samem slovenskem Zakonu o obrambi. Po njem opravlja vojska specifične naloge, kot so:

- strokovno vojaško usposabljanje za izvajanje oboroženega boja in za druge oblike vojaškega odpora;
- zagotavljanje potrebne bojne pripravljenosti;
- pomoč ob velikih naravnih in drugih nesrečah;
- izvrševanje morebitnih obveznosti, ki jih Republika Slovenija sprejme v skladu z ustavo v mednarodnih organizacijah (Zakon o obrambi, št. 67/2002).

Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o obrambi (Zobr-D, št. 001-22-47/04) že uvaja nekatere novosti, ki nakazujejo tesnejše sodelovanje Slovenske vojske s policijo. Peti člen namreč navaja, da se obstoječemu 37. členu doda nov odstavek, ki se glasi: »(4) Slovenska vojska lahko sodeluje s policijo pri širšem varovanju državne meje v notranjosti državnega ozemlja v skladu z načrti in po predhodni odločitvi vlade. Pripadniki Slovenske vojske pri opravljanju teh nalog nimajo policijskih pooblastil.« Z leti se bo takšno sodelovanje verjetno še poglobilo in okrepilo.

Delovanje vojske je lahko pomemben element razlikovanja le-te od policije. Strategija delovanja pri vojaških operacijah je prvotnega pomena za kakovost in delovanje pri vojaških organizacijah. Uporaba usmerjenega in množičnega makronasilja zahteva visoko stopnjo koordinacije. Poglavitni pogoj delovanja temelji na vodenju z vrha navzdol z zaprtim sistemom poveljevanja in močni centralizaciji le-tega. Informacije, ki so pomembne za delovanje organizacije, potujejo z višjih na nižje ravni, pristojnosti na posameznih ravneh hierarhične strukture so strogo omejene (Feld v Haltiner, 2000: 22).

Vojaške organizacije v miru si prizadevajo za rutino in birokracijo, ob ogroženosti pa se morajo soočati s skrajnimi nevšečnostmi. Urjenje temelji na simulaciji zaradi redkih stvarnih položajev. Majhna interakcija z družbenim okoljem se kaže pri močni usmerjenosti navznoter (Lang in Batistelli v Haltiner, 2000: 22). Tudi zaradi teh lastnosti bodo sodobne vojske prisiljene v nekatere spremembe. Vztrajanje zgolj pri osredotočenosti na družbeno makrookolje bi verjetno povzročilo veliko težav pri zagotavljanju legitimnosti

vojske v družbi. S tem da so sodobne vojske podobno osredotočene na mikrookolje kot policija, so našle eno izmed možnih rešitev t. i. krize legitimnosti.

5. KRIZA LEGITIMNOSTI SODOBNIH VOJSK

V letih 1989 so se odnosi med vojsko in civilnim okoljem temeljito spremenili. Te spremembe so različno vplivale in učinkovale v posameznih državah, kljub temu pa obstajajo nekatere podobnosti in povezave. Poglavitni med njimi so spremenjeni odnosi vojske z vladajočimi strukturami, upad občutka ogroženosti v javnosti, demilitarizacija nekaterih delov družbe, upad legitimnosti vojske in hkrati iskanje novih nalog in temeljev, ki ustrezajo spremenjenim razmeram. Razpad Varšavskega pakta in širjenja Nata na vzhod je povzročilo med ljudmi občutek varnosti in nepotrebnosti vojske. Posledica teh procesov in sprememb je bil tudi že omenjeni upad legitimnosti tradicionalnih nalog vojsk, ki je bil še dodatno spodbujen z upadanjem vojaških proračunov, zmanjševanjem vojaških sil, zapiranjem vojaških objektov, naraščanjem odpora proti naborništvu in umikom vojske iz civilnega okolja. Prav odpor proti naborništvu je povzročil, da je vojska začela izgubljati tudi svojo vlogo kot socializatorka in eden temeljev družbe (Edmunds, 2002: 2).

Gow (1992: 27) opredeli vojaško legitimnost kot kakovost odnosa med vojsko in socialnopolitičnim okoljem, v katerem obstaja. Zaradi takšnega razmerja s civilnim okoljem, je ta za vojsko izrednega pomena. Vprašanje legitimnosti je za vojske vedno odprto vprašanje, ker tudi legitimnost politične države, ki ji vojaštvo pripada, ni vedno zagotovljena, kar se nanaša tudi na naravo oboroženih sil¹¹. Vojska si mora stalno prizadevati za podporo javnosti in navsezadnje tudi svojih članov.

Legitimnost je mogoče zagotoviti na dva temeljna načina. To so brezinteresni motivi, ki so pod vplivom čustev in izhajajo iz racionalnega prepričanja o veljavnosti in vrednotah neke ureditve ali pa temeljijo na religioznih stališčih. Drugi način izhaja iz lastnih interesov, usmerjenih na posebna pričakovanja glede delovanja vojske. Legitimnost vojske kot družbene institucije se vzdržuje s čustveno obarvano lojalnostjo javnosti, pri čemer sta javno mnenje in samopredstava vojske med seboj odvisna in povezana dejavnika (Mills v

¹¹ Prva je manifestna, ki predstavlja tiste funkcije, ki jih vojska opravlja javno, njihova vsebina je znana in vidna večini prebivalstva. Druga je latentna narava, ki predstavlja vse tiste možne naloge, ki jih vojska ne opravlja na očeh javnosti in se tudi ne dajo meriti tako, da bi bil rezultat viden ljudem (Jelušič, 1997: 50).

Jelušič, 1997: 50). V legitimiranju vojaštva se soočata dve strani, to je vojska, ki zahteva legitimnost, ter druga stran, prebivalstvo neke države. Lojalnost javnosti, ki je motiv za ohranjanje legitimnosti oboroženih sil, naj bi izhajala iz pripravljenosti javnosti, da priznava oborožene sile kot predstavnice temeljnih družbenih vrednot. S koncem hladne vojne je takšno priznavanje legitimnosti izgubljalo svojo prvotno obliko. Vse bolj je bilo izraženo tudi prepričanje, da v razvitem svetu vojna ni več ustrezno sredstvo za razreševanje političnih sporov, vsaj ne na tleh razvitega sveta (Jelušič, 1997: 53). To je povzročilo upadanje tiste zagotovljene podpore, ki so jo vojske uživale skoraj petdeset let. Takšno stanje bi lahko povzročilo tudi težave v sami vojaški organizaciji, kajti vojaki bi se lahko počutili nepotrebne in odvečne v družbi, ki jih ne potrebuje. Vsekakor so zunanji motivi legitimnosti močno povezani z notranjimi in se dopolnjujejo.

Vojska deluje v razmerah med politično državo in civilnim okoljem. Med njima potekajo različna razmerja, ki se stalno spreminjajo. Legitimnost se ustvarja v vojski ter med vojsko, politično državo in civilnim okoljem. Zagotovljena je tako dolgo, dokler se funkcija vojske ujema s tistim, kar politična skupnost definira kot legitimne cilje, dokler se vojaška subkultura dovolj ujema s politično kulturo širšega okolja in dokler sestava oboroženih sil ustrezno predstavlja sestavo politične skupnosti (Gow, 1992: 27). Konec hladne vojne je mnoge vojske verjetno presenetil in jih ujel nepripravljene na razmere, ki so prihajale. Naloge zagotavljanja varnosti, ki so vojskam zagotovile nedotakljiv položaj, so se pod vplivom spremenjenih razmer začele spreminjati in izgubljati pomembnost. Za krizo legitimnosti sodobnega vojaštva je značilno ne samo, da del svetovnega prebivalstva aktivno nasprotuje vojaškemu zagotavljanju varnosti, temveč tudi, da velika večina svetovnega prebivalstva pasivno opazuje delovanje vojaškega stroja. Med ljudmi vse bolj upada pomen nacionalnih vrednot in simbolov. Posledica tega je, da postaja univerzalna vojaška služba vse bolj nepriljubljena. Hkrati se krepijo zahteve po profesionalni, poklicni vojski. Predvsem v mlajših generacijah nastajajo korenite spremembe v vrednotah in normah. Večina teh vrednot je v nasprotju s cilji in življenjskim slogom tradicionalne vojske. Višja izobrazbena raven večine populacije in družbeni razvoj vplivata na vojaško službo tako, da postaja le-ta tudi kot poklic vse manj privlačna. Vse močnejša pacifistična in antimilitaristična čustva razkol med družbo in vojsko le še poglobljajo (Jelušič, 1997: 58). Mnoge države so v prejšnjem desetletju sledile tem spremembam, skušale so preoblikovati vojsko in znova definirati njene pglavitne naloge. Ena izmed rešitev se je

ponudila kot prisotnost v mirovnih operacijah ter je deloma ublažila problem krize legitimnosti.

Poleg tega so se vojske soočile z upadanjem števila meddržavnih vojn in zmanjšanjem nevarnosti izbruha konvencionalne vojne svetovnih razsežnosti. Hkrati se je povečevalo število notranjih oboroženih spopadov. Kljub temu se vojske niso prav nič zmanjšale ali demobilizirale. Ves čas hladne vojne so se povečevale tako številčno kot kakovostno. V takšnem spremenjenem okolju, omejenem z lokalnimi vojnami, sta samo dva izhoda za vojsko, in sicer mirovne sile OZN ali pa preganjanje notranjih sovražnikov, kršilcev javnega reda, medrasnih incidentov, industrijskih/delavskih uporov in mestne gverile (Jelušič, 1997: 62). Reševanja krize legitimnosti se morajo vojske lotiti sistematično in v čim krajšem času. Dalj časa kot mine, bolj so odtujene od družbe. Izvajanje policijskih nalog je ena od možnosti, da se sodobne vojske zblížajo z družbo, vprašanje pa je, ali je za to pripravljena tako vojska kot družba in navsezadnje tudi sama policija.

5.1. Iskanje novih nalog

Spremenjene politične in družbene spremembe so po hladni vojni prisilile vojske, predvsem zahodnih držav, v nekatere spremembe. V takšnem okolju je vse bolj naraščalo prepričanje, da je vojska uporabna tudi za notranje socialne in zunanje humanitarne namene (Williams v Edmunds, 2002: 5). Iskanje novih (dodatnih) nalog oboroženih sil ni nov pojav, posebno če opazujemo obdobja sorazmerno majhne verjetnosti vojaških spopadov in vojaške ogroženosti, v katerih vojaške organizacije ne morejo izpolnjevati svojega primarnega poslanstva (odvrčanje in izvajanje oboroženega boja). Oborožene sile si želijo zagotoviti čim večjo legitimnost in dajati vtis, da so potrebne ali vsaj koristne. To, kar daje vtis, da gre v sedanjem času pri iskanju novih nalog za nov, drugačen pojav, je preusmeritev z enega na drugo področje. Pri izvajanju teh nalog je zaznaven prenos pozornosti z izpolnjevanja socialnega bolj ali celo samo v smeri funkcionalnega imperativa (Kotnik, 2002: 182). Funkcionalni imperativ izhaja iz tistih nalog, za katere se pričakuje, da jih bo vojska izpolnila¹². Socialni je sestavljen iz drugačnih pogledov na delovanje vojske in je pogosto pod vplivom ideologij, kulturnih vrednot in različnih norm (Gow, 1992: 27).

¹² Predvsem obramba države in njene ureditve pred zunanjimi grožnjami.

Policijske naloge prav gotovo spadajo med te novejšje naloge, ki jih iščejo sodobne vojske. Vsekakor to ne pomeni, da se vojske odpovedujejo svoji najpomembnejši nalogi, ohranjanju suverenosti posamezne države, temveč gre tudi za iskanje področij, kjer bo celotna organizacija koristna. Dandeker (v Kotnik, 2002: 179) zagovarja tezo, da so oborožene sile ves čas izpostavljene bolj ali manj očitnemu preoblikovanju svojega poslanstva v nacionalnih (notranjih) kot tudi mednarodnih zunanjih okvirjih. Večina sodobnih vojsk se sooča s hkratnim spreminjanjem vloge in nalog. Zato poteka v večini držav bolj ali manj razpoznavna javna in tudi znanstveno-strokovna razprava o novih vlogah in nalogah oboroženih sil v »povojaškem obdobju«¹³ (angl. postmilitary era). Pri tem gre za poskus reševanja problema, ki izhaja iz dejstva, da realne vojaške grožnje za to obdobje niso več tolikšne¹⁴, da bi zahtevale polno zaposlitev obstoječih vojaških zmogljivosti. Kljub temu so grožnje še vedno prisotne in še večje omejevanje obsega oboroženih sil ni primerno. Vojska izgublja vlogo, ki ji daje v družbi največjo legitimnost, in se sooča s krizo funkcij. V prihodnje bodo imele sodobne vojske vse manj možnosti za legitimiranje prek neposredne obrambe države, zato je treba najti drugačne vzvode, ki bodo to omogočali (Kuhlmann v Kotnik, 2002: 181). Pri iskanju novih nalog je treba upoštevati, da morajo biti le-te politično in predvsem splošno javno privlačne. Nekateri avtorji (Kuhlmann v Kotnik, 2002: 181) vidijo v iskanju takšnih novih nalog predvsem strah pred tem, da bi se zmanjšal obrambni proračun. Nove naloge bi lahko ustavile zmanjševanje ali celo dosegle ponovno povečevanje proračunskih sredstev. To da oborožene sile iščejo in opravljajo tradicionalno nevojaške naloge, naj bi bil povsem očiten poskus upravičevanja in zagotavljanja nadaljnjega obstoja preobsežne in predrage institucije.

Sodobne vojske skušajo dosegati legitimnost predvsem prek mirovnih operacij in notranjepolicijskih vlog. Posebno pri slednjih je pomembno, kolikšna sila je uporabljena. Če gre za neomejeno uporabo sile, potem mora vojska sproti iskati nove vire upravičevanja svojega početja. Obstajajo pa tudi primeri, kjer za prisilo ni mogoče vnaprej trditi, da je nepotrebna. Najbolj problematična je uporaba vojske za ohranjanje notranjega reda in zakonitosti. Sodobne vojske se vse pogosteje ozirajo ravno po tej funkciji. V njej vidijo

¹³ To obdobje zaznamujejo splošne političnovarnostne spremembe ob koncu hladne vojne, okrepljene z ekonomskimi, demografskimi, socialno-kulturnimi in tehnološko-tehničnimi spremembami (Dandeker v Kotnik, 2002: 179).

nadomestilo za izgubo zunanjega sovražnika. Takšna uporaba v notranje namene je manj mednarodnopravno urejena. Zaradi tega lahko vsaka posamezna država določi svoja pravila za notranjo uporabo oboroženih sil (Harries-Jenkins v Jelušič, 1997: 64). Pri takšnih nalogah je uporaba vojaške sile namenjena preprečevanju drugih zlih dejanj ali zagotovitvi varnejših življenjskih razmer. Zmanjševanje uporabe vojaške sile na najmanjšo mogočo mero je ena od usmeritev vojaške legitimnosti v notranjih sporih. Z opravljanjem notranjih policijskih nalog vojska kljub učinkovitosti delovanja ne pridobi samodejno tudi legitimnosti. Pri opravljanju teh nalog vojska ni edina institucija, primarno vlogo ima policija. Priznavanje legitimnosti je povezano z zaznavo državljanov, ali je vojska v celoti pod civilni nadzorom oziroma ali je njeno delovanje zakonito ali ne. Pri tem lahko nastajajo tudi zlorabe in vojska je uporabljena proti določeni skupini ali skupinam v državi. Notranja pravila tudi nimajo vedno takšnih moralnih obveznosti, ki bi bile v skladu z mednarodnim pravom, kakor tudi sama po sebi ne pomenijo zagotovitve legitimnosti oboroženim silam. Ljudje pogosto ta pravila razumejo kot sredstvo, s katerim elita vsiljuje lastne vrednote (Jelušič, 1997: 64). Legitimnost ni edina ovira, ki jo morajo premagati sodobne vojske. Eden izmed poglobitvenih pomislekov za delovanje v notranje policijski sferi je izurjenost in primernost vojsk za takšne naloge.

Mnoge države so v procesu posodabljanja svojih vojsk na novo opredelile njihove naloge in glavne usmeritve v prihodnosti. Različne države grožnje svoji nacionalni varnosti dojemajo drugače. Pri vseh je opazna enotna opredelitev groženj, ki so klasificirane kot globalne, regionalne in lokalne. Za vojske je pomembno, da so v preteklosti opravljale večinoma naloge, ki so se spopadale z vojaškimi grožnjami. Danes vse bolj prihajajo v ospredje nevojaške grožnje (Szegedi, 1999: 78). Dojemanje nevojaških groženj je v veliki meri vplivalo na redifiniranje nalog sodobnih vojsk.

Združene države Amerike imajo konservativen odnos do novih nalog. Najpomembnejšo grožnjo vidijo v obstoju in širjenju orožja za množično uničevanje, predvsem v nekaterih državah¹⁵. K največjim grožnjam prištevajo tudi širitev terorizma in mednarodnega kriminala. Clintonova administracija je grožnje razvrstila v dve skupini:

¹⁴ Vse verjetneje je, da bodo sodobne oborožene sile namesto v klasično vojskovanje vse pogosteje zapletene v razreševanje separatističnih konfliktov, etnično-religioznega nasilja, državnih udarov, obmejnih sporov, narodnih vstaj in terorističnih napadov (Toffler v Kotnik, 2002: 179).

¹⁵ V to skupino bi lahko prištel države, ki so na t. i. osi zla. Leta 2002 je prvič ta pojem uporabil ameriški predsednik George W. Bush, ko je na os uvrstil Irak, Iran, Severno korejo in pozneje Sirijo (http://en.wikipedia.org/wiki/Axis_of_Evil).

– *najpomembnejše grožnje*: terorizem, širjenje orožij za množično uničevanje in ilegalna trgovina z orožjem,

– *manj pomembne grožnje*: organizirani kriminal, trgovina z drogami, degradacija okolja in množični nemiri (Szegeci, 1999: 79).

Te spremenjene grožnje so vplivale tudi na vojsko, ki se mora prilagoditi, da se bo sposobna spopasti z njimi. Ameriška vojska ima prednost pred drugimi državami predvsem zato, ker se s terorizmom in trgovino z drogo spopada že nekaj desetletij.

Francija se je po letu 1990 prvič soočila z razmerami, ko se ni počutila ogrožena zaradi drugih držav in so njene meje postale varne. Grožnje so znova opredelili v podobnem okvirju kot Združene države Amerike. Za največjo grožnjo imajo terorizem na ozemlju Francije in dejavnosti mafije. Poleg tega veljata za grožnjo tudi nemirni Balkan in Bližnji vzhod. Druge evropske države poleg terorizma in trgovine z drogo omenjajo kot grožnjo tudi priliv ilegalnih migrantov, ki so posledica neurejenih razmer v državah tretjega sveta¹⁶. Spremenjene grožnje je morala sprejeti tudi Severnoatlantska organizacija. Zveza Nato je kmalu po letu 1990 spoznala, da je grožnje množičnega spopada med državami konec. Vojske držav članic se morajo pripraviti predvsem na nevojaške grožnje, kot so mednarodni terorizem, nenadzorovane, ilegalne, množične migracije, ilegalna trgovina z drogo, organiziran kriminal in ekološko ogrožanje okolja (Szegeci, 1999: 81). Vsem naštetim državam so skupne grožnje, ki so predvsem nevojaške. Za uspešno spopadanje z njimi je potrebna sprememba v organizaciji vojske. Mnoge med njimi spadajo na področje policije, kar tudi kaže, da vojske posegajo na področja, ki jih javnost podpira.

Oborožene sile mnogih sodobnih držav se vse pogosteje in v vse večjem obsegu urijo in pripravljajo za sodelovanje v kriznem menedžmentu, mirovnik, humanitarnih in podobnih neklasičnih vojaških operacijah, ob tem pa morajo kljub vsemu še vedno opravljati svojo tradicionalno nalogo – obrambo države pred zunanjimi napadi. Ob tem poteka tudi proces globalnega zmanjševanja oboroženih sil, kar poskušajo države nadomeščati s profesionalizacijo in vpeljevanjem sodobnih oborožitvenih sistemov. Sodobne oborožene sile so oblikovane tako, da so sposobne izvajati bojne naloge v okviru nacionalne obrambe, sodelovati v skupnih obrambnih zadevah politično-vojaških zvez ter v mednarodnih

¹⁶ Koncept zamisli o državah tretjega sveta je nastal že med obdobjem hladne vojne. Poleg obeh velesil, ki sta predstavljali bipolarno razdelitev, so pod tretji svet spadale predvsem države, ki so bile pogojno nevtralne in so bile združene v gibanju neuvrščeni, pod vodstvom Titove Jugoslavije.

mirovnih operacijah pod pokroviteljstvom in nadzorom Združenih narodov (Sotlar, 2001: 799) ter vse pogosteje tudi pod pokroviteljstvom Nata (*North Atlantic Treaty Organization* – Organizacija Severnoatlantskega sporazuma).

Veliko so k razvoju drugačnih pogledov na same vojaške naloge po hladni vojni pripomogle tudi Združene države Amerike oziroma Pentagon kot glavno telo, ki skrbi za razvoj vojske. Razvoj je potekal v več smereh. Začeli so razvijati koncept nevojnih vojaških operacij ali NVO (angl. Operations Other Than War oz. OOTW). Te operacije¹⁷ naj bi bile temelj v preoblikovanju sodobnih vojsk iz usmerjenosti obrambe države na multinacionalne mirovne operacije in humanitarne misije. Poleg NVO pa so vojske zahodnih držav vse bolj razmišljale o nevojaških nalogah, ki bi bile primerne zanje. Na te spremembe je vplivala ugotovitev, da grožnje postajajo vse bolj mednarodne in da lahko vojske sodelujejo pri spopadanju z grožnjami, kot so vojna proti drogam, ilegalnim migracijam in tudi okoljevarstvenimi problemi. Leta 1991 je vojska Združenih držav Amerike razvila in postavila jekleno ograjo na meji z Mehiko, da bi onemogočila ilegalne prehode meje. V letih 1992 in 1993 sta tako mornarica kot obalna straža sodelovali pri prestrezanju imigrantov s Haitija. Pod nadzorom vojske je bilo tudi begunsko taborišče, kjer so nastanili begunce. Usmeritev v bolj policijske naloge potrjuje tudi ugotovitev zunanjega ministrstva Združenih držav Amerike (angl. State Department) leta 1995, ki pravi, da je med hladno vojno večina groženj prihajala od zunaj oz. iz drugih držav. V današnjih časih pa se bolj spopadamo z notranjimi grožnjami, ki lahko destabilizirajo razmere v državi (Moskos, 2000: 17). Tako naj bi bilo za poklicne vojske postmoderna obdobja¹⁸ značilno predvsem poudarjanje kriznega menedžmenta, zato naj bi se v postmoderni družbi naloge vojske združevale z nalogami policijskih, obmejnih in drugih varnostnih sil (Moskos, Burk v Kotnik, 2003: 189).

5.1.1. Omejitve in dileme pri iskanju novih nalog

Iskanje novih nalog pa je povezano tudi z dvema že omenjenima imperativoma (funkcionalni in socialni), ki naj bi ju opravljala vojska. Medtem ko je bilo v desetletjih hladne vojne področje med njima jasno ločeno, je sedaj vse bolj zabrisano. Kotnik (2002: 182, 183) omenja dvojnost okolja, ki je vzpostavljalo povsem jasno razlikovanje med mirom in vojno. V miru so se oborožene sile pripravljale na izvajanje nalog, v vojni pa so

¹⁷ Več o NVO glej strani 36-38.

¹⁸ Moskosova teorija je predstavljena v začetnih poglavjih.

te naloge tudi v resnici izvajale. Vse manjša verjetnost vojne pa je postavila pod vprašaj mirnodobne naloge sodobnih vojsk. Vendar vsi niso naklonjeni uporabi vojske za izvajanje nekaterih policijskih nalog. Izhajajo predvsem s stališča prevelikih razlik med obema organizacijama. Haltiner (2000: 23–27) govori predvsem o dilemah, s katerimi se mora spopasti vojska, če želi opravljati policijske naloge. Kot prvo omenja *dilema centralizacije* (angl. centralization dilemma). Vojska je izredno centralizirana organizacija, kar izhaja iz njenih nalog. Glavna naloga je grožnja uporaba sile na strateški ravni. Že omenjena struktura "top-down" zagotavlja visoko stopnjo koordinacije in nadzora, ki sta potrebna za izvajanje makronasilja. Takšna organiziranost pa je lahko bolj ovira kot prednost. Izpolnjevanje policijskih nalog zahteva namreč decentralizirano organizacijsko strukturo in pazljivo uporabo nasilja. Pri nalogah, ki jih vojske izvajajo na mirovnih operacijah¹⁹, so potrebne majhne in usposobljene enote, ki delujejo samostojno in hitro. Hkrati je pri delovanju različnih vojsk v mirovnih misijah problem tudi sam sistem poveljevanja in pristojnosti. To pa predvsem zato, ker takšne misije potekajo pod pokroviteljstvom nadnacionalnih institucij, kot so OZN, Nato, OVSE, pri katerih pristojnosti niso vedno povsem jasne. Zaradi tega države pogosto ne podredijo svojih sil omenjenim strukturam. Posledice so lahko opazne tudi pri samih vojaki in njihovem vodstvu, saj si razlagajo namen misije po svoje²⁰ in jo tako ogrožajo (Haltiner, 2000: 25).

Kot drugo Haltiner (2000: 26) omenja *dilema razlikovanja* (angl. differentiation dilemma). Misije, ki so zamišljene kot humanitarne ali zgolj policijske, se lahko zaradi različnih dogodkov spremenijo v bojne misije. Zaradi tega tudi ni mogoče ločevati »zavarovalnih enot« od »bojnih«. Sodobni vojak je tako soočen z dilemo, ki od njega zahteva, da je vojaški superčlovek, ki nima samo bojnega, temveč tudi policijsko, diplomatsko, medicinsko, pravno in drugo znanje (Daniker in Geser v Haltiner 2000: 26).

Tretja dilema je t. i. *dilema formalizacije* (angl. formalization dilemma). V vsaki vojski obstajajo natančno določeni vzorci vedenja v določenih položajih, ki so tudi zapisani v različnih priročnikih. S takšnim nadzorovanim vedenjem se nadzoruje množica vojakov, ki

¹⁹ Haltiner (2000: 25) loči naloge, ki so še vedno bolj vojaške, npr. varovanje manjšin, in naloge, ki so v jedru policijske, nadzor in varovanje volitev, organizacija razdeljevanja hrane, izvajanje reda in zakonitosti

²⁰ Nazorni so primeri, ki so prerasli v afere. Škandal francoskega generala Unproforja Jeana Cota, ali pa spor med poveljnikom Nata generalom Clarkom in poveljnikom misije KFOR-ja generalom Michaelom Jacksonom glede nenadnega ruskega prihoda na prištinsko letališče, kjer je Jackson nasprotoval ukrepom proti ruskim vojakom, ki jih je zagovarjal Clark (Haltiner, 2000: 26).

so pod bojnim stresom. V mirovnih operacijah in tudi drugih nalogah sodobnih vojsk so lahko takšni vzorci bolj v oviro kot v korist. Vojaki so navajeni delovati naučeno, lahko tudi neinovativno, kar je v različnih misijah lahko tudi nevarno. Potrebna je visoka stopnja avtonomnosti, odgovornosti in navsezadnje iniciativnosti (Haltiner, 2000: 27). Četrta in zadnja je *civilno-vojaška dilema*. Vojske imajo malo izkušenj v delovanju s civilisti. Tradicionalno jih imajo za nedisciplinirane in nezanesljive, zato je sodelovanje s civilnimi strukturami za vojske povsem nova izkušnja.

Vse štiri dileme so vsekakor upravičene. Res pa je, da bolj kot bodo vojske udeležene v procesih, kot so mirovne operacije in izvajanje policijskih nalog, več izkušenj bodo imele ter bodo spoznale napake in omejitve, ki jih bodo v prihodnosti lahko odpravile. Veliko je odvisno tudi od same priprave oz. urjenja sodobnih vojsk za takšne naloge. Temu se iz leta v leto pripisuje večji pomen, kar dokazuje, da se vojske razvijajo in pripravljajo za prihodnost. Logična in nujna posledica prevzemanja policijskih nalog je torej temeljita sprememba tradicionalne usmerjenosti vojsk. Delovanje v civilnem okolju je zahtevno in tudi zaradi tega bi morale sodobne vojske tesno sodelovati s policijo.

Omenjene dileme nazorno nakazujejo potrebne spremembe sodobnih vojsk, če želijo biti le-te uspešne pri izvajanju policijskih nalog. Vsekakor pa samo organizacijska prilagoditev tem nalogam ne bo dovolj. Izredno pomembno je okolje, v katerem se izvajajo policijske naloge, in to je v večini primerov civilno. Zato morajo biti vojske in vojaki še posebno pozorni in izurjeni. Pri izvajanju policijskih nalog lahko vojske naletijo na mnoge organizacijske in strukturne probleme in pomanjkljivosti, ki so posledica drugačne organiziranosti, kot policija. Policija predstavlja legalni sistem oblasti v sodelovanju s civilnim okoljem. Hkrati ponuja usluge, ki veljajo kot obče dobro, in pogosto razvije pomembne vezi s civilno skupnostjo (Roberg, 2000: 19). To pa za vojsko ne velja. Zato je umeščenost v civilno okolje izrednega pomena za prihodnost izvajanja policijskih nalog, ki jih bo izvajala vojska.

Dunlap (1999: 223–226), podobno kot Haltiner, govori o *praktičnih* in *filozofskih* problemih, na katere vojska naleti ob opravljanju policijskih ali bolj policijskih nalog. *Praktični* se pojavijo ob samem izvajanju takšnih nalog in izhajajo predvsem iz razlik med vojsko in policijo. Vojaki, navajeni uporabe največje mogoče sile, lahko pri delovanju v notranjevarnostnih razmerah zaidejo v dilemo. Izurjenost za boj z sovražnikom je

nadomeščena s strogimi omejitvami uporabe sile, ki pa je vojaki niso vajeni. Zato je za vojske, ki želijo opravljati policijske naloge, najpomembnejša sprememba tradicionalne vojaške doktrine, doktrine uničenja nasprotnika z največjo mogočo silo. Vojska deluje v okolju, kjer vidi okoli sebe sovražnike, medtem ko policija državljane, osumljene kriminalnih ali kaznivih dejanj, vidi kot nedolžne, dokler se jim ne dokaže krivda (Dunlap, 1999: 223). Drugi praktični problem se pojavi ob dilemi usposabljanja in urjenja vojakov za policijske naloge. Vojaki se zaradi nalog preoblikujejo v policaje, to pa hkrati pomeni obvezno opustitev bojevniške vloge, ki jo imajo vojaki. Če je potrebno, pa se morajo znova preleviti v bojevnike. Takšno spreminjanje nalog in vlog lahko za vojake predstavlja veliko obremenitev. Hkrati lahko policijsko delo vojakom tudi škodi zaradi zmanjšanja discipline in morale, ki sta v vojaški organizaciji nujno potrebni. Mnogi vojaški častniki tudi opozarjajo, da lahko uporaba vojske za takšne naloge resno ogrozi vojaško-civilne odnose ter vojsko oddalji od ljudi (Dunlap, 1999: 224).

Filozofski problemi so se začeli pojavljati že v Združenih državah Amerike ob uporabi vojske v boju proti drogam. Nekdanji sekretar ameriške vojaške mornarice John Lehman je dejal, da je s sprejetjem takšne naloge vojska vstopila v nevarno območje, kjer so naloge v resnici policijske. Takšna vključitev vojske v notranjevarnostne razmere pomeni nevarno zблиževanje s policijskim delom. S takšno koncentracijo moči bi vojska kot izrazito centralizirana organizacija pridobila ogromno moči in pooblastil (Dunlap, 1999: 226). Podobnosti med Haltinerjevimi dilemami in Dunlapovimi problemi so očitne. Oba izhajata iz predpostavke o vojski kot izrazito centralizirani organizaciji, ki zaradi svoje tradicije in poslanstva v današnjem varnostnem okolju še ni sposobna sprejeti odgovornosti, ki izhaja iz opravljanja policijskih nalog.

6. LEGITIMNOST POLICIJSKIH NALOG VOJSKE

Za legitimnost in sam obstoj vojske je izrednega pomena javno mnenje. Podpora ljudstva omogoča nemoteno delovanje in razvoj katere koli organizacije. To velja še posebej za specifično vojaško organizacijo, ker ta opravlja naloge, ki niso vsakdanje in splošno sprejemljive. Zato mora vojska nenehno iskati naloge in si prizadevati za cilje, ki bodo imeli podporo v javnosti. Eden izmed načinov ugotavljanja podpore so raziskave javnega mnenja, ki lahko v določeni meri izražajo legitimnost delovanja vojsk.

Podpora javnosti je bilo vedno eden izmed elementov, za katere so vojske še posebej skrbele. Med hladno vojno je bila podpora visoka, saj sta razdelitev sveta na dva bloka in nestabilno mednarodno varnostno okolje zagotavljala osrednjo vlogo vojskam. Kljub temu je bila podpora manjša ob korejski in vietnamski vojni. Na splošno je bil odnos javnosti v obdobju hladne vojne oziroma poznomoderne dobe podporen, podpirala je vojsko kot institucijo, o dejanjih katere se ne sme dvomiti. Po spremembi varnostnega okolja so se takšna prepričanja spremenila (Moskos, 2000: 19–20). V sodobnih družbah je prek javnega mnenja nastala preobrazba iz nekdanje neizoblikovane, povsem amorfne družbene strukture, ki se je sama sebe zavedala samo v redkih trenutkih revolucionarnih sprememb, v stalno prisoten kontrolni mehanizem, ki nekje bolj, drugje pa manj uspešno bedi nad početjem države in s tem posredno nad početjem oboroženih sil. V sodobnih družbenih razmerah javno mnenje posveča vojaški sferi družbe²¹ razmeroma malo pozornosti. To ne pomeni, da je odnos do oboroženih sil odklonilen, velja pa, da oborožene sile na splošno niso v središču pozornosti. Šlo naj bi za svojevrstno apatijo, ki je še posebno zaznavna v državah s poklicnimi oboroženimi silami. Ob upadanju podpore se po drugi strani države dobesedno bojujejo za pozornost javnosti (Kotnik, 2001/2001: 144). Na ta odnos je pomembno vplivalo tudi okolje, v katerem vojska deluje. Na podporo lahko zelo vpliva ogroženost države, ki zveča podporo in legitimnost vojski.

Sprememba pozornosti lahko nastane iz dveh razlogov. V prvem primeru se zanimanje za vojaško sfero pri javnosti poveča v obdobjih povečanega vojaškega ogrožanja lastne države, torej v času potencialnega vojaškega napada, v primeru izvajanja kakršnih koli vojaških spopadov ali vojaško-policijskih akcij na ozemlju njihove države oziroma v primerih vključevanja lastnih oboroženih sil v spopade ali kakršne koli druge akcije²², na primer pod pokroviteljstvom OZN kje drugje v svetu. Pri tem se ne spreminja samo obseg pozornosti, ampak tudi njena kakovost, saj je odnos do oboroženih sil v opisanih primerih praviloma bolj pozitiven kot v obdobjih relativnega miru in bojne nedejavnosti vojske (Kotnik, 2001/2002: 146). Razmerja, ki povezujejo javnost, vojsko in medije, se razvijajo v treh različnih časovnih okoljih. V miru, tedaj želi vojska doseči predvsem splošno

²¹ Moskos takšen odnos javnosti do vojske poimenuje dvom in brezbriznost. Več o tem: glej priloga A na strani 83.

²² Posebno veliko pozornost je slovenska javnost posvečala svojim oboroženim formacijam pred in še posebno med in tudi po junijskem spopadu z nekdanjo JLA (Jugoslovansko ljudsko armado) leta 1991. Podobno zvečanje pozornosti je doživela kanadska vojska leta 1990, med zalivsko vojno (Kotnik, 2001/2002: 146).

podporo, v krizi, ko vojska išče podporo morebitni uporabi sile, in v vojni, ko je treba ohraniti podporo za izvajane operacije. Vojske morajo v družbi prikazati razmere, zakaj obstajajo in zakaj so organizirane tako, kot so. Podpora javnosti je potrebna tudi zaradi obrambnega proračuna, ki je pogosto tarča napadov. Značilno je, da po koncu hladne vojne doživlja mnoge spremembe, predvsem zaradi trenda v državah, ko te klestijo javno porabo, kjer je mogoče. Poglavitni problem vojska je prepoznati tiste elemente njihove institucionalne kulture, ki jih je treba ohranjati za operativno funkcionalnost, in tiste tradicije, ki jih je treba odstraniti (Dandeker v Moskos, 2000: 38–39) in hkrati ohraniti raven proračunskih sredstev. Sodobne vojske morajo prepoznati spremenjeno mednarodno okolje in spremenjene grožnje ter se jim z reorganizacijo prilagoditi. Usmerjenost v izvajanje policijskih nalog je le del rešitve, ki pa je izredno zahteven. Vojske morajo za takšno izvajanje nalog spremeniti organiziranost, urjenje in tudi opremo.

6.1. Odnos slovenske javnosti do nalog vojske

Slovensko javno mnenje se je v zadnjih desetih letih radikalno spreminjalo. Pred letom 1991 je bila javnost naklonjena zamisli demilitarizacije²³ Slovenije. Po osamosvojitveni vojni junija/julija se je začel trend podpore takratni Teritorialni obrambi hitro povečevati in je doživel svoj vrhunec leta 1994, ko je podpora zopet začela upadati, tudi zaradi mnogih afer, ki so bile na MORS-u (Ministrstvo za obrambo Republike Slovenije) že vsakdanjik. Z izgubo podpore se je zmanjševala tudi legitimnost slovenske vojske (Jelušič, 1999: 199).

V diplomskem delu se bom omejil na raziskavi iz leta 2001 (SJM 2001/3 – Raziskava o obrambi in varnosti) ter 2003 (Javnomnenjska raziskava – Nacionalna in mednarodna varnost). Predvidevam, da sta še najbolj nevtralni, saj je od osamosvojitve minilo že več kot desetletje in tudi razmere okrog velikih afer so se v veliki meri umirile. Zanima me predvsem mnenje o nalogah vojske, ki so policijske narave in se zdijo javnosti pomembne oz. jih podpira. S podporo določenim nalogam lahko vojska izhaja iz prepričanja, da ima za njihovo izvajanje primerno legitimnost. Obe slovenski raziskavi javnega mnenja sem izbral ob predpostavki, da je tudi slovenska vojska sodobna oz. bo to postala v bližnji

²³ Lubi (1991: 35) razume pod pojmom demilitarizacija predvsem proces, v katerem slabi družbena in politična vloga vojske zaradi zniževanja vojaško-obrambnih izdatkov, se zmanjšuje številčnost vojske in njena oborožitev, se opuščajo vojaške vrednote, norme, način razmišljanja ter organiziranje in krepitev varnostno-obrambne kulture z razvijanjem nevojaške, nenasilne miselnosti v družbi.

prihodnosti. Sodeluje v mnogih mirovnihi operacijah, je članica zveze Nato ter je v procesu profesionalizacije in modernizacije.

Raziskava o obrambi in varnosti je bila izvedena na reprezentativnem vzorcu 1730 polnoletnih državljanov Slovenije, vprašalnik pa je realiziran na 1095 respondentih. Potekala je v oktobru in novembru 2001. Raziskava Nacionalna in mednarodna varnost 2003 je bila izpeljana oktobra in novembra 2003 in je zajela 1065 polnoletnih državljanov Slovenije. Namen raziskave je bil predvsem poudariti zaznavanje ogroženosti Slovenije, pričakovane naloge vojske v sodobni družbi, odnosu javnosti do sistema nacionalne varnosti in še posebej do Slovenske vojske, odnosu javnosti do sodelovanja Slovenije v mirovnihi operacijah ter do mednarodnih varnostnih struktur in vlogo naše države v njih (Gradivo za novinarsko konferenco, 2003: 4). Za diplomsko nalogo sem iz obeh raziskav izbral vprašanja, ki se mi zdijo relevantna, predvsem glede tega, kakšna je bila podpora javnosti. Takšna podpora lahko pokaže družbeno sprejemljivost tistih nalog, ki so dobile največjo podporo. Iz raziskave o obrambi in varnosti sem se osredotočil na vprašanje pod številko 2.02, ki se glasi: »Koliko po vašem mnenju naslednji dejavniki ogrožajo varnost Slovenije?«, in drugo pod številko 2.03, ki dodatno ponuja še nekatere dejavnike ogrožanja varnosti. Ocene so razvrščene na lestvici od 1 do 4, pri čemer 1 pomeni, da ti dejavniki varnosti sploh ne ogrožajo, 2 – malo, 3 – srednje in 4, da ti dejavniki močno ogrožajo²⁴. Najpomembnejše je vprašanje 4.04, ki se ukvarja z opredelitvami nalog vojske v družbi. Lestvica ocen se rahlo razlikuje, in sicer so razdeljena od 1 do 5, pri čemer 1 pomeni, da se sploh ne strinjate, in 5, da se v celoti strinjate. Pri raziskavi Nacionalna in mednarodna varnost 2003 sem se prav tako osredotočil na naloge vojske v družbi, kot jih zaznavajo anketiranci. Analiza raziskav me je zanimala predvsem s stališča, ali se zdi ljudem sprejemljivo, da vojska izvaja naloge, ki niso konvencionalne in so povezane z grožnjami, kot so droge, varovanje meje pred ilegalnimi pribežniki in druge. Pokazalo se je, da so nekonvencionalni, nevojaški viri tisti, ki jih imajo ljudje za najnevarnejšo grožnjo Sloveniji. V letu 2001 se je za kriminal kot grožnjo odločilo 42,9 odstotka ljudi, ki menijo, da ta zelo močno ogroža varnost Slovenije. Da srednje ogroža, se je odločilo 38,5 odstotka ljudi, kar je skupaj kar 81,4 odstotka vseh, ki so odgovarjali na to vprašanje. Če združim tiste, ki dojemajo grožnje zelo oziroma srednje močno, so droge in narkotiki tisti, ki najbolj ogrožajo varnost Slovenije. Kar 85 odstotkov ljudem se zde te grožnje najnevarnejše.

²⁴ Vsa vprašanja so v celoti v prilogi B na straneh 84, 85.

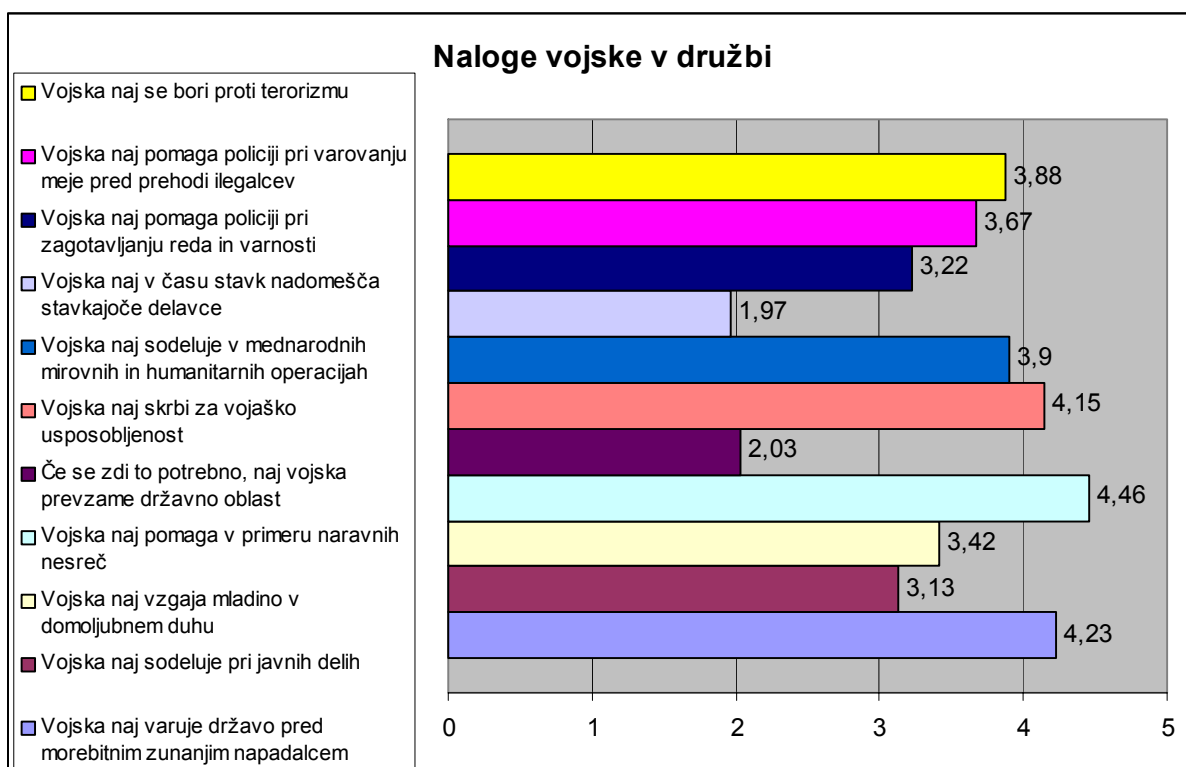
Podobno se je pokazalo pri raziskavi Nacionalna in mednarodna varnost, kjer so na prvih mestih ogrožanja varnosti Slovenije socialno-ekonomski viri, kot so kriminal, droge, brezposelnost in drugi. Anketiranci na najnižji mesti ogrožanja varnosti uvrščajo vojaške grožnje in terorizem. To pomeni, da teroristični napad na Združene države Amerike (Šket, 2004: 6) ter vojna v Afganistanu in Iraku niso povečali občutljivosti anketiranih glede ogroženosti zaradi terorizma.

Pri izbiri nalog, ki sem jih analiziral, sem se osredotočil na tiste, ki so po naravi bolj policijske in jih javnost dojema kot sprejemljive tudi za vojsko. Ugotovitve obeh raziskav so podobne. Visoko podporo ljudi ima sodelovanje vojske v mednarodnih in humanitarnih operacijah. V celoti se jih s sodelovanjem vojske v takšnih nalogah v raziskavi iz leta 2001 popolnoma strinja 36,7 odstotka, strinja pa 39,9 odstotka, skupaj visokih 76,6 odstotka. Pri opredelitvi nalog vojske v družbi se je 23,1 odstotka ljudi v celoti strinjalo, da naj vojska pomaga policiji pri zagotavljanju reda in varnosti, 35,6 odstotka pa se je s takšnimi nalogami strinjalo. Skupaj 58,7 odstotka vprašanih, kar je visok delež, če vemo, da ponavadi javnost ni naklonjena vmešavanju vojske v civilno okolje. V drugi raziskavi je bila povprečna ocena za to nalogo 3,22 odstotka, kar je sicer najnižja podpora, a še vedno relativno visoka. Višjo podporo je vojska dobila pri nalogah, kot je pomoč policiji pri varovanju meje pred prehodi ilegalcev. V celoti se s takšno nalogo strinja 33,9 odstotka, strinja pa 38,1 odstotka vprašanih, kar je skupaj 72 odstotkov. Leta 2003 je ta naloga dobila povprečno oceno 3,67 odstotka. V celoti se s trditvijo, da naj se vojska bojuje proti terorizmu, strinja 40,7 odstotka anketiranih, strinja se jih 32,8 odstotka. Skupaj 72,3 odstotka, kar se približa podpori, ki jo vojska uživa pri sodelovanju v mednarodnih mirovni in humanitarnih operacijah²⁵. Ta naloga je leta 2003 dobila povprečno oceno 3,88 odstotka, s to izjemo, da se pri vprašanju, kaj je najpomembnejše za učinkovito upiranje mednarodnemu terorizmu, z uporabo vojaške sile strinja le 3,6 odstotka vprašanih²⁶. Povprečne ocene nalog vojske v družbi so prikazane v preglednici 2, ki je prirejena iz raziskave Nacionalna in mednarodna varnost 2003. Visoka podpora policijskim nalogam je v raziskavi iz leta 2001 v vseh primerih, razen pri sodelovanju pri zagotavljanju reda in varnosti, presegla 70-odstotno podporo. To nakazuje visoko legitimnost takšnih nalog, kar se je pokazalo tudi z ohranitvijo relativno visoke podpore v raziskavi Nacionalna in

²⁵ Za natančnejše opredelitev anketiranih glej str. 84, prilogo vprašanja iz raziskave o obrambi in varnosti.

mednarodna varnost 2003. Pozitivne ocene vojaške vloge pri policijskih nalogah, ki so bile omenjene v raziskavah, so jasno znamenje, da javnost podpira takšno aktivnost vojske. To lahko za vojsko pomeni tudi spodbudo, da se usmeri v izvajanje omenjenih nalog. Pred tem je potrebna prilagoditev same strukture vojaške organizacije in urjenje, ki bi moralo biti bolj podobno policijskemu. To bi omogočilo, da bi bili vojaki sposobni in izurjeni za policijske naloge, kar bi pomenilo tudi, da bi bila zloraba čezmerne sile zmanjšana.

Preglednica 2: Naloge vojske v družbi

Vir: Javnomnenjska raziskava Nacionalna in mednarodna varnost 2003

7. PRIMERI UPORABE VOJSKE V POLICIJSKE NAMENE

V diplomskem delu se bom osredotočil predvsem na nekatere bolj izpostavljene policijske naloge, ki jih opravljajo sodobne vojske. Ob tem se morajo vojske zavedati okolja, dilem, prednosti in slabosti prevzemanja policijskih nalog. Deloma to pomeni poseg in spremembo tistih temeljnih vrednot, ki vojaško organizacijo spremljajo že vrsto let.

²⁶ Verjetno ljudje priznavajo, da se proti terorizmu ne da bojevati le z vojaško silo, kljub temu pa je to ena izmed nalog, ki naj jo opravlja vojska. To vsekakor ne pomeni, da ima vojska manjšo legitimnost v boju s terorizmom. Celotno vprašanje je predstavljeno v prilogi C na strani 86.

Eno izmed primernih področij, kjer lahko sodeluje vojska, je vojna proti drogam. Ameriška vojska opravlja takšne naloge že veliko let in jim posveča posebno pozornost. Holmes (1994: 186) in Norden (1996: 435–436) v Kotnik (2003: 188) sicer dvomita, da je vojska primeren instrument v boju proti drogam. Uporaba vojske proti kriminalcem naj bi tako bila primerljiva uporabi motorne žage v kirurgiji. Ne glede na to lahko pravilna uporaba vojske gotovo pripomore v vojni proti drogam, v boju proti terorizmu, k učinkovitemu nadzoru meje in navsezadnje tudi pri nadzoru množičnih demonstracij.

O tem, da ni nekaj novega, da izvaja policijske naloge vojska, je razpravljal tudi Morris Janowitz v svojem delu *The Professional Soldier* iz leta 1960. V njem razvija koncept vojske, ki jo imenuje "constabulary force". Takšne sile spreminjajo svoje poglavitne cilje in niso več vezane na togo izpolnjevanje tradicionalnih nalog. Podobno meni tudi švicarski raziskovalec Gustav Daniker, ki pravi, da so glavni spremenjeni cilji vojsk, da varujejo, pomagajo in rešujejo (Dandeker, Gow, 2000: 59). To pa že močno spominja na naloge, s katerimi se identificirajo policijske organizacije. Vojska naj bi imela policijske naloge za manj ugledne in častne, zato naj bi do njih že od nekdaj imela odpor in se jih tudi izogibala. Kljub temu odporu se zdi, da sodobne vojske takih nalog nimajo več za manj ugledne, temveč so postale ena izmed poglavitnih prvin njihove legitimnosti.

Pri razvrščanju policijskih nalog sem prišel do problema, kako jih opredeliti. Ob prebiranju literature sem ugotovil, da bi jih lahko uvrstil tudi med nevojne vojaške operacije. Že tolikokrat omenjeno dejstvo, da namen sodobnih vojska ni zgolj zagotavljanje nacionalne varnosti, to le potrjuje. Samo ime, nevojne vojaške operacije, pa izhaja iz dejstva, da se te operacije oz. naloge opravljajo v miru oz. nevojnih razmerah.

Hunt v Kotnik (2002: 185) ugotavlja, da so v Združenih državah Amerike že večkrat poskušali opredeliti stanje ne mir ne vojna. Za poimenovanje takšnega stanja sta se uveljavila predvsem dva termina, druge vojaške operacije (angl. Other Military Operations – OMO) in nevojne vojaške operacije (angl. Operations Other Than War – OOTW). V preteklosti so se uporabljala tudi nekatera druga poimenovanja, kot na primer konflikti nizke intenzivnosti, operacije brez bojnih nalog, operacije za podporo miru in stabilnosti. Bonn (2000: 3) poleg NVO loči tudi operacije, ki so nekje na meji (angl. SASO ali so and

so). Zanje je značilno, da vsebujejo elemente humanitarnih in podpornih misij ter pomoč pri civilnih strukturah²⁷.

V naslednji preglednici so različne operacije razvrščene glede na različne dejavnike. NVO tako spadajo med operacije, ki so uporabne v obdobju konflikta in predvsem miru. To je tudi obdobje, ko je z vidika legitimnosti najteže za vojske, saj se javnost in navsezadnje tudi sami pripadniki vojaške organizacije takrat zavedajo svoje nedejavnosti in nepotrebnosti. Čeprav so po koncu hladne vojne potekali tudi mnogi spopadi²⁸, je to obdobje postalo znano po prenehanju napetosti in pričakovanja svetovnega spopada.

Preglednica 3: Časovni model vojaških operacij

RAZMERE V OKOLJU	CILJ NACIONALNE POLITIKE	VRSTE VOJAŠKIH OPERACIJ	PRIMERI
VOJNA	bojevanje in zmaga.	vojne (bojne)	obsežnejše bojne operacije
KONFLIKT	preprečevanje vojne in reševanje konflikta	nevojne (delno bojne, delno nebojne)	hitri vpadi ali udari z razdalje; vsiljevanje in/ali ohranjanje miru, podpora vstajam in proti vstajam, protiteroristično delovanje, nebojne evakuacijske operacije.
MIR	krepitev miru	nevojne (nebojne)	boj proti trgovini z drogami, pomoč ob naravnih nesrečah, pomoč civilnim oblastem, graditev miru, vojaška pomoč tujim državam

Vir: Prirejeno po Franke, 1997: 35 v Kotnik 2002: 186

V predstavljeni preglednici so pomembni predvsem primeri, ki lahko ustrezajo policijskim nalogam. Slednje so uvrščene med nevojne in nebojne operacije (boj proti trgovini z

²⁷ Takšna pomoč vključuje poleg humanitarnega sodelovanja in vojaške pomoči pri boju proti drogami tudi vojaško pomoč civilnim agencijam, ki skrbijo za izvajanje reda in zakonitosti.

²⁸ Na območju Evrope predvsem na območjih nekdanje Jugoslavije in Sovjetske zveze.

drogami, pomoč civilnim oblastem). Delno gotovo spadajo tudi med bojne, na primer v protiterorističnem delovanju. Uvrstitev policijskih nalog med nevojne vojaške operacije se mi tako zdi smiselna. Pri teh operacijah se namreč vojske približajo netradicionalnim nalogam, ki jih pred hladno vojno skoraj niso bile vajene opravljati.

Opredelitev samega pojma NVO so se v Združenih državah Amerike lotili izredno previdno. V enem od doktrinarnih dokumentov ameriške vojske jih precej ohlapno opredeljujejo kot vojaške aktivnosti v miru ali konfliktu, ki ne vključujejo nujno oboroženih spopadov med dvema organiziranima silama (Krunić v Kotnik, 2003: 187). Po tem dokumentu sodijo med NVO: (1) *iskanje, reševanje in evakuacija ogroženih civilistov iz tuje države*, (2) *nadzor nad oboroževanjem*, (3) *podpora civilnim oblastem v Združenih državah Amerike v nujnih primerih*, na primer pri obvladovanju množičnih notranjih nemirov ali uporov in zagotavljanju javnega reda in miru, (4) *humanitarna pomoč in pomoč pri odpravljanju posledic naravnih nesreč* ter reševanje in zavarovanje ljudi in imetja na ogroženih območjih, (5) *varnostna pomoč pri krepitvi strokovnosti, profesionalnosti in usposobljenosti tujih oboroženih sil*, (6) *operacije krepitve miru* (angl. peace-building operations) za zagotavljanje dolgoročne stabilnosti, razvoja demokratičnih institucij ... (7) *operacije ohranjanja miru* (angl. peacekeeping operations) za stabiliziranje konflikta in doseganje soglasja med vpletenimi stranmi prek nepristranskega opazovanja, nadzora in pomoči, (8) *operacije vsiljevanja miru* (angl. peace-enforcement operations) za podporo diplomatskim prizadevanjem in ustvarjanjem možnosti za izvajanje operacije vzdrževanje miru, (9) *podpora boju proti trgovini z drogami* prek uničevanja sredstev za pridelavo drog in preprečevanje njihovega izvoza (vključuje tudi iskanje alternativnih ekonomskih programov), (10) *boj proti terorizmu*, ki obsega aktivne (ofenzivne) in pasivne (defenzivne) ukrepe, (11) *demonstracija sile proti drugim vladam ali vojaško-političnim organizacijam*, (12) *vpadi in napadi kot resna demonstracija sile*, (13) *podpora vstajam in protivstajam* (Kotnik, 2003, 187–188). Hkrati omenjeni dokument navaja, da s tem niso našteje vse možne naloge. Mednje lahko prištejemo tudi nadzor meje in upravljanje tokov političnih in predvsem ekonomskih beguncev (Williams in Burk v Kotnik: 2003: 189). Med NVO torej spadajo nekatere naloge, ki so bile nekdanje v izključni domeni policije, vendar so jih vojske v procesu spreminjanja sprejele kot svoje. Sam koncept delovanja

NVO predvideva fleksibilnost vojske²⁹, kar je tudi eden izmed glavnih elementov, ki je potreben pri izvajanju policijskih nalog.

Bonn (2000: 13) je izvedel temeljito razdelitev NVO, ki je nekoliko širše zasnovana.

Operacije deli na **notranje**:

- sodelovanje vojske in pomoč civilnim oblastem, kot so pomoč vladi pri množičnih stvkih, pomoč pri naravnih nesrečah in reševanju;
- pomoč policiji in drugim službam na področju ohranjanja reda in zakona, sodelovanje pri urjenju, pomoč pri operacijah proti drogi in sodelovanje v boju proti domačemu terorizmu;

in zunanje:

- humanitarna pomoč na kriznih področjih, predvsem pri naravnih nesrečah in nadzoru beguncev;
- mirovne operacije.

Doktrina NVO, ki so jih uvedle Združene države Amerike, je lahko zgled za druge vojske, ki iščejo primerne aktivnosti v obdobju miru. Hkrati z izvajanjem takšnih nalog vojska pridobi veljavo in navsezadnje tudi samospoštovanje, saj ne zapade v razmišljanje o svoji nepotrebnosti.

7.1. POLICIJSKE NALOGE V MIROVNIH OPERACIJAH

Mirovne operacije so eno izmed področij, kjer je sodelovanje sodobnih vojsk obveznost, če ne celo nuja. To potrjuje tudi znameniti stavek nekdanjega generalnega sekretarja Združenih narodov Daga Hammarskljolda, ki pravi, da so vojaki manj primerni za mirovne operacije, vendar so edini, ki lahko opravijo to delo (Jelušič, 2003: 21). V diplomskem delu se ne bom osredotočal na posamezne mirovne operacije, temveč bom skušal prikazati predvsem splošne trende pri izvajanju različnih nalog vojaških mirovni sil.

Mirovne operacije (angl. Peace Operations) v najširšem pomenu besede zajemajo vse oblike vojaških in nevojaških dejavnosti, ki potekajo v kontekstu političnih in diplomatskih prizadevanj za vzpostavitev in ohranjanje mednarodnega miru. Mirovne operacije so sredstva zunanje politike od začetka devetnajstega stoletja, nov pomen pa so dobile po

²⁹ Pod pojmom fleksibilnost vojske je verjetno mišljeno, da je sposobna poleg zagotavljanja nacionalne varnosti sodelovati tudi v mirovni in drugih operacijah.

koncu hladne vojne, to je po letu 1989. V slovenskem jezikovnem okolju se je izraz mirovne operacije dolgo uporabljal kot sopomenka za izraz operacije za ohranjanje miru (angl. Peacekeeping Operations). Do konca hladne vojne so v mednarodnih kriznih okoljih mirovne operacije večinoma potekale kot operacije za ohranjanje miru, zato to mešanje pojmov ni povzročalo težav. Danes je razdelitev veliko bolj dodelana in je treba razlikovati med operacijami za ohranjanje miru (angl. Peacekeeping Operations), operacijami za ustvarjanje miru (angl. Peacemaking Operations), operacijami za graditev miru (angl. Peacebuilding Operations), operacijami preventivne diplomacije (angl. Preventive Diplomacy) ter operacijami vsiljevanja miru (angl. Peace Enforcement Operations) (Jelušič, 2003: 20).

Mirovne operacije OZN so tretja kategorija³⁰ varnostnih mehanizmov, ki pa je UL OZN (niti njeno 6. niti 7. poglavje) podrobno ne predvideva oz. opredeljuje. Grizold (2000: 200) opredeli mirovne operacije kot dejavnost preprečevanja, zadrževanja, umirjanja in prenehanja sovražnosti tako v posamezni državi kot med njimi, organizirano v OZN, da bi preprečila izbruh konfliktov, vzpostavljala, vzdrževala in gradila mednarodni mir in varnost. Hkrati tudi omenja, da je tovrstna dejavnost nenasilna, saj je njeno glavno orožje miroljubno posredovanje za ohranitev miru. Vsekakor mirovne operacije spadajo tudi med nevojne vojaške operacije, saj je poudarek na nenasilju, objektivnosti in nalogah, ki niso izrazito vojaške.

Za ponazoritev policijskih nalog v mirovnih operacijah sem za zgled vzel tudi konkreten primer OZN, ki te naloge podrobneje opisuje in jih deli na: policijske naloge v občutljivih conah in na ključnih točkah; mobilno patroljiranje skozi operacijske cone ali okrožja; dnevno in nočno patroljiranje z vozili ali peš v mestih in vaseh, skupne akcije civilnih policistov in vojaških enot ZN; skupno patroljiranje z lokalnimi policijskimi enotami, opazovanje in nadzor nad postopki lokalne policije na cestnih blokadah in opazovalnih točkah; preiskava zapisnikov o pogrešanih osebah, sodelovanje z organizacijo Rdečega križa pri izvedbi humanitarnih akcij; pogajanja o izpustitvi talcev; nadzorovanje menjave

³⁰ Skladno s 4. členom 1. poglavja UL OZN predpostavljajo dokumenti in praksa delovanja organov svetovne organizacije tri obsežne skupine varnostnih mehanizmov za preprečevanje konfliktnih situacij v mednarodni skupnosti. V prvo sodijo mehanizmi mirnega reševanja sporov, ki jih obravnava 6. poglavje UL OZN (čl. 33–38), v drugo skupino akcije ob ogrožanju miru, kršitvi miru in agresivnih dejanjih, ki so opredeljeni v njenem 7. poglavju (čl. 39–51), v tretjo skupino pa sodijo mirovne operacije OZN, ki jih pravzaprav ni mogoče zadovoljivo umestiti niti v 6. niti v 7. poglavje UL OZN (Grizold, 2000: 195).

in kaznovanja vojnih ujetnikov; raziskovanje množičnih pobojev; preiskava incidentov, v katerih sodeluje lokalno prebivalstvo obeh sprtih strani, preiskava incidentov, ki se zgodijo med lokalnim prebivalstvom in pripadniki enot ZN, interveniranje v primeru nemoči lokalnih policijskih enot; spremljanje konvojev s civilnim prebivalstvom ali tovorom; pomoč pri zagotavljanju osnovnih življenjskih potrebščin (obleka, hrana, gorivo, orodje ipd.); spremljanje zdravnikov in drugega medicinskega osebja v območjih, ki so nevarna; spremljanje bolnikov in šolarjev na poti v šolo skozi nevarna območja; nadzor prometa in pregled vozil itn. (Peacekeeper's handbook v Konobelj, 2002: 30). Zanimivo je, da so te naloge namenjene civilnim policistom OZN, vendar jih velikokrat izvajajo prav vojske, ki sodelujejo v mirovnih operacijah, saj so le-te za nekatere naloge primernejše.

Zapletenost in raznolikost nalog, ki jih mirovne sile opravljajo po koncu hladne vojne, najboljše ponazarjajo naslednje konkretne dejavnosti:

- a) organizacija in nadzor volitev,
- b) humanitarna pomoč in zavarovanje njene razdelitve,
- c) opazovanje in ločitev sprtih strani,
- č) razorožitev vojaških in paravojaških sil,
- d) zagotavljanje in zaščita človekovih pravic,
- e) odstranjevanje min, usposabljanje in obveščanje o nevarnosti min,
- f) vojaško-policijsko usposabljanje,
- g) vzpostavljanje državne uprave,
- h) pomoč beguncem in njihovo vračanje,
- i) obnova in razvoj,
- j) zagotavljanje notranjega reda in miru (Grizold, 2000: 203).

Podobno kot Grizold tudi Jelušičeva (2001: 289) omenja nekatere policijske naloge, ki se izvajajo v mirovnih operacijah, in hkrati omenja, da so te naloge bolj nebojevniške. To je potrebno, ker potekajo v neposrednem stiku s civilnim prebivalstvom in v sodelovanju s civilnimi nevladnimi organizacijami. Prav tako je pomembno, da so vojaške enote pri ljudeh sprejete s pozitivnimi čustvi in da le-ti v njih ne vidijo nekakšnega zunanega vsiljivca. Bolj policijsko naravnane naloge lahko k takemu odnosu le pozitivno prispevajo. Razvoj in uporaba takih nalog gotovo ni nekaj naključnega, temveč je posledica razvoja samih mirovnih operacij in tudi vojsk, ki na njih sodelujejo.

Od prvotnih, tradicionalnih³¹ mirovnih operacij so se naloge po koncu HV kar precej spremenile. Opaziti je tudi izbris meje, ki je dosledno ločevala naloge vojske. Mandati tradicionalnih mirovnih operacij so bili omejeni na vzdrževanje miru med sprtima stranema. Pri kompleksnih³² mirovnih operacijah je razpon nalog veliko širši in poleg vzpostavljanja miru zajema tudi vzdrževanje reda in miru ter rekonstrukcijo ali vzpostavitev različnih oblik javnega delovanja civilne družbe in politične države na prostoru mirovne operacije. Naloge oboroženih sil, ki sodelujejo v operacijah, segajo vse od nasilnega vzpostavljanja miru do nalog, ki mejijo na policijska opravila, denimo patroljiranje, pregledovanje stavb zaradi morebitnega skritega orožja, zavarovanja prostora demonstracij ali javnih shodov civilnega prebivalstva (Jelušič, Garb, 2002: 204).

Uporaba policijskih nalog v mirovnih operacijah se je od leta 1989 stopnjevala, na začetku predvsem kot svetovanje lokalnim policijskim silam, pozneje so jih vse bolj tudi izvajale sodelujoče vojske. Mirovne operacije se niso razvile šele po koncu hladne vojne, temveč so se postopno oblikovale v 19. stoletju. Nekatere operacije, ki so se izvajale v preteklosti, se sicer ne morejo imenovati mirovne operacije, vendar je v njih najti zametke policijskih nalog. Predvsem se to nanaša na prvine vodenja uprave in drugih organov.³³ Schmidl (1998: 21) ugotavlja, da sta tudi korejska vojna (1950–1953) in zalivska vojna (1991) znani pod imenom policijska operacija, čeprav bi spopade v obeh vojnah težko enačili s policijskimi nalogami. Prav tako naj bi se sile ZN, ki so bile leta 1956 nastanjene na Sinaju, imenovala kar policijske sile. Tako poimenovanje se je nanašalo na namen sil, katerih naloge so bile mišljene kot policijske. Mirovne operacije ponavadi potekajo v državah, kjer so sistemi oblasti popolnoma zrušeni in jih je treba ponovno vzpostaviti. Urjenje lokalnih policijskih enot je nuja, medtem pa morajo vojaške sile zagotavljati tudi red in mir. V takšnih mirovno-policijskih operacijah morajo mirovne sile zagotoviti predvsem:

³¹ Z izrazom tradicionalne mirovne operacije mislimo na prvo generacijo mirovnih operacij OZN, ki prevladujejo vse od vzpostavitve teh operacij do konca hladne vojne in so omejene na vzdrževanje miru med sprtimi stranmi. Sprte strani so večinoma države ali pa narodi, etnije, ki pripadajo različnim državam (Jelušič, 2002: 204).

³² Kompleksne mirovne operacije so se razvile po koncu hladne vojne, najprej v povezavi s kriznimi žarišči na Balkanu, kjer samo vzdrževanje miru ne bi prispevalo k stabilizaciji razmer v celotni regiji, pač pa je bilo treba restavrirati družbo, celo državo, ekonomijo, zdravstvo, šolski sistem, infrastrukturo in nadzirati oblikovanje novega političnega sistema. Sprte strani v teh kriznih žariščih niso jasno opredeljene, praviloma gre za notranje spopade, oziroma t. i. "nove vojne" (Kaldor v Jelušič, 2002: 204).

³³ Že ameriški priročnik za marinece, *The US Marine Corps Small Wars Manual* iz leta 1940, vključuje poglavja, ki naj bi pripravila vojake na sodelovanje v nalogah, ki so blizu policijskim ali celo so policijske (<http://www.ndu.edu/inss/books/New/world/Disorder/May/Chapter1.html>).

- nadzor in svetovanje policijski organizaciji države gostiteljice,
 - urjenje in usposabljanje policijskih sil,
 - v nekaterih primerih celo izvajanje elementov zagotavljanja javnega reda in miru.
- Pri vseh nalogah je potrebna močna podpora javnosti.

7.1.1. Stopnja vključenosti vojsk v mirovne operacije

Vključenost vojsk v mirovne misije je različna. Pomembno je, da se ustvarijo pokonfliktne razmere, ki omogočajo vzpostavljanje civilno-politične infrastrukture in ustanove. Vojaška podpora, ki se nanaša na vse oblike pomoči vojaških mirovnih sil civilnim oblastem, je v tem procesu ključnega pomena. V primerih popolne odsotnosti oblasti lahko vojaška podpora dobi obliko neposredne pomoči civilnim skupnostim. Te in druge naloge opravljajo prek dodeljenega mandata in mirovnih sporazumov (The Army Field Manual, 1994: 3–9). Ena izmed glavnih sestavin vojaške podpore je tudi vzpostavljanje in ohranjanje reda in miru, ki je prvotno dolžnost civilne policije. V resnici pa je v razmerah pokonfliktne družbe, kjer se institucije ponovno vzpostavljajo, vojska tista, ki je zmožna prevzeti to nalogo. Zagotavljanje reda in miru je nujno, saj bi bilo brez tega vzpostavljanje civilne oblasti težje izvedljivo in dolgotrajnejše. Omeniti je treba, da ni namen vojske popolnoma prevzeti naloge policije, temveč da pripomore k stabilizaciji razmer in omogoči ponovno delovanje civilne policije.

V mirovnih operacijah je nadvse pomembna podpora lokalnega prebivalstva mirovnim silam. Tudi zaradi tega je to, da policijske naloge izvaja vojska, dolgoročno vprašljivo. Pomembno je, da so vojske, ki sodelujejo v mirovnih silah, izurjene ter zmožne zagotoviti varnost in stabilnost ter so v ustreznem času sposobne izuriti za te naloge lokalne policijske sile. V takem kriznem okolju je hkrati treba vzpostaviti vladavino prava in pri tem morajo tesno sodelovati vsi udeleženci v procesu, od vojske in policije do mednarodne skupnosti, nevladnih organizacij in navsezadnje civilnega prebivalstva. Zato so izredno pomembni različni programi in dejavnosti, ki jih izvaja vojska tudi skupaj z lokalnimi oblastmi in civilnim prebivalstvom. Vojske ne smejo nastopati kot velike vojaške enote, temveč le kot posamezne patrolje, ki jih ljudje lažje sprejmejo. Hkrati morajo ljudje dobiti občutek varnosti, ki jo zagotavljajo vojaške sile, sodelujoče v operaciji. Tudi zaradi tega je za vojske v mirovnih operacijah pomembna uporaba minimalne sile, ki zagotavlja, da ne bo

nepotrebnega razkazovanja moči³⁴. Hkrati je takšno delovanje v očeh javnosti veliko sprejemljivejše. Minimalna uporaba sile je definirana kot uporaba le tolikšne sile, kolikršna je potrebna za doseg cilja. Pri tem so pomembni okolje in razmere, v katerih se uporablja sila. Za vsako ceno se morajo vojske izogibati nepotrebnim škodam in žrtvam. Ponavadi načelo uporabe minimalne sile velja prav za naloge, ki niso tradicionalno vojaške, in sicer pri vzdrževanju reda in miru, nadzoru množičnih nemirov in prijetju kriminalcev (The Army Field Manual, 1994: 4–6).

7.1.2. Vojaška policija (primer MSU – Multinational Specialized Unit)

Vojaška policija je lahko tisti vezni člen, ki bi vojski omogočil postopen in sprejemljiv vstop na področje izvajanja policijskih nalog. Te enote se že po svoji zgradbi in urjenju razlikujejo od drugih vojaških enot in so tudi v stalnem stiku s civilnim okoljem. Njihove temeljne naloge vključujejo vse policijsko delovanje, od zagotavljanja reda in miru, urejanja in nadzora prometa, izvajanja policijskega patroljiranja do sodelovanja s policijo, z državnimi tožilci in s sodniki za prekrške³⁵. Vojaška policija aktivno deluje tudi na mirovni misijah. Pripadnike vojaške policije pošilja na mirovne operacije tudi Republika Slovenija.

Pripadniki slovenske vojaške policije so se silam SFOR v Bosni in Hercegovini pridružili leta 1999. Enota opravlja eno izmed najpomembnejših nalog, katere je Slovenija sprejela pri zagotavljanju in ohranjanju miru na območju Bosne in Hercegovine. Večnacionalna specializirana enota, v okviru katere delujejo slovenski vojaški policisti³⁶, je bila ustanovljena zaradi spoznanja, da v danih razmerah prevladuje preveliko razhajanje med zagotavljanjem varnega okolja s silami lokalne policije na eni in enotami SFOR-ja na drugi strani. Lokalna policija ni bila sposobna zagotoviti javnega reda in miru v vseh situacijah in na celotnem območju Bosne in Hercegovine, medtem ko prevelike, neprimerno oborožene in usposobljene vojaške sile niso primerne za delovanje proti kriminalu. Tradicionalno so vojaške sile namenjene in osredotočene na uničevanje sovražnikovih sil z uporabo maksimalne možne sile. Takšno okolje je narekovalo uporabo vojaških sil, ki so sposobne delovati kot policija (karabinjerji, žandarmerija itn.) ter so kot takšne poleg

³⁴ To ne pomeni, da mirovne sile nimajo skoncentrirane vojaške sile, ki je sposobna hitro reagirati ob večjem ogrožanju misije, miru, ljudi in mirovnikov.

³⁵ Več o nalogah vojaške policije glej Direktiva za delovanje vojaške policije, 2001: 3, 4.

³⁶ Od septembra 2001 z dvema vodoma oz. 49 pripadniki deluje 17. bataljon vojaške policije Slovenske vojske (Grmek, 2004: 4).

policijskih nalog sposobne izvajati tudi naloge v primeru množičnih neredov (Trafela, 1999: 10). MSU je specializirana, hibridna policijsko-vojaška enota, ki je opremljena in izurjena za opravljanje tako vojaških kot policijskih nalog. Deluje kot nekakšen vezni člen med navadnimi vojaškimi enotami SFOR-ja, ki niso dovolj usposobljene za vzpostavljanje javnega reda in miru, ter policijskimi silami v policijski misiji Evropske unije EUPM (European Union Police Mission). Le-ti imajo zgolj svetovalno vlogo in nimajo mandata za opravljanje konkretnih policijskih nalog (Pišlar, 2003: 19). Kljub temu MSU ni namenjena za opravljanje rutinskih nalog zagotavljanja javnega reda, izvajanju preiskav, niti za neposreden boj proti kriminalu in terorizmu, saj je za te naloge odgovorna lokalna policija. Poudarek delovanja enota je na nalogah s področja javne varnosti (vzdrževanje reda in zakonitosti), pomoč pri vračanju beguncev in razseljenih oseb, podpora pri vzpostavitvi novoizvoljenih organov oblasti, preprečevanje javnih nemirov in neredov ter njihovo obvladovanje s z uporabo postopne in minimalne sile (Trafela, 1999: 10). Enote MSU svoje naloge uresničujejo s preventivnimi aktivnostmi, kot so poizvedovanje, patroljiranje in tesno sodelovanje s civilnim prebivalstvom, ter dejavnostmi vzdrževanja in obnavljanja varnega okolja. To uresničuje z zagotavljanjem svoje navzočnosti na določenih območjih, z opozarjanjem s pogajanji in demonstracijo sile ter z obvladovanjem nemirov in neredov s postopno uporabo sile (Trafela, 1999: 11). Večnacionalne specializirane enote bi za vojsko lahko predstavljale model za prihodnost. Z izvajanjem policijskih nalog se je takšna enota izkazala kot izredno učinkovita in ustrezna, kar je dokaz, da lahko tudi vojaki ob primerni izurjenosti in oborožitvi izvajajo takšne naloge, ne samo v mirovnih operacijah.

7.1.3. Sodelovanje mirovnih sil v prestrezanju drog

Mirovne operacije že dolgo niso več samo ločevanje sprtih strani in prekinitve medsebojnih sovražnosti. Postajajo vse bolj celostne ter prepletene s civilnim okoljem in družbo. Policijske naloge so tako logičen korak v razvoju operacij, tudi zato, ker so mirovne sile edine, ki lahko v razmerah konfliktna družbe izvajajo nekatere ukrepe, varujejo zakonitost in skrbijo za človekove pravice. Pojavljajo pa se tudi bolj radikalne zamisli in popolnoma nov koncept sodelovanja OZN³⁷.

³⁷ V Afganistanu se za takšne naloge že pojavljajo konkretni predlogi, ki naj bi jih izvajale enote ISAF (International Security Assistance Force). Več o tem glej poglavje 7.3.1 na straneh 54–56.

Diehl (1994: 154) trdi, da bi lahko sile OZN sodelovale v boju proti drogam. Hkrati bi to lahko postalo tudi novo poslanstvo OZN. Enote mirovnih sil, ki sodelujejo v boju proti trgovini in distribuciji ilegalnih drog, bi sodelovale tudi pri iskanju in uničevanju nasadov le-teh, predvsem z nadzorom iz zraka in vključevanjem posebnih kopenskih enot. Takšna uporaba mirovnih sil bi verjetno imela pozitivne učinke³⁸ tako za države, ki so proizvajalke, kot tudi za tiste, ki predstavljajo trg za ilegalne droge. Sile OZN bi zagotovile pomoč, ki za razliko od zunanje intervencije brez mandata ne bi bila politično sporna. Hkrati bi to zagotavljalo moralno avtoriteto in podporo širše javnosti, predvsem v državi gostiteljici. Manj verjetna je tudi kriminalizacija oz. korupcija pri mirovnih silah, saj so te stalno pod nadzorom mnogih teles in navsezadnje varnostnega sveta OZN. Problem trgovine z drogami je postal širši mednarodni problem in že dolgo ni več omejen z nacionalnimi mejami. Posamezne države, predvsem tiste, ki predstavljajo končni trg za droge, ponavadi niso navdušene nad razdeljevanjem sredstev drugim državam.

Prizadevanja za ustavitev trgovskih poti v mednarodnih vodah in nad njimi lahko predstavlja zakonske in jurisdikcijske probleme za mednarodne sile, ki bi sodelovale v takšnih nalogah. Problem so tudi neprimerno izurjene in opremljene vojske, predvsem v državah proizvajalkah drog, kjer se vojske niso sposobne spopasti oz. izvajati takšne naloge. Po drugi strani lahko mirovne sile ponudijo profesionalno in izurjeno osebje, ki je sposobno dejavno delovati v vojni proti drogam in je podprto z legalno avtoriteto. Uporaba mirovnih sil za takšne policijske naloge bi gotovo imela pozitivne posledice, kljub nekaterim potencialnim oviram, ki bi se lahko pojavile. Za razliko od tradicionalnih mirovnih operacij, kjer je doseženo soglasje vseh strani za posredovanje mirovnih sil, je pri vojni proti drogam drugače. Tu se pojavljajo nekateri subjekti, predvsem t. i. kralji drog (angl. drug lords) ali vodje kartelov, ki bi gotovo z vso silo nasprotovali mirovnim enotam. Znano je tudi, da imajo za varovanje svojih kompleksov najete močne in dobro oborožene skupine, ki lahko pomenijo problem. Možnost, da bi se vojske, ki sodelujejo v takšnih mirovnih enotah, zapletle v spopade, je tako zelo velika in verjetna (Diehl, 1994: 154). Takšna dejavna vključenost mirovnih sil v bojevanje postavlja pod vprašaj sam namen takšnih sil. Njihovo poslanstvo pri izvajanju takšnih nalog namreč ne bi bilo več mirovno. Te naloge verjetno tudi ne bi dobile podpore pri nekaterih državah, članicah OZN, zaradi

³⁸ Sile pod nadzorom OZN bi imele večjo legitimnost kot enostranska pomoč držav v obliki strokovnjakov in opreme, kot je primer Združenih držav Amerike v Južni Ameriki. Tam so bile ZDA mnogokrat obtožene vmešavanja v notranje zadeve posameznih držav.

njihovih različnih interesov, ki zadevajo boj proti trgovini z drogami in navsezadnje tudi samo trgovino z drogami.

Pri sodelovanju mirovnih sil v takšnih nalogah imata veliko vlogo mednarodno javno mnenje in mnenje ljudi v državah, kjer bi potekale operacije. Mnoge izmed teh držav so revne in kmetijsko usmerjene. Mnogim kmetom predstavlja gojenje makovih polj edini donosni vir zaslužka. Ob predpostavki, da bi bila ena izmed temeljnih nalog mirovnih sil tudi uničevanje takšnih nasadov, bi le-te lahko naletele na nasprotovanje in celo upore kmetov, ki bi jih verjetno dodatno spodbudili kralji drog. Pred samimi operacijami bi morali biti vzpostavljeni programi informiranja in gojenja drugih poljščin, ki bi omogočali kmetom in drugim udeležencem drugačen vir zaslužka. Poleg tega so za te države značilni nenehni boji med vlado in različnimi gverilskimi skupinami. Predvsem slednje vidijo interes v povezovanju z voditelji narkokartelov, saj jim ti zagotavljajo denar v zameno za varovanje. To tudi pomeni, da bi mirovne sile naletele na problem suverenosti držav in vmešavanja v notranje spore (Diehl, 1994: 156). Zaradi težavnosti in območja delovanja v takšnih operacijah bi se morali vojaki pripraviti na takšno bojevanje s posebnim urjenjem. Zaradi vseh ovir in problemov, na katere bi naletele mirovne sile, se postavlja vprašanje, ali ni boljši že uveljavljeni sistem ameriške vojske, ki za boj proti drogam uporablja specialne sile. Te so že izurjene in pripravljene na takšne naloge.

Kljub vsem prednostim uporabe mirovnih sil v boju proti drogam Diehl (1994: 156) v sklepu predlaga, da bi bilo bolje, če bi mednarodne enote zgolj nadzorovale mednarodne vode in zračni prostor. S tem bi se izognile mnogim položajem, ki bi ogrozili tako življenje vojakov, pa tudi vprašanju suverenosti izvajanja teh nalog v posameznih državah. Vsekakor pa je treba obdržati in okrepiti programe, ki državam proizvajalkam omogočajo, da se ob pomoči mednarodne skupnosti same spopadajo z nelegalno trgovino z drogami.

7.1.4. Sodelovanje mirovnih sil v boju proti terorizmu

Terorizem je poseben pojav in grožnja, ki jo posamezne države same niso sposobne odpraviti. Potreben je mednarodni pristop, ki bo omogočal spopad s konkretnimi terorističnimi skupinami. OZN kot najvišja mednarodna avtoriteta ima vse možnosti in zmogljivosti, da postane glavni subjekt v boju proti terorizmu.

Do sedaj OZN, z izjemo nekaterih resolucij in predlogov ter opozoril³⁹, ni naredila veliko na tem področju⁴⁰. Ena izmed pglavitnih pomanjkljivosti v tem boju je nekoordinirano zbiranje pomembnih obveščevalnih podatkov. Ta poteka med večino držav zgolj bilateralno, kar je priložnost za OZN, ki bi lahko rabila kot nevtralno koordinacijsko telo. Naloge bi bile omejene na preventivno delovanje in preprečevanje terorističnih napadov. Poleg koordinacijskega telesa Diehl (1994: 157) predlaga, da se kot izvršilna enota koordinacijskega telesa v okviru mirovnih sil ustanovi tudi posebna vojaška enota, katere temeljna naloga bi bila pogajanja. Enota bi sodelovala kot nevtralna stran in v skrajnem primeru reševala zajete civiliste tudi s silo, če bi bilo to potrebno. Poleg tega bi bile te enote primerne tudi za varovanje in nadzor ljudi in prtljage na mednarodnih letališčih⁴¹, ki so pogosto vstopna točka teroristov. V tem primeru bi bilo delovanje vojakov policijsko delo in zaradi tega je treba pred izvajanjem takšnih nalog urediti zakonske pristojnosti in pooblastila vojakov. Pred vzpostavitvijo takšnega sistema pod pokroviteljstvom OZN bi bilo treba urediti in prilagoditi zakonodajo in standarde, ki bi veljali v vseh državah. To bi preprečilo, da bi teroristične organizacije izkoristile morebitne vojaške, obveščevalne in strokovne pomanjkljivosti in razlike med posameznimi državami. Hkrati bi takšne naloge zapolnile praznino, ki vlada na mednarodni ravni.

Glavni argument, ki govori proti sodelovanju mirovnih sil v boju proti terorizmu, je vprašanje primernosti oz. usposobljenosti vojaških mirovnih enot za takšne naloge. Vojaki se za mirovne operacije urijo predvsem v spretnostih, ki omogočajo mirno posredovanje, nadzor in varovanje območij ter ljudi. Te naloge so v temelju usmerjene dolgoročno, medtem ko morajo posebne enote pri reševanju talcev reagirati takoj in brez zadržkov. To pomeni, da so takšne naloge bojne in so v nasprotju s temeljnimi nameni mirovnih operacij. Poleg tega se znova izpostavi vprašanje suverenosti med državo, v kateri se je

³⁹ Do sedaj je v veljavi že kar nekaj mednarodnih konvencij in protokolov, ki se spopadajo s terorizmom. Leta 1963 je bila sprejeta Tokijska konvencija o nasilnih dejanjih na letalih, 1979 Haaška konvencija o nepravilnem prevzemu letal, 1971 Montreolska konvencija za preprečevanje nezakonitih dejanj proti varnosti civilnega letalstva, 1973 Konvencija o preprečevanju in kaznovanju oseb, ki napadajo mednarodno zaščitene osebe, 1979 Konvencija o zaščiti jedrskih materialov, 1979 Konvencija proti zajemanju talcev, 1988 Protokol o zaščiti nevarnih objektov ob kontinentalnem pasu, 1988 Konvencija o zaščiti plovnih poti na morju, 1991 Konvencija o označevanju plastičnega eksploziva za namene njihovega spremljanja, 1998 Konvencija o zatiranju bombnih terorističnih napadov, 1999 Konvencija o preprečevanju financiranja teroristov in njihovih organizacij (Willcox, 2002: 36).

⁴⁰ Mednarodna civilna letalska organizacija (ICAO – International Civil Aviation Organization) je ena redkih, ki ima izdelane vse postopke in metode ravnanja v primeru terorističnega napada. Ti postopki so omejeni na ugrabitve civilnih letal, ki so pod pristojnostjo ICAO.

⁴¹ ZDA in britanska vojska od dogodkov 11. septembra 2001 nadzirata in pomagata civilni policiji pri varovanju in nadzoru prtljage in potnikov na mednarodnih letališčih.

zgodil teroristični napad, in enotami OZN, ki bi bile pristojne za delovanje. Natančno bi bilo treba določiti, kdo naj bi v posameznem primeru posredoval, bodisi lokalne protiteroristične enote bodisi tiste pod pokroviteljstvom OZN (Diehl, 1994: 158). Zaradi poznavanja razmer so lokalne enote gotovo boljše rešitev, vendar naj bi le mirovne sile zagotavljale nevtralnost.

Interes vseh strani je gotovo rešitev nastalih kriz in najboljše bi bilo, če bi vse enote sodelovale med seboj in usklajevale svoje akcije. Tako bi verjetno rešili probleme pristojnosti med akterji. V prid lokalnim enotam je tudi dejstvo, da bi imele posebne mirovne enote dvojno nalogo. Hkrati bi imele na skrbi tako pogajanje kot posredovanje. Pogajanja so dejavnost, ki je v jedru nevtralna in nenasilna in jih OZN priznavajo kot ena najpomembnejših poti za mirne rešitve sporov. Hkrati uživajo tudi visoko javno podporo. Po drugi strani je vojaško posredovanje mirovnih sil vprašljivo. Zaradi tega bi se lahko vzbudilo vsesplošno nezaupanje javnosti in tudi teroristov, ki ne bi vedeli, ali se mirovne sile z njimi resno pogajajo, ali samo čakajo na ugodno priložnost za napad. Ogrožena bi bila življenja talcev in navsezadnje tudi sam koncept nevtralnosti takšnih enot (Diehl, 1994: 158). Verjetno bi bila še najprimernejša naloga mirovnih sil v boju proti terorizmu pomoč in sodelovanje pri nadzoru varnosti mednarodnih letališč. Tudi zaradi tega, ker so naloge, kot so preiskovanje posameznikov, prtljage in vozil, podobne nalogam, ki jih vojaki opravljajo na kontrolnih točkah v mirovnih operacijah. Takšne sile bi lahko razbremenile posamezne države, ki se soočajo s pomanjkanjem varnostnih sil, hkrati pa bi pripomogle k boljšim standardom in posledično večji varnosti.

7.1.5. Mirovne operacije in javno mnenje

Vse bolj v ospredje prihaja dejstvo, da sodobne vojske praviloma ne morejo učinkovito izvajati nobene od novih nalog brez močne podpore javnosti. Pri opredeljevanju odnosa javnosti do mirovnih operacij Kotnik (2002: 209) meni, da je treba razlikovati med javnim mnenjem na območju operacij, javnim mnenjem v državah, ki zagotavljajo sile za mirovno posredovanje, in splošnim javnim mnenjem v mednarodni skupnosti. Vsa tri so tesno povezana in za mirovne sile je najugodnejše, če so vsa podporna glede strinjanja z nalogami, ki jih opravljajo.

Javna podpora mirovnim operacijam je v državah, ki zagotavljajo sile za mirovno posredovanje v mednarodni skupnosti, tradicionalno zelo velika. Vendar to še vedno velja

samo za posege, ki nedvoumno prispevajo k miru. Prav tako so za javnost sprejemljivejše kratkotrajne operacije, ki so za razliko od dolgotrajnejših lažje upravičljive. V Belgiji ankete kažejo, da mirovne operacije pozitivno učinkujejo na javno podobo vojske. Kljub splošni podpori se lahko javno mnenje zaradi ponavljanja in rutinskih nalog zmanjša, ob večjih človeških izgubah pa povsem izgubi. Poleg tega je značilno občasno pojavljanje dvoma, ali so takšne operacije sploh potrebne, to pa predvsem zato, ker v njih ne gre za vprašanje neposrednega zagotavljanja nacionalne varnosti, temveč za neki univerzalen pristop k nacionalni varnosti, ki ga javnost težko ali pa sploh ne razume (Kotnik, 2002: 210). Pozitivno podobo mirovnim operacijam daje predvsem njihova humanitarna in človeška plat, ki je v javnosti vedno dobro sprejeta. Po drugi strani se z ugledom vojske, ki sodeluje v mirovnih operacijah, zvečuje tudi ugled posamezne države. Zanimivo je, da prav države, kot so Finska in Švedska, ki so tradicionalno nevtralnno usmerjene, zelo dejavno sodelujejo v takšnih operacijah. S tem propagirajo tudi svojo miroljubno politiko. Za razliko od javnosti v državah, ki prispevajo mirovne enote, se javnost v državah, kjer potekajo operacije, ukvarja z drugačno podporo. Z njihovega vidika mirovne operacije niso vedno pozitivno ocenjene. V konflikt vpletene strani pogosto dojemajo mednarodne mirovne sile kot neko vrsto okupacijskih sil. To lahko privede do nepriznavanja avtoritete tem silam in celo do uporov. Zato bo treba v prihodnjih vojaških intervencijah zagotavljati čim večjo mednarodno legitimnost.

7.1.6. Zgodovinska udeležnost vojsk v mirovnih in drugih operacijah

Nove generacije mirovnih operacij so prinesle tudi nove vloge udeleženi vojskam. Razpon njihovih nalog je postal izredno širok in vključuje vse več področij, kot so že omenjena organizacija policije in policijskih sil ter njihovo urjenje, organizacija pravosodnega sistema in z njim tudi zaporniškega sistema. Izkušnje vojsk lahko veliko pripomorejo k vzpostavljanju teh sistemov.

Vojska Združenih držav Amerike ima pri delovanju na notranjem področju še posebno veliko izkušenj. Že v juliju leta 1940 je bil izdan odlok o vojaški vladi, ki je predvidel tudi delovanje vojske na področjih policije. Med drugo svetovno vojno so zavezniške sile še nekajkrat uporabile vojsko za vzpostavljanje oblasti in s tem tudi za izvajanje policijskih nalog. Leta 1941, ob osvoboditvi Maroka in Alžirije ter pozneje drugih držav severne

Afrike⁴², so Združene države Amerike ter Velika Britanija prevzele nase tudi breme upravljanja teh držav. Ameriška in britanska vojska sta imeli nalogo vzpostavljanja in zagotavljanja oblasti in reda. Na podlagi izkušenj v omenjenih državah so bili leta 1943 narejeni tudi podobni načrti za evropske države in Japonsko. Po koncu vojne leta 1945 so se ti načrti začeli uresničevati v premagani Nemčiji, Japonski in Avstriji. Za red in varnost so tako na lokalni ravni skrbeli policisti obeh okupiranih držav pod nadzorom zaveznikov, na regionalni ravni pa so vse policijske naloge izvajali vojaki Združenih držav Amerike⁴³. Pridobljene izkušnje so uporabili pri načrtovanju misije OZN leta 1948, ko naj bi vojaki, poslani v Palestino, zagotavljali red in mir ter bili izurjeni predvsem za spopade v množičnih demonstracijah. Izkušnje druge svetovne vojne so pokazale predvsem:

- da je vojska sposobna pomagati policiji pri izpolnjevanju njenih nalog;
- da ravnanje s civilnimi zadevami in policijske dolžnosti zahtevajo dobro motivirane in usposobljene vojake;
- da so dobri odnosi z lokalnim prebivalstvom izredno pomembni (Schmidl, 1998).

V vseh teh primerih ni šlo zgolj za izvajanje policijskih nalog, temveč bolj za vzpostavljanje vojaške oblasti, vendar so se vojske zavezniških sil morale prvič soočiti tudi z njimi. Spopadle so se z mnogimi problemi, saj takrat za razliko od sodobnih vojsk te še niso bile pripravljene in usposobljene za takšne spremembe. Kljub temu se je pokazalo, da je vojska edina institucija, ki je sposobna, pripravljena in tudi delno izurjena za delovanje oz. sodelovanje pri policijskih nalogah.

7.2. VOJNA PROTI DROGAM

Trgovina z drogami predstavlja veliko nacionalno varnostno grožnjo državam. Grozi predvsem zato, ker je povezana z mnogimi drugimi oblikami organiziranega kriminala, kot so preprodaja orožja, prepovedanih kemikalij in ukradenih avtomobilov, pranje denarja, ugrabitve in uboji (Berdal, 2002: 155). S kriminalom se praviloma ukvarja policija, vendar nastajajo v boju proti drogam mnoge spremembe. Na to področje vse bolj vstopajo tudi

⁴² Pod države severne Afrike štejemo predvsem Egipt, Libijo, Tunizijo, Alžirijo in Maroko.

⁴³ Ameriška vojska je izurila posebno enoto, ki se je še posebej urila v policijskih nalogah in je bila namenjena za izvajanje policijskega dela v osvobojenih državah. Ustanovljena je bila 1945 in je bila sestavljena iz 31 000 pripadnikov, ki so imeli poseben status v vojski. Enota je bila razpuščena leta 1952. Izkušnje te enote so pokazale, da so bili ti pripadniki v izvajanju policijskih nalog neprimerno bolj izurjeni kot redna vojska, ki je imela pri svojem delu nemalo težav (<http://www.ndu.edu/inss/books/policing/cont.html>).

sodobne vojske. Mnogokrat so v to prisiljene zaradi političnih interesov, ne glede na to pa so lahko pomemben dejavnik v tem boju. Primer, čeprav ne najboljši, je ameriška vojska, ki se bolj ali manj uspešno spopada z drogami že kar nekaj desetletij. Vsekakor se vojske ne sme uporabiti zgolj kot neko orodje, temveč so potrebne priprave in urjenje. Vojska mora predvsem zaradi svoje organiziranosti imeti natančno določen cilj, da je lahko uspešna.

Vojna proti drogam je izredno celosten proces, ki poteka že desetletja, enkrat bolj, drugič manj uspešno. Podobno kot vojna proti terorizmu je to boj, ki mnogokrat spominja na spopad Don Kihota z mlini na veter. Droge so zakoreninjene v človeško družbo in za njihovo uničenje se bo treba bojevati z vsemi sredstvi, ki so na voljo. Hkrati je to boj, v katerem se prepletajo politični in drugi interesi. Ker sta ti dve področji zelo obsežni, jih v tem diplomskem delu ne bom obravnaval, omejil se bom na sodelovanje vojsk v tem procesu. Vojno proti drogam najbolj zagrizeno bijejo Američani, bili so tudi prvi, ki so vanjo vključili vojsko v takšnem obsegu. Zaradi večdesetletnih izkušenj se mi zdi obravnava primera ameriške vojske najprimernejša. Ta boj uživa tudi visoko legitimnost pri ameriški javnosti, navsezadnje je bila prav slednja tista, ki je zahtevala dejavnejšo vključenost vojske.

Vojna proti drogam ni klasična vojna, kjer bi bila med dvema sovražnima stranema ustvarjena frontna črta, temveč je skupek različnih procesov, operacij in aktivnosti. V tem boju sodeluje tudi obrambno ministrstvo Združenih držav Amerike, ki podpira zvezne, državne in lokalne organe policije in druge agencije v njihovem prizadevanju zmanjšati oz. onemogočiti prenos drog v Združenih državah Amerike. Od leta 1971 je ameriška vojska zagotavljala občasno pomoč policiji v vojni proti drogam. Tedanji zakoni so dovoljevali zgolj pasivno oz. posredno vlogo vojske. Po mnenju nekaterih so tako droge že resno ogrožala nacionalno varnost Združenih držav Amerike, zato so začeli vse glasneje podpirati zamisel o dejavnejši vključitvi vojske. Nasprotniki in tudi samo ministrstvo za obrambo (Pentagon) so temu nasprotovali in zagovarjali tradicionalno usmeritev vojske (Baum, 1996: 167). V sedemdesetih in osemdesetih je bila hladna vojna še na vrhuncu in povsem razumljivo je, da javnost in politika vojski nista pripisovali druge vloge kot braniti demokracijo, nacionalno ozemlje ter interese. Razmere so bile še toliko bolj zaostrene tudi zaradi vietnamske vojne, ki je povzročila upadanje ugleda ameriške vojske. Lahko si tudi predstavljamo, kako bi se ljudje odzvali, če bi vojska odkrito pomagala policiji pri

"civilnih" zadevah, kot je trgovina z drogami. Z bližanjem konca hladne vojne so se razmere povsem spremenile.

Pravnoformalno je bila vojska Združenih držav Amerike prvič vključena v boj proti drogam konec osemdesetih prav na zahtevo ameriške javnosti. Ta je zahtevala, da naj bo vojaško osebje pooblaščen za raziskovanje, zasege drog in aretacije preprodajalcev drog zunaj Združenih držav. Zahtevali so tudi patroljiranje vojakov na mejah, pri tem bi pridobili tudi pooblastila civilne policije, predvsem pri prestrežanju tihotapcev drog. Takšnih zahtev v preteklosti ni bilo, je pa vseskozi Pentagon sodeloval z različnimi agencijami in službami. Močno podporo so zahteve javnosti dobile v Reaganovi administraciji. Ta je začela pripravljati spremembe 103 leta starega zakona, ki je vojsko izločil iz civilnih zadev⁴⁴. Proračun vojske za vojno proti drogam je leta 1982 znašal okoli 4,9 milijona dolarjev, do leta 1990 pa je narasel na kar milijardo dolarjev (Bertram, 1996: 112). To zvišanje proračuna je dokaz, v kolikšnem obsegu se je ameriška vojska lotila vojne proti drogam. Pri delovanju je lahko računala na visoko podporo javnosti, kar je še okrepilo njeno vlogo.

Leta 1989 je bil sprejet zakonski akt (angl. The National Defense Authorization Act), ki ameriškemu obrambnemu ministrstvu in vojski nalaga tri temeljne naloge:

1. delovati kot glavno telo, ki nadzira in odkriva zračni in pomorski transport ilegalnih drog v Združenih državah Amerike, delovanje na tranzitnem področju in v državah proizvajalkah droge;
2. koordiniranje in združevanje poveljevalnih, komunikacijskih, informacijskih in obveščevalnih sistemov, ki so namenjeni boju proti drogam;
3. podpora, načrtovanje in organiziranje Nacionalne garde za pomoč policiji in drugim agencijam (Bonn, 2000: 14).

Omenjeni zakonski akt je bil leta 1993 dopolnjen in je omogočil vojski nadziranje in sledenje vozilom do štirideset kilometrov v notranjost ozemlja Združenih držav Amerike. Hkrati je bilo okrepljeno sodelovanje z mednarodno skupnostjo na tem področju. Vojska ima v tem boju posebne naloge in je dejavno udeležena. Bonn (2000: 15) opredeli tri področja, na katerem ima vojska pristojnosti:

⁴⁴ Ta zakon je bil napisan leta 1878 po ameriški državljanski vojni. Kongres je z njim prepovedal uporabo vojske za policijske namene. S tem zakonom je bilo dokončno prepovedana uporaba vojske kot policije na ozemlju in teritorialnih vodah ZDA (Baum, 1996: 167).

1. Prestrežanje in uničevanje tihotapskih ilegalnih poti drog, ki vstopajo v Združene države Amerike.
2. Pomembna vloga pri nadzoru in zaznavanju tokov, ki vnašajo droge v Združene države Amerike. Pomembno je, da ima pristojnosti tudi za lovljenje, pregledovanje, prijetje in aretacijo tihotapcev, ki so zasačeni pri kaznivih dejanjih.
3. S svojimi izkušnjami in zmogljivostmi pomaga agencijam in vojskam drugih držav, ki jim omogočajo tudi pomoč pri urjenju enot.

Ministrstvo za obrambo je z letom 1989 postalo vodilni urad za odkrivanje drog v Združenih državah. Njegove pristojnosti in naloge so se bistveno povečale. Obstajajo pa nekatere omejitve, ki so pomembne predvsem pri dejanjih prestrežanja drog. Pentagon lahko deluje le pri zagotavljanju informacij drugim organizacijam oz. agencijam. Od leta 1988 je tudi vodilni urad za odkrivanje in opazovanje zračnih in pomorskih pošiljk drog. Ukrepi za prestrežanje so sestavljeni iz nalog različnih agencij, kot so DEA (angl. Drug Enforcement Agency), carinska služba Združenih držav Amerike, mejna policija in druge. Vojska prispeva velik delež svoje opreme, mornarica svoje ladje, letalstvo lovska letala in AWACS-e⁴⁵. Naloga je izredno težka, saj prileti v Združene države Amerike vsako leto 574 tisoč letal, pripluje 177 tisoč ladij, mejo prestopi 118 milijonov avtomobilov in 422 milijonov ljudi (Bertram, 1996: 20).

Vojska kot organ obrambnega ministrstva ima aktivno vlogo v vojni proti drogam. Poveljstvo kopenskih sil (angl. FORSCOM – U. S. Army Forces Command) kot komponenta poveljstva združenih sil (angl. JFC – Joint Forces Command) skrbi za zagotavljanje podpore protinarkotičnim operacijam v Združenih državah Amerike. FORSCOM vse od leta 1973, ko je začel delovati, podpira vojno proti drogam. Do konca osemdesetih je drugim zveznim uradom in agencijam zagotavljal predvsem podporo v obliki letal in komunikacij. Leta 1989 je bil v FORSCOM-u oblikovan Oddelek za protinarkotične operacije (angl. COD – Counternarcotics Operations Division), katerega glavna naloga je bila prav vojna proti drogam. Vojska je z bojem proti drogam pridobila pomembno vlogo, ki jo ima tako na nacionalnem ozemlju kot v sosednjih državah. Najbolj problematične so južnoameriške države Kolumbija, Bolivija in Peru, ki so poglavitne

⁴⁵ To so posebna letala za zgodnje odkrivanje, opozarjanje in nadzor. Prednost takšnih letal je predvsem v velikem dosegu radarja, izjemno hitri obdelavi informacij in predstavitvi podatkov z bojišča ali prizorišča, za katera se uporablja, tako rekoč v realnem času (Kolenc, 2002: 62)

proizvajalke nelegalnih drog na tem območju. Zaradi tega so tudi glavna tarča operacij, ki jih izvaja vojska. Za izpeljevanje protinarkotičnih operacij se uporablja pripadnike specialnih sil⁴⁶, katerih naloga je tudi urjenje lokalnih policijskih sil in vojaških enot. Hkrati pomagajo pri odkrivanju in prestrežanju drog, uničevanju proizvodnih obratov ter iskanju in zasledovanju preprodajalcev. Nimajo pa pooblastil za aretacijo preprodajalcev. Fizično prestrežanje drog na ozemlju Združenih držav Amerike izvajata obalna straža in mejna služba. Vse dejavnosti vojske na območju Latinske Amerike in Karibskega otočja ima na skrbi Južno poveljstvo (angl. SOUTHCOM – The Southern Command), ki ima glavni štab v Miamiu (Baum, 1996: 168).

V iskanju novih nalog se sodobne vojske vse bolj spogledujejo z bojem proti trgovini z drogami. Težko pa je naštetih vse razloge, zakaj je tako. Ilegalne droge so del organiziranega kriminala in z njimi se ukvarja policija. Eden izmed razlogov je vsekakor javno mnenje, ki je izredno občutljivo, kadar gre za droge, in tudi zaradi tega lahko vojska pričakuje visoko podporo javnosti, ki je po koncu hladne vojne upadla.

7.2.1. ISAF (International Security Assistance Force) v Afganistanu

V dosedanjih mirovniških misijah vojaške enote ponavadi ne izvajajo nalog, kot je boj proti trgovini z drogami, ker je to prepuščeno policiji. Varnostne razmere v Afganistanu pa so močno prepletene tudi s trgovino z drogami in verjetno bo v prihodnosti poseg enot ISAF⁴⁷ na to območje nujen.

Varnostne razmere so izredno kritične predvsem zaradi oboroženih opozicijskih skupin in ostankov talibanskega režima. Mnogi izmed njih so povezani s terorizmom, ki se financira tudi s trgovino z drogami. Enajstega septembra 2003 je nemški veleposlanik Varnostnemu svetu OZN na svoji misiji v Afganistanu izpostavil tri glavne grožnje, ki onemogočajo stabilizacijo Afganistana: terorizem, trgovina z drogami in plemenska nesoglasja

⁴⁶ V tem boju sodeluje več enot specialnih sil, od mornariških tjunjev (angl. Navy Seals) do specialnih sil kopenske vojske, zelenih baretk. Vse posebne enote so vključene v skupno enoto z skupnim imenom JTF-6 (angl. Joint Task Force 6), ki je bila ustanovljena leta 1989. Ta deluje tudi na ozemlju ZDA. Do leta 1993 so izvedli že 1260 misij. Število je do leta 1995 naraslo na več kot 4000, kar je posledica razširitve nalog in pristojnosti te enote, ki je postala tudi glavna podpornica policiji pri nadzoru ilegalnih migracij (Baum, 1996: 169)

⁴⁷ Misija ISAF v Afganistanu deluje pod poveljstvom Nata s pooblastili resolucij 1386, 1413, 1444 in 1510 Varnostnega sveta OZN. Glavne naloge sil ISAF so zagotoviti varno in stabilno okolje, vzpostavitev oblasti in vladavino zakona, izboljšati zmožnosti afganistanskih varnostnih sil (policije in vojske), upravljanje kabulskega mednarodnega letališča ter zagotavljanje pomoči s silo, če je to potrebno. V misiji sodeluje 36 držav z več kot 6000 vojaki (http://www.afnorth.nato.int/ISAF/mission/mission_overview.htm).

(<http://www.globalsecurity.org/military/library/news/2003/11/41-201103.htm>). To pomeni, da je trgovina z drogami posegla na področje temeljnih nalog ISAF-a, to je stabilizacija Afganistana. Prvi korak k dejavnejši vlogi ISAF je bil gotovo storjen z razširitvijo misije na predele zunaj Kabula.

Na konferenci o boju proti drogami, ki je potekala 10. februarja 2003 v Kabulu, je vodja Službe OZN za droge in kriminal Antonio Maria Costa pozval mednarodno skupnost in mednarodne sile k večjemu sodelovanju v boju proti trgovini z drogami. Dejal je, da sicer Afganistan še ni izgubljen primer, vendar so razmere kritične in se je treba odzvati takoj. Ob popuščanju se bodo razmere samo poslabšale. Hkrati je kot zgleden primer omenil akcijo ameriških letalskih sil. Te so januarja istega leta z letali bombardirale laboratorije in tovarne drog v severovzhodni provinci Badakshan. Takšne akcije bi lahko proizvajalcem in trgovcem poslale jasno sporočilo, da mednarodna skupnost ne bo dopustila, da Afganistan nadzorujejo proizvajalci drog. Na opozorila se je odzval tudi generalni sekretar Nata Jaap de Hoop Scheffer, ki je dejal, da takšne operacije niso prioriteta naloga mednarodnih sil pod vodstvom Nata (<http://www.rferl.org/newsline/2003/11/6-SWA/swa-181103.asp>). Hkrati pa ni zanikal uporabe sil za takšne namene v prihodnosti. Obstaja tudi velika verjetnost, da neuradno že potekajo takšne akcije specialnih sil, s katerimi za zdaj še bolj zbirajo podatke o nelegalnih laboratorijih, tovarnah in poteh, po katerih se razširjajo droge. Afganistan bi lahko za OZN, Nato in mednarodno skupnost postal preizkusno območje uporabe mednarodnih sil, v boju proti trgovini z drogami.

Nekatere odmevnejše akcije so potekale tudi marca 2003. Afganistanske sile so ob pomoči britanskih specialnih enot in ameriškega vojaškega letalstva uničile več kot 30 laboratorijev v provinci Nangarhar. Kljub temu je takšno multinacionalno sodelovanje bolj izjema⁴⁸. Pomemben preobrat v politiki do trgovine z drogo se je zgodil z spoznanjem, da med terorizmom in trgovino z drogo obstaja neposredna povezava⁴⁹. Kljub nagovarjanju OZN in Velike Britanije k večjemu sodelovanju so Združene države Amerike ostale izredno previdne. Mnogi poglavarški vodje, ki se ukvarjajo z drogami, so uradno ameriški

⁴⁸ Za boj proti drogami v Afganistanu velja nenapisano pravilo, da se laboratorije in tovarne drog uničuje bolj po naključju, saj so ponavadi odkriti med opravljanjem drugih nalog (<http://opioids.com/afghanistan/prosperity.html>).

⁴⁹ Vodja ZDA enot v Afganistanu general David Barno je še posebej poudaril, da lahko to pomeni, popolnoma spremenjen pogled na trgovino z drogami (<http://opioids.com/afghanistan/prosperity.html>).

zavezniki proti talibanom in Al Kajdi. Hkrati pa Združene države Amerike ugotavljajo, da bi aktivnejši boj proti trgovini z drogo povzročil selitev proizvodnje v sosednji Pakistan in velika verjetnost je, da bi bil tam nadzor nad njo še manjši. Prispevek za boj proti trgovini z drogami v Afganistanu je bil, finančno gledano, v letu 2004 relativno visok, saj je znašal 73 milijonov ameriških dolarjev (<http://opioids.com/afghanistan/prosperity.html>). Verjetno so Združene države Amerike kot glavne akterke v Afganistanu tiste, ki bodo s spremenjeno politiko lahko vplivale na večje sodelovanje mednarodnih sil v boj proti trgovini z drogami.

7.3. SODELOVANJE VOJSK PRI NADZORU MEJE IN ILEGALNIH MIGRACIJ

Mednarodne migracije so zgodovinski pojav, ki ga spodbujajo številni dejavniki, odvisni od časa in okoliščin. Ti dejavniki sprožajo politične, gospodarske in socialne krize, vojaške spopade, etnične konflikte in ekološke katastrofe. Ob tem se poraja konflikt, ki ga sprožajo procesi migracij, predvsem v imigrantskih okoljih, vedno bolj pa vplivajo tudi na oblikovanje in prilagajanje nacionalnih politik tem pojavom. Zato odgovor na vprašanje, kako uravnati migracijske tokove in kako učinkovito preprečevati nezakonito gibanje ljudi, ni preprost (Jeglič, 2002: 234). Ena izmed rešitev nadzora migracij je tudi sodelovanje vojske in pomoč policiji pri nadzoru meje.

Pri nadzoru meja se policije soočajo tudi z različnimi kriminalnimi skupinami, ki so udeležene pri organiziranju ilegalnih prehodov ljudi, droge in orožja. Pri sodelovanju vojske bi se moralo temeljito urediti zakonsko podlago, ki bi to omogočila. Hkrati bi bilo treba izvajati ustrezno urjenje in izobraževanje vojakov, saj bi v tem primeru le-ti imeli opraviti s civilisti. Poleg tega pa je treba sodelovati tudi s sosednjimi državami, drugače lahko te prisotnost vojske na meji razumejo kot nekakšno grožnjo. Vojske nekaterih držav, Italije, Irske, Avstrije in Švice, so že bile uporabljene pri nadzoru ilegalnih migracij. V Združenih državah Amerike je patroljiranje vojaških enot na meji z Mehiko postalo že nekaj vsakdanjega.

7.3.1. Primer Združenih držav Amerike

Ameriška vojska je aktivno udeležena pri varovanju južne meje z Mehiko, kjer so njene naloge tesno povezane z bojem proti drogam. V Kaliforniji vojaki posebne protinarkotične enote predvsem ponoči spremljajo dogodke na meji in jo hkrati varujejo pred ilegalnimi migranti. Na mejnih prehodih pripadniki nacionalne garde skupaj s policisti preiskujejo vozila. Za naloge nadzora meje se urijo tudi marinci skupaj z agenti DEA in mejno policijo. V vojaški bazi blizu mesta El Paso delujejo prevajalci, analitiki, informatiki in obveščevalci, ki zbirajo podatke v ogromni nacionalni bazi podatkov⁵⁰. Sočasno vojaška letala preletavajo nebo in nadzorujejo zrak, kopno in morje. Vse te dejavnosti so posledica ukrepov, ki jih je pred desetletjem sprejela Reaganova administracija. Clintonova administracija je še razširila naloge vojske in jo popolnoma vključila v varovanje meje pred ilegalnimi prebežniki. V tem času je bilo podvojeno število marincev, ki so nadzirali senzorje, nameščene na meji za odkrivanje premikajočih se tarč. Povečale so se tudi mešane enote policistov in vojakov, ki skupaj nadzorujejo mejo podnevi in zlasti ponoči. Tako strog mejni režim je prizadel prebivalce ob meji, ki so se počutili kot na vojnem območju. Takšna uporaba vojske sicer olajša delo policiji in mejnim službam, hkrati pa nekateri opozarjajo na probleme, ki jih lahko povzroči. Mary Cheh, strokovnjakinja za nacionalno varnost in zakonsko pravo z Washingtonske univerze za pravo, opozarja, da vključenost vojske v civilne zadeve lahko nevarna, ker se lahko zgodi, da se vojska preveč združi z nalogami policije. S tem bi bili ogroženi temelji demokratične države, saj bi ta lahko postala prikrita ali resnična vojaška diktatura (<http://mediafilter.org/mff/caq/CAQ56border.html>).

Uporabi vojske na meji močno nasprotujejo tudi mnoge organizacija in gibanja za človekove pravice, ki pravijo, da na meji v resnici poteka vojna nizke intenzivnosti proti imigrantom. Roberto Martinez iz nevladnega Komiteja za človekova pravice pravi: "V zadnjem desetletju skoraj ne velja več načelo nevmešavanja vojske v civilne zadeve. Vojna proti drogam so samo odprla vrata vojski, Clintonova administracija pa je povzročila, da je vojska široko vstopila v civilno sfero." Prvič je bilo to načelo ločevanja vojske resno ogroženo leta 1982, ko je bila v boju proti drogam prvič uporabljena vojaška oprema za izvidništvo in nadzor, dana na posojilo policiji. Leta 1986 je bila vojska že skoraj popolnoma vključena v ta boj in so se ji pristojnosti iz leta v leto večale. Vse jasneje je

⁵⁰ Ta informacijski sistem se imenuje NADDIS-X21. V ta sistem je vključen boj proti trgovini z drogami, ki je postal združen z bojem proti ilegalnim migracijam (<http://mediafilter.org/mff/caq/CAQ56border.html>).

postalo, da se bo vojska uporabila tudi za boj proti ilegalnim prehodov meje, kar se je v resnici zgodilo. V Združenih državah Amerike imenujejo vse večjo vlogo vojske na meji tudi militarizacija meje. Do takšnega poimenovanja je prišlo tudi zaradi dejstva, da so policija in druge mejne službe vse bolj odvisne od vojaške opreme in njihove pomoči⁵¹. Kljub nasprotovanju mnogih ima takšno sodelovanje vojske na meji široko politično podporo in tudi podporo javnosti, ki ilegalne migrante mnogokrat enači s kriminalom, drogami in drugimi prestopki, ki ogrožajo njihovo varnost (<http://mediafilter.org/mff/caq/CAQ56border.html>).

7.4. BOJ PROTI TERORIZMU

Terorizem je oblika ideološko podprtega nasilja, ki se ga ne da napovedati oz. predvideti. Uporabljajo ga ekstremne skupine, ki želijo doseči določene politične, ideološke, religiozne, ekonomske ali vojaške cilje. Takšne cilje poskušajo doseči predvsem z nasilnimi sredstvi, kot so podtikanje bomb na javna mesta, ugrabitve in usmrtitve (Joint Doctrine for MOOTW, 1993: III-1). Opredelitev pojma boja proti terorizmu je izredno težavno, saj lahko vključuje mnoge procese, aktivnosti vojske, policije in civilnih oblasti. Navsezadnje spada pod ta pojem tudi sprejemanje zakonodaje na tem področju. V Združenih državah Amerike sta v zvezi s tem nastala pojma antiterorizem (angl. antiterrorism) in protiterorizem (angl. counterterrorism), ki sta del ameriške strategije boja proti terorizmu. Antiterorizem je program, ki vključuje metode, informacije, posebno urjenje in obrambne mehanizme (Joint Doctrine for MOOTW, 1993: III-10). Za izvajanje nalog na tem področju je za vojsko pomembnejši pojem protiterorizem. Opredeljen je kot ofenzivni ukrep, ki lahko zajema preventivne, povračilne in reševalne operacije. Za te namene se uporablja predvsem posebej izurjene in opremljene vojaške enote, ki jim lahko pomagajo tudi druge enote. Izvajanje takšnih nalog poteka v tujini in tudi v sami države, kjer je ponavadi to naloga policije. Velikokrat se je izkazalo, da se policijske enote niso sposobne bojevati proti majhnim, mobilnim in hitrim terorističnim enotam. Zaradi tega je bilo treba spremeniti taktiko boja. Vse pogostejša uporaba vojaških enot je vpeljala nekatere spremembe tudi v same strukture takšnih enot, ki morajo imeti fleksibilno

⁵¹ Samo leta 1995 je pomoč znašala 260 milijonov ameriških dolarjev in je bila sestavljena predvsem iz helikopterjev, opreme za nočno opazovanje ter elektronskih in infrardečih iskalcev ljudi (<http://mediafilter.org/mff/caq/CAQ56border.html>).

poveljevalno strukturo, posebno urjenje in strogo selekcijo pri izboru osebja ter posebno oborožitev, ki je primerna za takšne naloge (M. Kathleen, 2004: 111).

Pomembno vlogo v boju proti terorizmu imajo vojske, predvsem v Združenih državah Amerike. Vendar je pri vključevanju vojske v boj proti terorizmu mogoča njena zloraba. Enajsti september 2001 so mnoge države izkoristile za obračunavanje z opozicijskimi skupinami ali manjšinami. Kljub tem nevarnostim je ob primerni zakonodaji vojska lahko pomemben in koristen element v boju proti terorizmu. To se je izkazalo v nekaterih državah. Omenil bi predvsem Združene države Amerike, Veliko Britanijo, Izrael in Japonsko. Vse imajo izkušnje v boju proti terorizmu, tudi z uporabo svojih vojsk. Nekatere so v tem boju bolj uspešne, nekatere manj, za vse pa je značilno, da se s terorizmom spopadajo kot z najhujšo grožnjo. V diplomski nalogi ne bom raziskoval vzrokov, posledic in drugih elementov terorizma, saj je to izredno obširna tema in to tudi ni namen te naloge.

7.4.1. Združene države Amerike

V Združenih državah Amerike je podobno kot v boju proti trgovini z drogami v akcijah proti terorizmu povezanih več ministrstev in agencij. Poleg diplomacije, policije in drugih agencij je vojska eden izmed glavnih elementov v tem boju. V večini primerov, ko je bila uporabljena ameriška vojska, je imela ta visoko podporo javnosti. Hitre in odločne vojaške akcije imajo pozitivno vlogo, tudi zaradi zadovoljevanja močnih čustev jeze Američanov, ki jo čutijo ob smrti nedolžnih civilistov. Hkrati takšne akcije veljajo tudi kot opozorilo, da Združene države Amerike ne bodo trpele takšnih napadov in bodo ti v vsakem primeru maščevani. Uporaba vojske za boj proti terorizmu pomeni hitro, vendar ne vedno učinkovito sredstvo (Wilcox, 2002: 43).

Združene države Amerike so v prejšnjih desetletjih že nekajkrat uporabile vojsko kot sredstvo za boj proti terorizmu⁵². Leta 1981 so uporabili vojsko, ki naj bi rešila talce, zajete na ameriški ambasadi v Teheranu. Akcija se je končala katastrofalno, ker se je helikopter z vojaki zrušil v puščavi. Pokazalo se je, da vojska ni usposobljena za takšne naloge. Ena izmed posledic je bila ustanovitev posebnega poveljstva za specialne sile (angl. U. S. Special Operation Command), ki sodeluje tudi v vojni proti drogam. Novo strategijo boja

⁵² Predvsem po 11. septembru 2001 so nastale spremembe v ameriški protiteroristični strategiji. Značilna je pogostejša uporaba vojske za preventivne ukrepe, kaznovanja, lovljenje in aretacije teroristov. Hkrati je uporaba vojske postala grožnja vsem državam, ki podpirajo teroriste (Willcox, 2002: 59).

je leta 1982 uvedla Reaganova administracija. Uradni dokument se je imenoval Nacionalna varnostna direktiva 133 (angl. National Security Directive 133) in je pomenil preobrat v dotedanjem delovanju vojske pri takšnih nalogah. Vojska je dobila legalno podlago za preventivno in ofenzivno delovanje proti teroristom, ki je bilo do tedaj naravnano defenzivno. Leta 1986 je bila ta strategija prvič uporabljena na podlagi obveščevalnih podatkov, ki so kazali na to, da so za bombni napad na diskoteko La Belle Discotheque v Berlinu odgovorni libijski agenti. Kot odgovor so letala ameriških letalskih sil bombardirala vojaške in nekatere druge cilje v libijskem Tripolisu. Odmevna je bila tudi akcija ameriške vojske po koncu zalivske vojne 1991. Takrat je na obisk v Kuvajt prispel ameriški predsednik George Bush, ki je doživel napad z avtomobilom bombo. Kot povračilo je Bagdad zadelo več manevrskih raket. Tudi leta 1998 je bila vojska uporabljena za povračilne ukrepe. Avgusta 1998 sta bili napadeni ameriški veleposlaništvi v Nairobiju in Dar es Salaamu, posledica tega je bilo bombardiranje kemične tovarne v Sudanu in terorističnih taborov Afganistanu, ki naj bi bili povezani z Osamo Bin Ladmom (Wilcox, 2002: 45). Ne smemo pozabiti na napad na talibanski režim v Afganistanu, ki je sledil terorističnemu napadu enajstega septembra 2001 v New Yorku in je hkrati tudi pomenil začetek t. i. vojne proti terorizmu⁵³.

Uporaba vojske ni vedno najprimernejši način za spopad s terorizmom. Kljub veliki javni podpori je nevarno, težko in pogosto nemogoče pošiljati vojake v suverene države, kjer naj bi bili teroristi in njihovi objekti. Ob povračilnih ukrepih ameriške vojske se je do sedaj še vedno pokazalo, da le-ti niso bili uspešni, vsaj ne dolgoročno. Problem je v tem, da se boj proti terorizmu vodi samo z vojsko, kar je spopad le s posledicami, in ne z vzroki terorizma.

Prepogosto je posledica vojaških napadov smrt premnogih civilistov, ki veljajo za naključne žrtve. Poleg tega takšni ukrepi izzovejo zgolj nove napade teroristov, ki lahko legitimnost svojega delovanja iščejo tudi v civilistih, ki so žrtve vojaških povračilnih ukrepov (Wilcox, 2002: 45). Z večanjem števila civilnih žrtev se lahko vojska sooči tudi z upadanjem javne podpore, ki je sicer pri takšnih nalogah v Združenih državah Amerike tradicionalno zelo visoka.

⁵³ Dejansko je prvi uporabil termin vojna proti terorizmu George W. Bush mlajši po terorističnih napadih 11. septembra 2001, ko je razglasil, da so ZDA v vojni s terorizmom in da je to najvišja prioriteta ameriške zunanje politike, dokler zmaga ni zagotovljena (Alexander, 2002: 10).

Primernost in sposobnost vojske je v boju proti terorizmu na veliki preizkušnji. Do sedaj se je pokazalo, da vojaške akcije ne morejo ustaviti vala terorizma, ki se je v zadnjih letih kljub mnogim vojaškim akcijam zelo razširil. Poleg tega je uporaba vojske vprašljiva tudi s stališča zakonitosti. Težko je najti zakonsko podlago za upravičevanje vojaških posegov, predvsem proti terorizmu, ki ga ne podpre določena država. Predvsem evropske države nasprotujejo enostranskim akcijam Združenih držav Amerike, ki izvaja vojaške akcije tudi proti teroristom, ki jih ne podpre država, v kateri so. To pomeni kršenje suverenosti te države. Če država odkrito podpira terorizem, se lahko vojaške akcije utemelji kot preventivnoobrambne. Združene države Amerike so imele veliko težav pri legitimiranju napada na kemično tovarno v Sudanu 1998, saj ni bilo nobenih dokazov, da je ta izdelovala kemično orožje. Po drugi strani je bil napad na teroristične tabore v Afganistanu povsem legitimen, saj naj bi se v njih urili teroristi in pripravljali napade na Združene države Amerike (Wilcox, 2002: 46).

7.4.2. Velika Britanija

V Veliki Britaniji se soočajo predvsem z notranjim terorizmom, ki je povezan s teroristično organizacijo IRA⁵⁴ (Irish Republican Army – Irska republikanska armada). Zaradi invazije na Irak v letu 2003, v kateri je sodelovala tudi britanska vojska, pa Veliko Britanijo vse bolj ogroža tudi mednarodni terorizem oz. mednarodne teroristične organizacije.

Za Veliko Britanijo je značilno, da terorizem obravnava kot kriminalno dejanje. Iz tega sledi, da so teroristi kriminalci in je treba z njimi tako tudi ravnati. Boj proti terorizmu je naloga notranjega ministrstva, le-to tesno sodeluje z zunanjim, ki ima na skrbi mednarodne sporazume na tem področju. Posebne enote so ustanovljene v okviru specialnih policijskih enot in znotraj kriminalističnega direktorata, ki je glavno izvršilno telo ministrstva za notranje zadeve pri boju s terorizmom. Policija ima pooblastila, da na pomoč pokliče tudi vojsko, ki v takšnih primerih izvaja bojne operacije, kemično, biološko in jedrsko zaščito,

⁵⁴ IRA je bila ustanovljena leta 1969 kot oboroženo telo legalnega političnega gibanja Sinn Fein, ki se je zavzemalo za združitev Irske in odstranitev angleških vojaških in policijskih sil. Organizirana je v majhne enote ali celice, ki so pod poveljstvom vojaškega sveta. Njihove glavne aktivnosti so bombni napadi, umori, ugrabitve, izsiljevanja in kraje. Tarče so največkrat predstavniki britanskih oblasti, vojske in policije. Nema lokrat so bile žrtve nedolžni civilisti, predvsem zaradi napadov na podzemno železnico in nakupovalna središča. IRA naj bi štela nekaj sto pripadnikov in nekaj tisoč simpatizerjev. V preteklosti je tesno sodelovala tudi z drugimi terorističnimi organizacijami, tako evropskimi kot mednarodnimi. Od leta 1997 velja na Severnem Irskem prekinitev ognja in od takrat so pripadniki IRE predali že mnogo orožja in razmere so relativno varnejše kot pred leti (<http://library.nps.navy.mil/home/tgp/ira.htm>).

pomaga pri nadzoru množic in skrbi za javni red in mir. V bojnih operacijah vojska sodeluje ob privolitvi pristojnega ministra in vladnega kabineta, ki deluje kot krizni štab (Taylor, 2002: 190). Kljub dejavni vlogi britanske vojske ni bila ta nikoli uporabljena v tolikšnem obsegu kot ameriška. To je tudi poglobljena razlika med obema sistemoma. Britanija zagovarja politiko, ki jasno sporoča, da bodo teroristi v primeru napadov na britanske cilje preganjani, ujeti in obsojeni pred sodiščem. Torej ni naloga vojske, da najde teroriste in proti njim izvaja bojne operacije. Vojska mora sama varovati svoje objekte tako v Veliki Britaniji kot v tujini, kjer ji je dovoljeno uporabiti silo, če je napadena. Tako za vojsko kot policijo veljajo enaki standardi in postopki ravnanja v primerih terorističnih groženj, prav tako so v te postopke zajete bolnišnice, reševalne službe, gasilci in obveščevalne službe. To omogoča hiter in koordiniran odziv vseh teles, ki so del boja proti terorizmu, hkrati pa zmanjšuje tveganje in odpravlja napake, ki bi se lahko pojavile (Taylor, 2002: 193). Hkrati to pomeni tudi manjšo samostojnost vojske in večji nadzor nad njenimi akcijami, kar za Združene države Amerike ne velja.

7.4.3. Izrael

Od sodobnih vojsk ima Izrael gotovo dolgo tradicijo in največ izkušenj z boji proti terorizmu pa tudi s sodelovanjem pri nadzoru množičnih demonstracij. Že od ustanovitve države Izrael leta 1948 se ta spopada s svojimi arabskimi sosedi⁵⁵. Iz vseh vojn je prišel kot zmagovalec. Danes nadzira celotno območje Palestine, ki je bilo do leta 1948 pod britanskim mandatom. Posledično je pod njegovim nadzorom tudi veliko arabske in palestinske populacije, ki zaradi razmer, kakršne vladajo na tem območju, močno podpira teroristične organizacije in njihove napade na Izrael. Vloga, naloge in strategija izraelske vojske (angl. IDF – Israeli Defense Forces) so specifične in prilagojene razmeram, v katerih deluje. To pomeni, da bi jo težko izpostavil kot vojsko, po kateri bi se morale zgledovati druge vojske. Kljub temu so njena organiziranost in postopki preventivnega delovanja zanimivi tudi za druge sodobne vojske.

Največjo grožnjo Izraelu predstavljajo teroristične organizacije, ki imajo podporo v celotnem arabskem svetu, še posebno na območju Sirije in Irana. V zadnjih letih delujejo predvsem tri, Hamas, Hezbollah in brigade mučenikov Al Aksa. Vse tri delujejo na

⁵⁵ Izrael je bil vpleten v kar pet vojn s svojimi arabskimi sosedi, in sicer v letih 1948, 1956, 1967, 1973 in od 1975 do 1978.

podobnem principu: z organiziranjem in urjenjem samomorilskih napadalcev, ki izbirajo predvsem civilne cilje, mnogokrat pa so žrtve tudi med vojaki. To je tudi glavna razlika v primerjavi z drugimi državami, kjer so teroristični napadi večinoma usmerjeni le proti vladajočim skupinam in državnim službam. Izraelska vojska ima pomembno vlogo pri zaščiti ljudi in zagotavljanju varnosti. Na zasedenih ozemljih so njene naloge:

- preventivne aretacije in zasliševanja sumljivih posameznikov;
- iskanje orožja, dokumentov, skladišč in laboratorijev, kjer se proizvajajo eksplozivna telesa;
- izvajanje bojnih operacij proti teroristom na območjih pod palestinsko upravo;
- hitri napadi na teroriste in njihove objekte v sosednjih arabskih državah;
- varovati mejo in preprečevati teroristom vstop v Izrael (Gazit, 2002: 247).

Poleg teh nalog vojska izvaja tudi nekoliko bolj sporne naloge, kot so rušenje hiš, kjer so živeli teroristi (ena izmed strategij), ter uboji vodilnih mož terorističnih organizacij in palestinske uprave. Večinoma te uboje izvajajo pripadniki posebnih oddelkov obveščevalnih služb, vendar v njih mnogokrat sodeluje tudi vojska⁵⁶. Izraelska vojska ima izredno široka pooblastila, kar je za druge države popolnoma nesprejemljivo. Tudi omenjeno preventivno delovanje je vprašljivo in večinoma tudi nelegalno. To je posledica razmer, ki vladajo na tem področju in so prisilile izraelsko vojsko v takšno ofenzivno delovanje.

7.4.4. Japonska

Japonska je dolgo veljala za eno izmed najvarnejših držav, Tokio pa je imel podoben status med svetovnimi prestolnicami. Vse do leta 1995, ko je sekta Aum Shinriyiko spustila smrtonosni plin sarin v tokijski podzemni železnici. Umrlo je 12 ljudi, ranjenih je bilo več kot 5500. Takrat sta tako vojska kot policija spoznali, da nista pripravljeni na podobne teroristične napade.

Vojska je imela zelo šibko vlogo zaradi posledic druge svetovne vojne, vendar je od leta 1947, ko je Japonska dobila svojo prvo demokratično ustavo, ta znova pridobivala pomen.

⁵⁶ Izraelska vojska je s helikopterskim napadom 22. marca 2004 likvidirala ustanovitelja in duhovnega vodjo Hamasa šejka Ahmeda Jasina. To je le ena izmed odmevnejših likvidacij, ki jih je izvedla vojska (http://news.bbc.co.uk/2/hi/in_depth/middle_east/2001/israel_and_the_palestinians/profiles/1695470.stm).

Že tradicionalno ima japonska vojska izredno nizko javno podporo. Še posebno se je to kazalo, kadar je vlada dodelila vojski več pravic, saj so se na ulicah začele vrstiti demonstracije. Kljub mnogim težavam in nasprotovanju javnega mnenja je Japonski uspelo ustanoviti posebno enoto v vojski. Njene naloge so varovanje ozemeljske celotnosti Japonske, boj proti terorizmu in tudi nadzor nad množičnimi demonstracijami. Zaradi že omenjenega občutljivega javnega mnenja ta enota še nikoli ni bila uporabljena v bojnih nalogah. Strokovnjaki za kemično in biološko zaščito te enote so že sodelovali ob napadu na tokijsko podzemno železnico. Enota pogosto pomaga pri iskanju ljudi ob hudih potresih, ki niso redkost na Japonskem (Itabashi, 2002: 364). Ustanovitev te enote je za japonsko vojsko velik napredek. Pred tokijskim napadom leta 1995 je bila obrambna protiteroristična doktrina v rokah policije. Teroristični napad s sarinom je v vladnih krogih povzročil razmišljanja, ki so bila usmerjena v večjo vlogo vojske. Narejen je bil načrt, ki bo do leta 2005 japonsko vojsko popolnoma pripravil na spopad s terorizmom. Najprej je bilo izvedeno povečanje proračuna, namenjenega temu načrtu. Leta 2000 so začeli z oboroževanjem enot, ki so namenjene boju proti terorizmu. Veliko sredstev je bilo vloženo v preventivno delovanje, v katero sta vključena mornarica in letalstvo. Za to področje deluje poseben raziskovalni institut, ki ima na skrbi urjenje vojakov v gverilski taktiki, uličnih bojih in varovanju pomembnih oseb ter objektov. Hkrati je japonska vojska naredila velik korak naprej z ustanovitvijo posebne enote za boj proti napadom na informacijske in računalniške sisteme (Itabashi, 2002: 365).

V današnjem svetu je postal terorizem resna grožnja nacionalnim državam. Te so spoznale, da policija v boju proti terorizmu ne zadostuje – tako zaradi sredstev kot kadrovskih problemov. Državi, kot sta Združene države Amerike in Izrael, se že dolgo spopadata s terorizmom in sta temu primerno razvili tudi svoj varnostni sistem. Ta vključuje aktivno vlogo vojske, v Združenih državah Amerike ta vse pogosteje deluje tudi zunaj državnega ozemlja. V prihodnosti lahko pričakujemo aktivnejšo in pogostejšo uporabo vojske za takšne naloge. To bo tudi eden izmed razlogov, da se bodo morale vojske prilagoditi takšnim nalogam, saj lahko trdim, da trenutno večina sodobnih vojsk še ni popolnoma pripravljena na izziv, ki ga predstavlja terorizem.

7.5. AKTIVNA VLOGA PRI NEMIRIH IN MNOŽIČNIH PROTESTIH

V zadnjih letih so se po svetu ter predvsem v Evropi in Združenih državah Amerike izredno razširila različna množična protiglobalistična, stavkovna in druga gibanja. Vsem je skupna množičnost, ki se lahko sprevrže v nemire, kjer ljudje pod vplivom psihologije množic uničujejo, kradejo in ogrožajo tako sebe kot druge. Kakršne koli kršitve reda in zakonitosti ima na skrbi policija, ki pa v nekaterih primerih zaradi množičnosti neredov ni sposobna sama delovati. Na to področje vse bolj vstopajo sodobne vojske, ki morajo biti v ravnanju s civilnimi osebami še posebno pozorne in previdne, kajti tudi podpora javnosti se lahko hitro spremeni v nasprotovanje. Najbolj izpopolnjen sistem sodelovanja vojske pri miritvi nemirov ima vojska Združenih držav Amerike, zato bom v diplomskem delu opisal njeno delovanje. Poleg tega bom skušal prikazati tudi vlogo vojske Velike Britanije, ki se je s podobnimi aktivnostmi ukvarjala na Severnem Irskem. Druge države, tudi Slovenija, bi se lahko zgledovale po ureditvi, kakršno imajo v Združenih državah Amerike.

Nemiri so množična dejanja nasilja in neredov, ki ogrožajo javni red in mir. Vključujejo proteste, množična dejanja nasilja, vstaje in protizakonito oviranje oziroma združevanje. Naloga vojske v teh primerih je, da pomaga civilnim oblastem znova vzpostaviti red, mir in zakonitost, predvsem takrat, ko nemiri presežejo lokalni okvir (Bonn, 2000: 51). Vojska izvaja značilne policijske naloge, kot so varovanje imetja, nadzor množic in omejevanje gibanja. Takšne naloge so za vojsko nekonvencionalne in tudi zahtevne, ker vojaki zanje niso posebej izurjeni. Prav zaradi tega morajo biti še posebej pozorni in strpni, saj morajo biti pripravljeni na incidente, ki jih povzročajo civilni demonstranti oz. izgredniki⁵⁷. Bonn (2000: 149) trdi, da je sodelovanje vojske pri miritvi množičnih nemirov poleg vojaških akcij in boja proti terorizmu ena izmed njenih najpogostejših aktivnosti, ki jo tudi javnost, predvsem v zahodnih državah, izredno dobro sprejema. Takšna pozitivna podoba pa se lahko hitro spremeni. Ni je večje propagandne zmage proti vojski, kot so slike krvavih civilistov, ki so jih povzročili vojaki.

Množični protesti in nemiri so pogosto dogajajo v državah, kjer potekajo mirovne operacije. Ponavadi v takšnih državah sistem civilne oblasti ne deluje popolnoma. Posledično tudi policija nima popolne podpore oz. legitimnosti. V takšnih primerih je edina

⁵⁷ Mnogokrat je glavni cilj izgrednikov spopad s policijo. To jim omogoča medijsko pozornost in ob potencialnih civilnih žrtvah tudi javno podporo.

rešitev, da vojska izvaja naloge, ki jih policija ni sposobna. V mirovnih operacijah morajo vojaki upoštevati vse postopke, pravila in omejitve, ki so del sodelovanja vojakov pri takšnih nalogah.

7.5.1. Primer Združenih držav Amerike

Združene države Amerike uvrščajo naloge sodelovanje vojske pri nadzoru demonstracij in množičnih nemirov v NVO. S tem jih ločujejo od vojnih operacij in imajo zanje pripravljene tudi ustrezno zakonsko podlago ter natanko določene postopke, ki jih morajo vojaki upoštevati. Razlog za takšno ureditev je verjetno prav občutljivost vpletanja vojske v notranje zadeve.

Za posredovanje vojske pri teh nalogah so potrebne zakonske omejitve, predvsem kot preventivna zaščita pred zlorabami vojske v različne namene. Ameriška vojska je omejena s posebnim zakonom (angl. Posse Comitatus Act), ki omejuje njeno vlogo pri notranjih zadevah. Na splošno vojska, razen nacionalna garda, ne sme biti uporabljena namesto policije brez posebnega predsedniškega oziroma kongresnega odloka. Tak zakon preprečuje, da bi izvršna oblast zlorabila vojsko, ter krepi vlogo vojske kot zaščitnice ljudi in njihove svobode. Poleg omenjenega zakona ima tudi ministrstvo za obrambo narejen poseben načrt, ki se imenuje Garden Plot. Ta načrt vsebuje smernice za vse oddelke Pentagona, ki sodelujejo pri pomoči civilnim oblastem in drugim organom. Glavni vojaški akter za takšne primere je ameriška nacionalna garda, ki jo lahko vpokliče guverner posamezne zvezne države na podlagi zakonodaje. Na zvezni ravni vpoklic izvede predsednik na poziv guvernerja oz. guvernerjev (www.nationalguard/roles/19/html). V sodelovanje in pomoč pri nemirih in množičnih demonstracijah se lahko vključijo tudi druge enote redne vojske, ki so vedno podrejene civilnemu nadzoru in vodenju. Aprila in maja leta 1992, v času množičnih nemirov v Los Angelesu, so bili kot podpora civilnim oblastem množično uporabljeni pripadniki Nacionalne garde, stalne sestave kopenske vojske, in marinci (Schnaubelt v Kotnik, 2002: 187).

Zaradi že omenjene previdnosti pri sodelovanju vojakov pri takšnih nalogah je treba imeti izdelane natančne predpise in postopke, ki jih morajo upoštevati in se jih strogo držati. Ti postopki so prvotno namenjeni policiji, vendar jih je sprejela tudi ameriška vojska, zato se mora vojake še posebej uriti v uporabi teh metod in postopkov. Ti postopki so:

– upoštevanje fleksibilnosti in sposobnosti spreminjanja taktike, če je to potrebno;

- za uspeh se je treba uriti v različnih okoliščinah;
- vojaki morajo upoštevati, da je mnogokrat že njihov videz za ljudi zastrašujoč in se je nanj veliko bolje zanašati kot preprosto uporabiti silo;
- pomembna je kontrola in pregled nad razmerami, četudi te uhajajo izpod nadzora;
- vzpostaviti je treba obrambo, ki je razdeljena na sektorje opazovanja in uporabe strelnega orožja 360 stopinj okoli prostora demonstracij oz. nemirov;
- pri namestitvi enot, aretacijah, prijetjih in odzivih na spremembe se je treba odzivati hitro in premišljeno;
- pri nadzorovanju množic je treba uporabiti presenečenje, ki nanje učinkovito deluje (Bonn, 2000: 152).

Poleg omenjenih postopkov imajo vojaki pooblastila tudi za nekatere druge policijske naloge. Pri ponovnem vzpostavljanju reda in miru se lahko vojska uporabi za razganjanje nezakonitih združb, patroljiranje na prizadetih območjih z namenom preprečevanja kaznivih dejanj. Vojska, če je treba, vzpostavi tudi nadzorne točke za ljudi in promet. Pred vsakim posegom se morajo vojaški poveljniki posvetovati s civilnimi oblastmi, obveščevalno službo in vojaško policijo, ki je v uporabi posebnih metod za te vrste nalog najbolj primerljiva s civilno policijo.

7.5.2. Primer vojske Velike Britanije na Severnem Irskem

Vloga britanske vojske na Severnem Irskem se je z leti spreminjala. Aktivnejšo vlogo je dobila v koncu šestdesetih letih, ko je propadel program⁵⁸, ki naj bi sorazmerno zaposloval pripadnike katolikov in protestantov v policijskih enotah. S tem so želeli doseči asimilacijo in sodelovanje obeh strani. Za razliko od protestantskih Britancev katoliški Irci niso želeli sodelovati v takšnih programih. Legitimnost policije je bila že tako nizka, da je britanska vlada sklenila poslati vojsko na ulice kot zaščitnico vseh prebivalcev Severne Irske. Vojska naj bi bila nevtralna in katoliška stran jo je sprva sprejela z odobravanjem, saj so v njej videli zaščito pred radikalnimi protestantskimi skupinami. Prva naloga je bila vzpostavitev mejne linije⁵⁹, ki je imela vlogo nekakšne nikogaršnje zemlje. Tak ukrep je zmanjšal napade na katoliško skupnost. Vojska je vse bolj nadomeščala policijo pri množičnih protestih. Marca 1970 se je redno spopadala z demonstranti. Pri svojem delu je uporabljala povsem policijske metode, od uporabe vodnih topov do solzilnih plinov in plastičnih nabojev za razpršitev množic. Kljub takšnemu policijskemu prijemu so se napadi na vojsko

⁵⁸ Imenoval se je PANI (angl. Northern Ireland Police Authority).

⁵⁹ Angl. Peace Line.

vse bolj stopnjevali. V vojski so organizirali posebno tajno enoto v civilu, njena naloga so bile aretacije (imenovala se je "Snatch squad"). Predstavniki vojske so opozorili, da bodo ob stopnjevanju nasilja nad vojaki prisiljeni uporabiti orožje kot samoobrambo (Taylor, 2002: 217).

V sedemdesetih so se razmere še poslabšale in katoliška skupnost je začela gledati na vojsko kot orodje v rokah protestantov⁶⁰. Čeprav je vojska delovala razmeroma nevtralnno, je pri katoliški skupnosti izgubila vsakršno legitimnost. Vojska je na drugi strani razširila svoje akcije in je sodelovala pri pregledovanju hiš in iskanju orožja ter članov ekstremističnih skupin. Poleg omenjenih nalog je vojska tudi zasliševala aretirane ljudi⁶¹. Vojaki, ki niso bili izurjeni za nadzorovanje demonstracij, so 31. julija 1970 ubili civilista, kar je razmere še poslabšalo. Kriza je doživela vrhunec 30. januarja leta 1972 na dan, imenovan "krvava nedelja" (angl. Bloody Sunday). Tega dne so bile organizirane demonstracije, ki so se sprevrgle v množične nemire. Vojska je začela delovati s svojo enoto za aretacije, kar je razmere še poslabšalo. Vojaki so začeli streljati na domnevne ostrostrelce in ubitih je bilo 13 ljudi, čeprav dokazov o napadu na vojake ni bilo (Taylor, 2002: 218). Vojska se je izkazala kot popolnoma nepripravljena in neprimerna za takšne naloge. Kljub nekaterim uspehom je vojaška prisotnost sčasoma povzročila le še več spopadov in naraščanje podpore Irski republikanski armadi.

7.5.3. Omejitve uporabe vojske pri množičnih nemirih in protestih

Omejitve za sodelovanje sodobnih vojsk bi lahko razdelili na več delov. Prva omejitev so zakoni in ustave posameznih držav, ki jih je treba spremeniti, da bo delovanje vojsk zakonito. Druga omejitev je urjenje in oprema, ki jo je za takšne operacije treba bolj prilagoditi, da bo primerljiva s policijsko. Lažje bi bilo izvedljivo, če bi vojska bolje sodelovala s policijo in si z njo tudi izmenjevala izkušnje.

⁶⁰ Sedemindvajsetega junija 1970 so protestanski skrajneži napadli katoliško enklavo Short Strand v vzhodnem Belfastu. Soseska bi bila verjetno popolnoma uničena, če ne bi na skrajneže streljali pripadniki IRE, druge skrajne strani. Zaradi odsotnosti vojske so katoličani izgubili zaupanje vanje in jih tudi krivili za napad, hkrati pa se je zvečala podpora IRI (Taylor, 2002: 218).

⁶¹ Uporabljene tehnike zasliševanja civilstov je Evropsko sodišče za človekove pravice sprva obsodilo kot mučenje, pozneje pa je zaradi lobiranja britanske vlade svojo sodbo spremenilo in so vojaške postopke obsodili kot nehumano ravnanje (Taylor, 2002: 218).

Tudi za Združene države Amerike Bonn (2000: 54,55) omenja prav zakonske omejitve, ki so zapisane v ustavi, aktih in drugih dokumentih z namenom, da se prepreči zlorabe uporabe vojske proti lastnemu ljudstvu. Pri vsaki uporabi je treba posebej proučiti vse morebitne posledice vključitve vojske. Poleg tega mora obrambni minister osebno izdati dovoljenje za takšno uporabo. Hkrati je pripadnikom ameriške vojske prepovedano izvajati nekatere aktivnosti, ki jih lahko izvaja le policija. Te aktivnosti so:

- sodelovanje pri aretacijah, preiskovanje in zaseganje vozil, ladij in letal na ozemlju Združenih držav Amerike;
- izvajanje nadzora in pregona ameriških državljanov;
- sodelovanje vojakov pod krinko obveščevalcev ali informatorjev pri civilnih primerih, ki so naloga policije (Bonn, 2000: 55).

Kljub omejitvam je težko nadzirati vojsko pri uporabi sredstev, ki mejijo na policijsko delo. Vojska bo vsekakor skušala zaščititi svoje pripadnike in posledično lahko pride tudi do nezakonitih zbiranj podatkov ali zasliševanj oseb. Verjetno tudi zaradi tanke meje med področjema legalnosti in nelegalnosti mnogi vojaški poveljniki nasprotujejo sodelovanju vojsk takrat, ko imajo veliko stikov s civilnimi osebami. Pri množičnih demonstracijah in nemirih gre pogosto prav za neposreden stik ne samo s civilnimi osebami, temveč z lastnimi državljani. To je področje, glede katerega je javnost izredno občutljiva.

Predvsem zaradi omejitev mora vsaka vojska, ki je udeležena pri množičnih demonstracijah in nemirih, upoštevati nekatera pravila, ki pripomorejo k mirni rešitvi oziroma pomiritvi razmer. Zelo občutljiva je uporaba vojaške obveščevalne službe, ki lahko veliko pripomore k identifikaciji voditeljev nemirov. Vseskozi je treba tudi komunicirati z voditelji nemirov in civilnimi oblastmi, ob mirovnih operacijah se morajo vključiti tudi prevajalci, ki olajšajo komunikacijo. Pred kakršno koli uporabo sile mora vojska uporabiti psihološke operacije, ki lahko preprečijo hujše izgrede. Pri nemirih in demonstracijah so pogoste poškodbe in tudi žrtve na obeh straneh. Za te primere je treba organizirati posebne enote, ki skrbijo za oskrbo in prevoz v bolnišnice. Podobne skupine morajo biti pripravljene za prevoz prijetih protestnikov oz. izgrednikov. Ob upoštevanju teh pravil mora vsaka vojska poskrbeti tudi za predstavnike medijev, ki s svojim poročanjem vplivajo na javno mnenje in posledično na akcije ene in druge strani (Bonn, 2000: 151). Vpliv medijev je še posebno velik pri mirovnih operacijah, pri katerih si mirovne sile vseskozi prizadevajo za čim večjo podporo lokalnega prebivalstva. Negativno

razpoloženje lahko privede do večjih nemirov in ob stopnjevanju tudi do ogrožanja miru, ki je v takšnih operacijah še posebno krhek.

8. PRIPRAVE IN URJENJE

Za katere koli naloge, ki jih izvaja vojska, se mora ta uriti in pripravljati. Pri nalogah, ki so občutljive, in mednje lahko štejemo tudi policijske, je potrebno toliko več urjenja. Vojaki morajo dobro poznati zakonodajo ter svoja pooblastila, ki v nobenem primeru ne smejo biti prekoračena. Ena izmed najpomembnejših priprav je simulacija razmer, ki so lahko podobne realnim razmeram, ki spremljajo izvajanje policijskih nalog.

Pri simuliranju razmer morajo vojaki natančno poznati svoje naloge in svoje mesto v enoti, ki mora biti urejena in disciplinirana. Bonn (2000: 151) priporoča, naj vojske prilagodijo urjenje tako, da čim bolj podobno realnim dogodkom. To pomeni, da se v simulacije vnaša čim bolj nekonvencionalne in nepredvidljive položaje, ki vojake kar najbolje pripravijo in izurijo. Pri tem lahko ima eno izmed odločilnih vlog tudi oprema, ki mora biti kakovostna in prilagojena za takšne naloge. Pri demonstracijah in nemirih gre lahko za razmere, ki trajajo dalj časa, zato morajo biti vojaki na to še posebej pripravljani. V večini vojsk zahodnih držav vojaki niso vajeni stati na istem mestu dolgo časa, sploh v slabih vremenskih razmerah, kot so vročina, mraz ali dež. Za pripravo je toliko pomembnejše, da vojakov vremenske razmere ne ovirajo in se osredotočijo samo na nalogo, ki jo opravljajo. To pa bo izvedljivo le ob dobri izurjenosti in predvsem disciplini (Bonn, 2000: 151). Zato vojske, ki se ne urijo posebej tudi za takšne naloge, niso primerne za njihovo izvajanje. Primarna naloga vojske je namreč določiti lokacijo sovražnika in ga ob uporabi kar največje vojaške moči uničiti, skupaj z njegovo opremo (Kotnik, 2002: 188). Sodelovanje v notranjih varnostnih nalogah zahteva popolnoma drugačno delovanje vojske, ki mora svojo logiko uničenja sovražnika zamenjati z delovanjem, ki bo omogočalo čim manjšo uporabo sile. Velik napredek je opazen pri usposabljanju vojakov za mirovne operacije, kjer ti dobivajo znanje, ki je lahko koristno tudi za aktivnejšo vključitev vojske v policijske naloge. Za namene misij najpogosteje urijo individualne postopke, povečuje se raven usposobljenosti skupin, oddelkov, vodov in čete, katere pripadniki se hkrati spoznavajo drugače kot v vojašnicah, to pa omogoča ustvarjanje dobrega kolektiva, ki pozna prednosti in slabosti posameznikov v njem (Pečnik, 2004: 13). Takšno usposabljanje postaja po svojih elementih vse bolj podobno policijskemu. Hkrati so vojaki na mirovnih operacijah

bolje pripravljeni na nepredvidljive okoliščine, ki jih lahko otežuje prav neprimerna usposobljenost. Priprave na mirovno misijo so vsaj toliko pomembne, če ne celo pomembnejše kot mirovna misija sama. V raziskavi Slovenska vojska v mirovnih operacijah⁶² so rezultati izpostavili dve dilemi glede usposabljanja. Prva se nanaša na vprašanje, ali usposobljenost za bojne naloge omogoča tudi opravljanje vseh drugih nalog, na primer diplomatskih in policijskih, in ali je potrebno vojake ločeno usposablјati za bojne in nebojne naloge. Druga dilema izhaja iz ocene varnostnega stanja na misijah, in sicer ali pripraviti vojake na delovanje v različnih delovnih razmerah ali samo za predvidene naloge. Prvi lahko pomeni zelo obširne priprave, posledica tega pa je manj priprav za navadno delo. Pri drugem pa je tvegano dejstvo, da vojaki, ki ne bodo usposobljeni, ne bodo zmožni delovati ob demonstracijah in drugih incidentih (Priloga revije Slovenska vojska, 2004: 10). V slovenski vojski pripadniki enot, ki gredo na misijo, poleg rednega usposabljanja opravijo še tritedenske priprave. Glavni del usposabljanje je urjenje postopkov patroljiranja, izvidovanja, postavljanja kontrolnih točk in druge (Pišlar, 2003: 20). Poleg tega vojaki pridobijo tudi različno psihosocialno znanje, ki omogoča boljše delovanje v vojaških kolektivih in konstruktivnejše reševanje sporov (Rupar, 2004: 23). Skupaj s teoretičnim znanjem je treba vojake pripraviti tudi na konkretne razmere, ki so mogoče na mirovnih misijah. Zato je še posebej pomembno simuliranje razmer, pri katerem vojaki preigravajo različne scenarije dogodkov.

⁶² Empirično raziskavo je opravil Obramboslovni raziskovalni center Fakultete za družbene vede v Ljubljani. Prvi del projekta je potekal od 1. oktobra 2002 do 30. septembra 2003 (Gradivo za novinarsko konferenco, 2003: 2).

9. SKLEP IN VERIFIKACIJA HIPOTEZ

Proces preoblikovanja sodobnih vojsk še zdaleč ni končan, lahko pa rečem, da so slednje vse bliže novi podobi in organiziranosti, ki je primernejša za današnje obdobje. Predvsem članice Nata⁶³ vse bolj kažejo trend vojsk, ki so dobro opremljene in oborožene, ne prevelike ter v vse večjem številu poklicne, s profesionalnim osebjem. Čas velikih sprememb po hladni vojni je bolj ali manj končan, kar pomeni, da se je tudi pogled na potrebnost vojaške organizacije spremenil. Hkrati v okviru naraščajočih mednarodnih groženj, kot so terorizem, trgovina z drogami in ilegalne migracije ter z njimi povezan mednarodni kriminal, legitimnost sodobnih vojsk ni več ogrožena. To potrjujejo tudi javnomnenjske raziskave, ki presenetljivo veliko zaupanja pri reševanju omenjenih groženj polagajo v roke vojskam. Z razliko devetdesetih let, ko je bila takšna močna podpora zgolj želja vojaških organizacij. V teh letih so vojske doživljale največje pretrese in krizo, ki je bila posledica razmeroma hitrih političnih, družbenih in ekonomskih sprememb.

Kriza, ki je pomembno vplivala na razvoj in preobrazbo vojske, je bila kriza legitimnosti, ki se je začela kmalu po koncu hladne vojne. Zanj je značilno, da poleg velikega dela svetovnega prebivalstva, ki aktivno nasprotuje vojaškemu zagotavljanju varnosti, velik del pasivno spremlja procese. Glavna hipoteza, ki sem jo izpostavil v nalogi, se glasi, *da so zaradi legitimnosti delovanja sodobne vojske začele vse bolj opravljati tudi policijske naloge*. Hipotezo lahko v celoti potrdim, saj je ustavitev upadanja legitimnosti po koncu hladne vojne za sodobne vojske postalo izziv in tudi eden izmed vzrokov, ki so povzročili temeljito preobrazbo vojaške organizacije. Pomemben del preobrazbe so tudi naloge, ki jih vojske izvajajo. Policijske naloge so bolj usmerjene v civilno družbo, ki je z njimi tudi bolj seznanjena. Delujejo v družbenem mikrookolju, kar je posledica decentralizacije in relativno velike samostojnosti policistov na terenu. Takšne nove naloge omogočajo vojskam preusmeritev aktivnosti na civilnodružbena področja, ki so v očeh javnosti pomembnejša in boljše podprta. Konec hladne vojne je le še bolj okrepil takšno prepričanje. Poleg tega se vse bolj kaže, da v razvitem svetu vojna ni več ustrezno sredstvo za razreševanje političnih sporov. Tudi zveza Nato je ugotovila podobno, saj je na novo

⁶³ Članice je po zadnji širitvi leta 2003 25, in sicer Belgija, Bolgarija, Češka, Danska, Estonija, Francija, Grčija, Islandija, Italija, Latvija, Litva, Luksemburg, Madžarska, Nemčija, Nizozemska, Norveška, Poljska, Portugalska, Romunija, Slovaška, Slovenija, Španija, Turčija, Velika Britanija, ZDA (<http://www.nato.int/issues/enlargement/index.html>).

opredelila grožnje in naloge, ki omogočajo njen nadaljnji obstoj. Brez takšnih posegov bi se zlahka ponovil scenarij Varšavskega pakta, ki je zaradi usmerjenosti v preteklost in nezmožnosti preobrazbe neslavno propadel. Nekatere vojske, kot je ameriška, že nekaj let vse dejavneje sodelujejo pri policijskih nalogah. Najvidnejši je njihov prispevek v boju proti trgovini z drogami, boju proti terorizmu in nadzoru nad ilegalnimi migracijami. Tudi prisotnost vojske na mednarodnih letališčih, predvsem v Združenih državah Amerike in Veliki Britaniji, je postala nekaj povsem vsakdanjega. Res je, da se to dogaja tudi zaradi terorističnih napadov, vendar so takšne nekonvencionalne grožnje proces aktivnejšega vključevanje vojsk v civilno okolje le pospešile. Z razliko od omenjenih vojsk je v drugih evropskih državah takšen proces še na začetku poti, vendar lahko trdim, da se tudi na tem področju zaznavne spremembe. To lahko potrdim že na primeru nalog Slovenske vojske. V najnovejši različici Zakona o obrambi piše, da lahko vojska sodeluje s policijo pri širšem varovanju državne meje v notranjosti državnega ozemlja v skladu z načrti in po poprejšnji odločitvi vlade. Vojaki naj ne bi imeli policijskih pooblastil, vendar je to veljalo tudi za ameriške vojake, ko so začeli varovati meje Združenih držav Amerike. Danes imajo že podobna pooblastila kot druge službe, ki skrbe za varovanje meje. Zagotovo pa se pojavljajo težave, saj vojska ni vedno primerna za uporabo proti civilnemu prebivalstvu.

Zaradi problemov, ki lahko nastanejo ob aktivnejši vlogi vojske pri policijskih nalogah, sem postavil tudi drugo hipotezo, ki se glasi, *da so sodobne vojske primerne oz. sposobne za izvajanje policijskih nalog*. Postavljeno hipotezo lahko le delno potrdim, ker je sodelovanje vojsk v policijske namene bolj izjema kot pravilo. Zaradi tega sem lahko obdelal le nekatere primere držav, kot so Združene države Amerike, kjer njihova vojska aktivneje sodeluje pri nekaterih policijskih nalogah. Vsekakor je legitimna primerjava tudi vloga vojsk v mirovnih operacijah, kjer le-te že po naravi nalog delujejo bolj policijsko. V usposabljanju in urjenju bolj policijskih postopkov, kot so nadzor in miritev množičnih demonstracij, patroljiranje, aretacija vojnih zločincev, so udeležene specialistične enote, kot so npr. enote MSU⁶⁴ v Bosni in Hercegovini. So pa te enote vsekakor dovolj dobro izurjene in primerne za omenjene naloge, kar dokazuje tudi njihova vse pomembnejša vloga v mirovnih misijah. Drugi konkretni primer je vojska Združenih držav Amerike, ki že vrsto let sodeluje pri varovanju južne meje z Mehiko. Vojaki tesno sodelujejo z drugimi službami ter se z njimi tudi usposabljaajo in urijo. Marinci se skupaj z agenti Agencije za

⁶⁴ Več o njih glej poglavje o mirovnih operacijah str. 43.

boj proti drogam in mejno policijo urijo v nalogah patroljiranja, preiskovanja, varovanja in aretacije osumljencev. Lahko sklenem, da so vojske ob primernem urjenju zagotovo sposobne za izvajanje policijskih nalog. Pod vprašaj pa lahko postavim primernost. Vojske zaradi svoje strukture, organiziranosti in namena lahko pomenijo resen poseg v civilno okolje in človekove pravice. O tej tematiki sta razpravljala tudi Haltiner, ki je tezo obdelal v obliki štirih dilem, in Dunlap⁶⁵, ki je govoril o dveh problemih uporabe vojske v policijske namene. V Združenih državah Amerike nevladne organizacije in tudi nekateri strokovnjaki opozarjajo, da je lahko takšna vključenost vojske v civilne zadeve nevarna, ker se lahko zgodi, da se vojska preveč združi z nalogami policije. S tem bi lahko bili ogroženi temelji demokratične države, ker bi ta lahko postala prikrita ali dejanska vojaška diktatura. S stališča vojske poteka na meji Združenih držav Amerike proti imigrantom vojna nizke intenzivnosti. Vsekakor je takšno stališče vojske nevarno, saj to nakazuje, da se le-ta ni prilagodila razmeram, temveč je nove razmere prilagodila svojim potrebam. Primernost vojske za izvajanje policijskih nalog je vprašljiva, vsaj toliko časa, dokler se vojske ne prilagodijo popolnoma na novo varnostno okolje, ki pa se neprenehoma spreminja. Tudi zaradi tega bi se morale vojaške organizacije spremeniti v temeljih in za zgled vzeti policijske, ki so veliko bolj prilagodljive na spreminjajoče se okolje. Vseskozi pa se pojavljata dve temeljni dilemi, ki postavljata pod vprašaj sposobnost in primernost uporabe vojsk v policijske namene. Prva je dilema zakonske neurejenosti takšnega delovanja, druga pa predstavlja omejitve pri urjenju in opremlenosti, ki jo je treba za takšne naloge prilagoditi. Gotovo ima pri tem glavno besedo tudi javno mnenje, ki postaja za sodobne vojske vse pomembnejše.

V iskanju novih vlog in nalog me je zanimala tudi podpora javnosti morebitnim policijskim nalogam, ki bi jih lahko izvajale sodobne vojske. Navsezadnje je slednje tudi izredno pomembno za legitimnost in obstoj vojske. Zato se moja tretja hipoteza glasi, *da so policijske naloge, ki jih izvajajo sodobne vojske, družbeno sprejemljive*. Za dokazovanje hipoteze sem uporabil dve javnomnenjski raziskavi, izdelani v Sloveniji, in sicer Raziskavo o obrambi in varnosti iz leta 2001 in javnomnenjsko raziskavo Nacionalna in mednarodna varnost 2003. Rezultati so bili za vojsko izredno pozitivni, zato lahko svojo hipotezo potrdim. Vsem nalogam, ki so bolj policijske, npr. boj proti terorizmu, pomoč policiji pri varovanju meje pred prehodi ilegalcev in pomoč policiji pri zagotavljanju reda

⁶⁵ Več o tem glej poglavje 5.1.1. na straneh 26–29.

in miru, anketiranci, gledano povprečno, namenjajo visoko podporo v obeh raziskavah. To bi lahko pomenilo, da bi civilna javnost sprejela večjo vključenost vojske v njeno okolje. Vojska sama pa mora storiti še mnogo, da bo to mogoče. Področje usposabljanja in urjenja, izobraževanja vojakov in navsezadnje tesnejšega sodelovanja s policijo je treba čim prej urediti tako zakonsko kot v praksi. Ob vseh teh predpostavkah lahko sklenem, da bi sodobne vojske lahko mnogo pripomogle k večji varnosti in da bodo to tudi storile. Za izvajanje policijskih nalog bo treba narediti še mnogo, zagotovo pa drži, da je to mogoče.

10. VIRI IN LITERATURA

KNJIGE IN PUBLIKACIJE

1. (1991): SSKJ - Slovar slovenskega knjižnega jezika. Knjiga 4, str. 791, knjiga 5, str. 483. Državna založba Slovenije, Ljubljana.
2. (1994): Draft Final Joint Pub 3-07. Joint Doctrine for MOOTW. Office of the Chairman, The Joint Chiefs of Staff, Washington.
3. (1995): The Army Field Manual, Volume 5, OOTW part 2: Wider Peacekeeping. HMSO, London.
4. Baum, Dan (1996): Smoke and Mirrors: The War on Drugs and the Political Failure. Little Brown Company, Canada.
5. Berdal, Mats, Serrano, Monica (2002): Transnational Organized Crime and International Security. Lynne Rienner Publishers, London.
6. Bertram, Eva, Blachmann Morris, Sharpe Kenneth, Peter Andreas (1996): Drug War Politics: The Price of Denial. University of California Press, Berkely, Los Angeles, London.
7. Boc, Špela (2003): Vojna proti trgovini z drogami v Kolumbiji, Boliviji in Peruju. Diplomsko delo, FDV, Ljubljana.
8. Boene Bernard, Dandeker Christoper, Kuhlmann Jurgen, Jan van der Muelen (2000): The Swedish Military in Interantional Perspective. ERGOMAS, Karlstad.
9. Bonn, E. Keith, Baker, S. Anthony (2000): Guide to Military Operatons other then War. Stackpole Books, Mechanicsburg.
10. de Rover, Cees (2002): Služimo in varujemo. Mednarodni odbor Rdečega križa, Ljubljana.
11. Cvjetković, Branko (2002): Terorizam – sredstva i posljedice. Kupola Laus, Split.
12. Diehl, F. Paul (1994): International Peacekeeping. The Johns Hopkins University Press, Baltimore, London.
13. Enloe Cynthia (1991): Policija, vojska i etnicitet. Globus, Zagreb.
14. Gow, James (1992): Legitimacy and the Military. Pinter Publishers, London.
15. Grizold, Anton (1999): Obrambni sistem Republike Slovenije. MNZ, Visoka policijsko-varnostna šola, Ljubljana.
16. Grizold, Anton (1999): Evropska varnost. Fakulteta za družbene vede, Ljubljana.
17. Grizold, Anton, Ferfila, Bogomil (2000): Varnostne politike velesil. Fakulteta za družbene vede, Ljubljana.

18. Haltiner, Karl W (2000): Policemen or Soldiers? Organizational dilemmas in the constabularization of armed forces. V: Malešič, M. (ur.), International security, mass media and public opinion. Ljubljana: ERGOMAS, Obramboslovni raziskovalni center.
19. Janowitz, Morris (1971): The Professional Soldier: A Social and Political Portrait. Glencoe Free Press, Chicago.
20. Jelušič, Ljubica (1997): Legitimnost sodobnega vojaštva. Fakulteta za družbene vede, Ljubljana.
21. Jelušič, Ljubica, Selby John (1999): Defence Restructuring and Conversion. EU Commission, Brussels.
22. Johansson, Eva (2001): The unknown Soldier: A portrait of a Swedish Peacekeeper at the treshold of the 21. st. century. Karlstad University Studies, Karlstad.
23. Kathleen, M. Sweet (2004): Aviation and Airport Security: Terrorism and Safety Concens. Pearson Education, New Jersey.
24. Konobelj, Simon (2002): Policisti v mirovnih operacijah. Diplomsko delo, FDV, Ljubljana.
25. Kotnik Dvojmoč, Igor (2000): Preoblikovanje oboroženih sodobnih evropskih držav (študija primera). Doktorska disertacija, FDV, Ljubljana.
26. Kotnik Dvojmoč, Igor (2001/2002): Gradivo za predmet: Popolnjevanje oboroženih sil in mobilizacija. FDV, Ljubljana.
27. Kotnik Dvojmoč, Igor (2002): Preoblikovanje oboroženih sil sodobnih evropskih držav. Znanstvena knjižnica FDV, Ljubljana.
28. Lubi, Darko (1991): Demilitarizacija in razoroževanje. V: Grizold, A. (ur.), Demilitarizacija Slovenije in nacionalna varnost. Znanstveno in publicistično središče, Ljubljana.
29. Moskos, C. Charles, Williams, Allen John, Segal, R. David (2000): The Postmodern Military: Armed Forces after the Cold War. Oxford University Press, New York, Oxford.
30. Roberg Roy, Crank John, Kuykendall Jack (1999): Police and Society. Roxbury Publishing Company, Los Angeles, California.
31. Yonah Alexander, Willcox C. Philip, Taylor Terence, Gazit Shlomo, Itabashi Isao (2002): Combating Terrorism: Strategies of ten countries, Univeristy of Michigan Press, Michigan.

ČLANKI

1. Battistelli, Fabrizio (1997): Peacekeeping and the Postmodern Soldier. *Armed Forces and Society*, let. 23, št. 3. *Wilson Social Sciences Abstracts*, str. 467–484.
2. Dunlap, J. Charles (1999): The Police-ization of the Military. *Journal of Political and Military Sociology*, vol. 27 (Winter), str. 217–232.
3. Garb, Maja, Jelušič, Ljubica (2002): Slovenska policija v mirovnih misijah: rezultati empiričnega raziskovanja. *Varstvoslovje*, let. 4, št. 3. Ljubljana: Visoka policijsko-varnostna šola, str. 204–214.
4. Garb, Maja (2003): Mirovne operacije (3. del). *Slovenska vojska*, let. 11, št. 7., MORS, Ljubljana.
5. Grmek, Meta (2004): V MSU za bosansko-hercegovski srečnejši danes. *Slovenska vojska*, let. 12, št. 15., MORS, Ljubljana.
6. Jeglič, Peter (2001): Migracijska gibanja kot izziv za oblikovanje skupne migracijske in varnostne politike Evropske unije. V: Pagon, M. (ur.), *Dnevi varstvoslovja*. Ljubljana: Visoka policijska-varnostna šola str. 17–28.
7. Jelušič, Ljubica (2001): Mirovne operacije – prostor izmenjave izkušenj slovenske vojske in slovenske policije. V: Pagon, M. (ur.), *Dnevi varstvoslovja*, 2.del. Ljubljana: Visoka policijsko-varnostna šola, str. 787–793.
8. Jelušič, Ljubica (2003): Mirovne operacije (1. del). *Slovenska vojska*, let. 11, št. 5., MORS, Ljubljana.
9. Jelušič, Ljubica (2003): Mirovne operacije (2. del). *Slovenska vojska*, let. 11, št. 6., MORS, Ljubljana.
10. Jelušič, Ljubica (2003): Mirovne operacije (5. del). *Slovenska vojska*, let. 11, št. 9., MORS, Ljubljana.
11. Manigart, Philippe (1998): Postmoderne vojaške organizacije. *Teorija in praksa*, let. 35, št. 2. FDV, Ljubljana, str. 362–369.
12. Pišlar Marko (2003): Slovenski vojaki v Bosni imajo velik ugled. *Slovenska vojska*, letnik 11, št. 19. MORS, Ljubljana.
13. Rupar, Romana (2004): Psihološke priprave morajo postati del vsakdanjega usposabljanja. *Slovenska vojska*, letnik 7, št. 1. MORS, Ljubljana.
14. Sotlar, Andrej (2001): Racionalizacija in preseganje "obrambne dileme malih držav". Med policizacijo vojske in militarizacijo policije. V: Pagon, M. (ur.), *Dnevi varstvoslovja*. Ljubljana: Visoka policijsko-varnostna šola, str. 795–808.

15. Trafela, Ivan (1999): Fantje za vzor. Revija Obramba, let. 31, št. 8, Defensor, Ljubljana.

RAZISKAVE IN ZAKONSKI AKTI

1. (1998): Zakon o policiji. Ur. l. št. 64/1998, Ljubljana.
2. Zakon o obrambi. Ur. l. RS št. 13/1998, 67/2002 (popravljen), Zobr-D, št. 001-22-47/04 (dopolnjen), Ljubljana.
3. (2001): SJM 2001/3, Raziskava o obrambi in varnosti. Fakulteta za družbene vede – Inštitut za družbene vede, Ljubljana.
4. (2003): Javnomenjska raziskava: Nacionalna in mednarodna varnost 2003. Gradivo za novinarsko konferenco. Fakulteta za družbene vede – Inštitut za družbene vede, Ljubljana.

INTERNETNI VIRI

1. Bar-Or, Amir, Haltiner, W. Karl (2001): The Civil-Military Power Balance.
Spletna stran: <http://www.bsos.umd.edu/ius/IUS/Haltiner2.pdf> (20. 11. 2003).
2. BBC News (2004): Sheikh Yassin.
Spletna stran: http://news.bbc.co.uk/2/hi/in_depth/middle_east/2001/israel_and_the_palestinians/profiles/1695470.stm (3. 10. 2004).
3. Berg, M. Ryding (2000): Military support to Civil Authorities.
Spletna stran: <http://www.soc-mil-law.org/rapgenrbFR.html> (14. 12. 2003).
4. Carlos, L. Clarita (2001): New Roles of the Military Perspectives from the Philippines. National Defense College of the Philippines, Quezon City.
Spletna stran: http://www.nids.go.jp/english/exchange/arf/pdf/philippines_paper.pdf (14. 12. 2003).
5. Edmunds, Timothy (2002): The Armed Forces and Society in Postcommunist Europe: Legitimacy and Change. University of Sussex, Brighton.
Spletna stran: <http://civil-military.dsd.kcl.ac.uk/TCMR%20Papers/TCMR%201.14.htm> (15. 6. 2004).
6. Eide, Barth, Bøtteland Thorstein (2001): Norwegian experiences with UN Civilian police operations. Policing in the new world's disorder: peace operations and public security. Institute for National Strategic Studies. National Defence University, Washington.
Spletna stran: <http://www.ndu.edu/inss/books/policing/cont.html> (20. 12. 2003).

7. Jelušič, Ljubica, Malešič, Marjan: Armed Forces and Society in Slovenia.
Spletna stran: <http://www.bris.ac.uk/Depts/GRC/CMR/TCMR%20Papers/slovenia.pdf>
(17. 12. 2003).
8. Lewis William, Edward Marks, Robert Perito (2002): Enhancing International Civilian Police in Peace Operations.
Spletna stran: <http://www.usip.org/pubs/specialreports/sr85.html> (22. 6. 2004)
9. McMahon, Robert (2003): Un says Terror, Factional Fighting, Drugs threaten Afghan Political Process.
Spletna stran: <http://www.globalsecurity.org/military/library/news/2003/11/41-201103.htm> (1. 10. 2004).
10. Miranda, Joseph: The War on Drugs: Military Perspectives and Problems.
Spletna stran: <http://www.aros.net/~hempower/drugwar/militarization/military01.html>
(16. 4. 2004).
11. Nato Enlargement (2004).
Spletna stran: <http://www.nato.int/issues/enlargement/index.html> (1.10. 2004).
12. Nicholson, Rob (1999): Italy Military Problems, Policy History and Solutions.
Spletna stran: <http://www.alma.edu/academics/polsc/payerhin/Ppr1-211-01/nicholson.htm> (25. 2. 2004).
13. Overview ISAF Mission (2004).
Spletna stran: http://www.afnorth.nato.int/ISAF/mission/mission_overview.htm (2. 10. 2004).
14. Palafox, Jose: Militarizing the Border.
Spletna stran: <http://mediafilter.org/mff/caq/CAQ56border.html> (5. 2. 2004).
15. Patterns of Global Terrorism (1999): Irish Republican Army. United States Department of State.
Spletna stran: <http://library.nps.navy.mil/home/tgp/ira.htm> (23. 3. 2004).
16. Ragsdale, James (1991): Newspaper joins war against drugs. The Newslater on Journalism Ethics, let. 3, št. 2. FineLine, New Bedford.
Spletna stran: <http://www.journalism.indiana.edu/Ethics/joins.html> (10. 12. 2003).
17. RFE/RL Newsline (2004): UN'S Antidrug Chief urges Foreign-Troop Involvement in Afghan War on Drugs. Volume 8 Number 27.
Spletna stran: <http://www.rferl.org/newsline/2003/11/6-SWA/swa-181103.asp>
(1. 10. 2004).

18. Segell, Glen (2000): The Narcotics War and Civil-Military Relations. International Studies Association, Los Angeles.
Spletna stran: <http://www.ciaonet.org/isa/seg03/> (3. 3. 2004).
19. United Nations: Office on Drugs and Crime (2004): Law Enforcement: Latin America and the Carribean.
Spletna stran: http://www.undcp.org/unodc/law_enforcement_southamerica.html
(16. 04. 2004).

11. PRILOGE

Priloga A/I: Tristopenjska tipologija večdimenzionalnega prilagajanja oboroženih sil spremembam v družbi:

OBOROŽENE SILE	ZGODNJA MODERNA DRUŽBA	POZNOMODERNA DRUŽBA	POSTMODERNA DRUŽBA
Zaznavanje grožnje	invazija sovražnik	jedrska vojna	podnacionalna in nevojaška
Odnos do nadzorovanja in omejevanja oboroževanja	zelo negativen	negativen do nevtralen	pozitiven
Struktura sil (količinski vidik)	množične armade	velike poklicne ali mešano dopolnjene vojske	manjše poklicne vojske z veliko vlogo rezervne sestave
Struktura sil (kakovostni vidik)		težke sile	lahke sile
Glavna spremenljivka pri stroških osebja	skupni stroški osebja	stroški osebja na prebivalca	stroški rezervne sestave
Glavna spremenljivka pri stroških oborožitve	tehnološko nezahtevno orožje	tehnološko zahtevno orožje	tehnološko nezahtevno in zahtevno orožje
Moštvo	vojaški obveznik	poklicni vojaki in milica	milica in poklicni vojaki
Naloga	vojaška zmaga na bojišču	odvrčanje	krizni menedžment
Identifikacijski mehanizmi	institucionalni	poklicni	državljski
Delitev dela v vojski	enostavna	razvita	popolna
Značilni vojak	vojak strelec	upravljaivec oborožitvenih sistemov	robotizirani vojak

Vir: Moskos, 2000: 15

Priloga A/II: Tristopenjska tipologija večdimenzionalnega prilagajanja oboroženih sil spremembam v družbi:

OBOROŽENE SILE	ZGODNJA MODERNA DRUŽBA	POZNO MODERNA DRUŽBA	POSTMODERNA DRUŽBA
Delitev dela s civilnim okoljem	ostra meja – vojska opravlja samo vojaške naloge	meja je vse manj razpoznavna	meja je odpravljena – zmes vojaških in civilnih nalog
Odnos javnosti do vojske	podpora	ambivalentnost	dvom in brezbržnost
Vloga medijev		povzemanje uradnih vojaških stališč	dvom in raziskovalno novinarstvo
Vpliv na obrambni proračun	pozitiven	nevtralen	negativen
Organizacijske napetosti	glede vloge zvrsti	glede deleža proračuna	glede novih nalog (nadomestne naloge)
Prevladujoči častnik	bojovnik (heroj)	menedžer ali tehnolog	vojak diplomat, vojak znanstvenik
Potrebno znanje	strategija in taktika bojevanja	upravljanje, vodenje, logistika	Varnostne študije, diplomacija, mediji
Razmišljanje in delovanje	popolnoma odvisno; samoiniciativnost je strogo sankcionirana	vse bolj samostojno in spuščeno na nižje hierarhične ravni	samoiniciativnost je spodbujana in nagrajevana (tudi na ravni posameznika)
Civilni uslužbenci	manjšinski delež	polovični delež	večinski delež
Vloga žensk	izključene ali v ločenih korpusih	delna vključenost	popolna vključenost
Partner in vojaška skupnost	popolna vključenost	delna vključenost	popolna izključenost
Homoseksualci v vojski	kaznovani	odpuščeni	sprejeti
Ugovor vesti	prepovedan ali omejen	dovoljen	zajet v državljanski službi

Vir: Kotnik, 2002: 143

Priloga B: Izbrana vprašanja iz raziskav javnega mnenja:

Raziskava o obrambi in varnosti 2001

Vprašanje 2.02 Koliko po vašem mnenju naslednji dejavniki ogrožajo varnost Slovenije?

Ocenite na lestvici od 1 do 4, pri čemer 1 pomeni, da ti dejavniki varnosti Slovenije sploh ne ogrožajo, 2 - malo, 3 - srednje in 4, da ti dejavniki varnost Slovenije močno ogrožajo.

	zelo močno 4	srednje 3	malo 2	sploh ne 1	ne vem, b.o. 9
a.) uničevanje okolja	5.5	14.7	41.4	32.7	5.8
b.) naravne in tehnološke nesreče	7.8	25.2	41.6	18.1	7.4
c.) vojaške grožnje s strani drugih držav	7.2	13.2	23.6	46.8	9.3
d.) zaostajanje na področju znanosti in tehnologije	9.3	29.9	24.1	20.7	16
e.) razprodaja družbenega premoženja	29.1	27.8	17.5	11.3	14.2
f.) prometne nesreče	42.7	37.9	11.5	4.1	3.7
g.) kriminal	42.9	38.5	11.5	2.6	4.5
h.) mamila, narkotiki	53.0	32.0	8.5	2.6	3.9
i.) begunci, ilegalci, priseljenci	26.8	29.6	23.7	14.0	5.8

Vir: Raziskava o obrambi in varnosti, 2001: 3

Vprašanje 2.03 In sedaj na isti lestvici ocenite še naslednje dejavnike. Koliko ti ogrožajo varnost Slovenije?

	zelo močno 4	srednje 3	malo 2	sploh ne 1	ne vem, b.o. 9
a.) gospodarski problemi	24.6	43.0	16.4	4.7	11.3
b.) terorizem	11.0	19.0	28.5	32.4	9.1
c.) skrajni nacionalizem	8.7	20.5	30.3	21.8	18.7
d.) notranjepolitična nestabilnost	13.3	33.2	25.8	13.9	13.8
e.) konflikti na ozemlju nekdanje Jugoslavije	6.2	22.8	32.2	27.5	11.2
f.) brezposelnost	35.8	40.1	15.6	3.6	4.9
g.) nalezljive bolezni	12.7	28.3	36.1	14.2	8.8
h.) samomori	27.9	34.5	11.2	8.4	7.0
i.) revščina	31.2	42.2	16.9	4.9	4.8
j.) majhna nataliteta	32.2	36.3	17.4	7.5	6.5

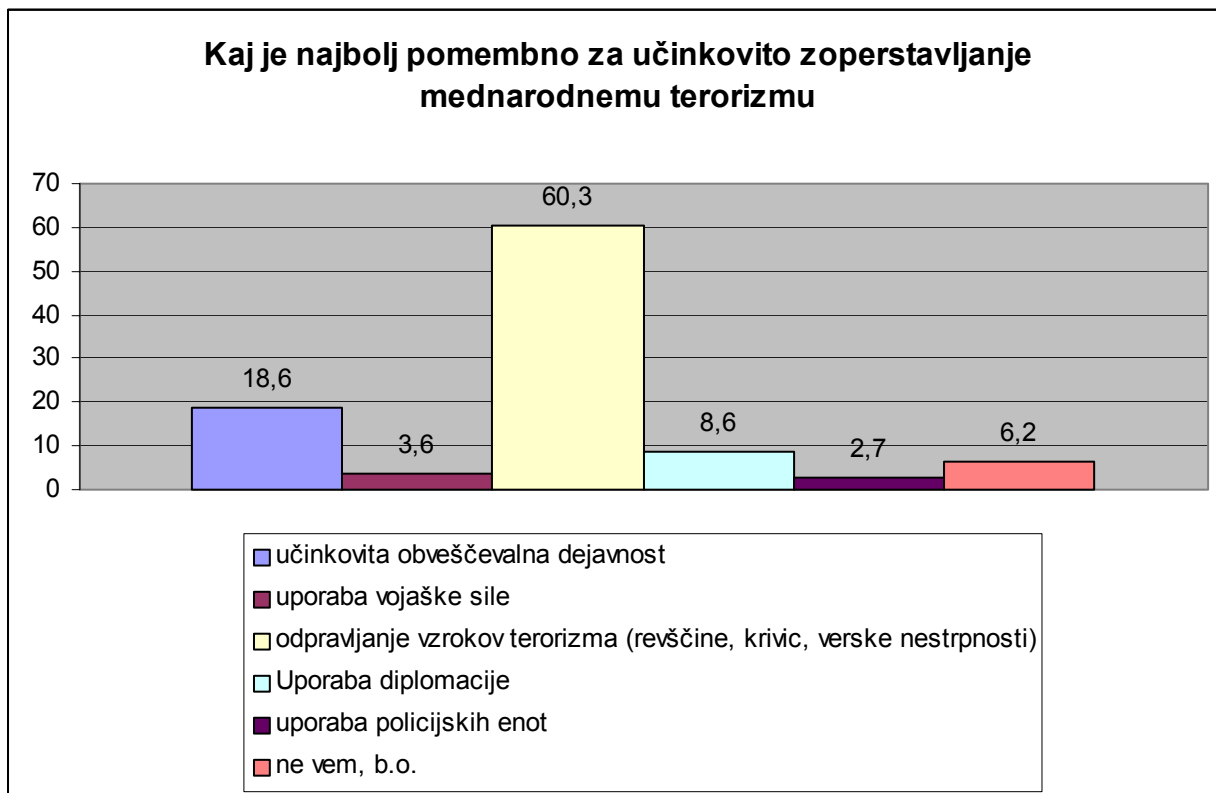
Vir: Raziskava o obrambi in varnosti, 2001: 3

Vprašanje 4.04 V kolikšni meri se strinjate z naslednjimi opredelitvami nalog vojske v družbi? Ocenite z lestvico od 1 do 5, pri čemer 1 pomeni da se sploh ne strinjate in 5, da se v celoti strinjate.

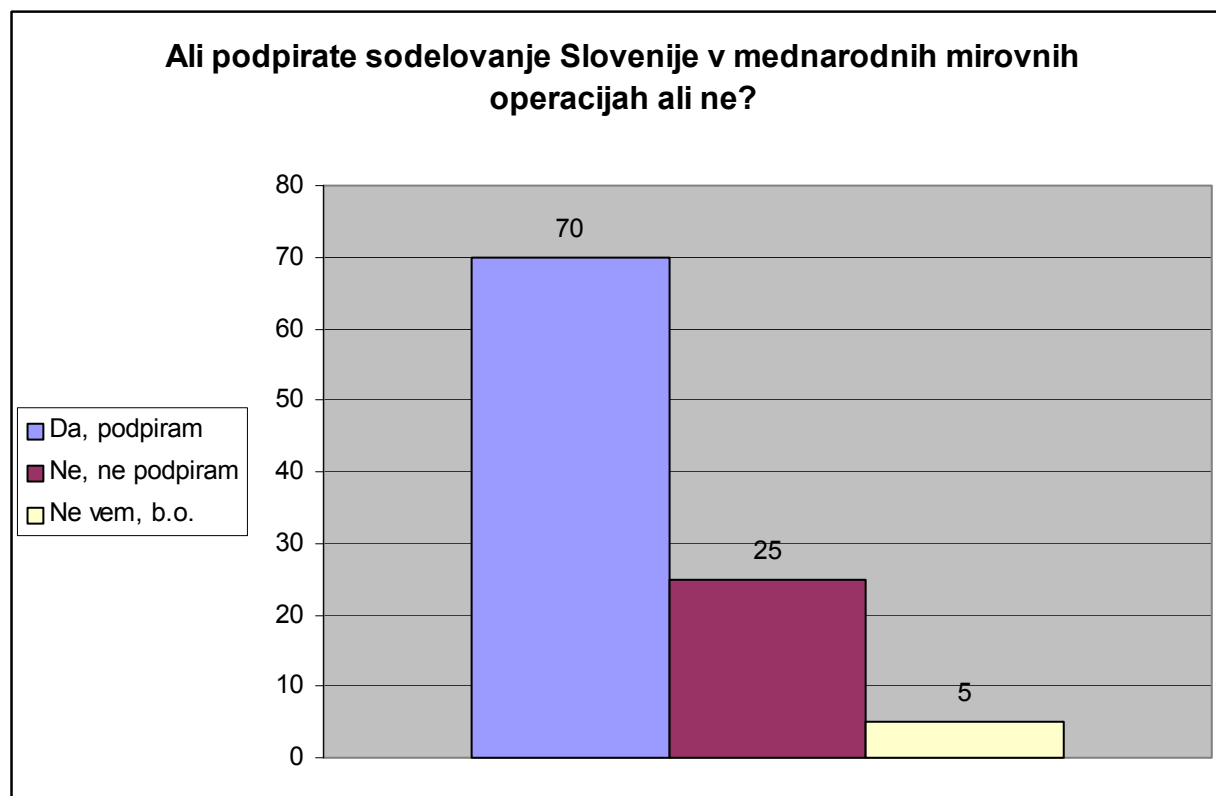
	v celoti se strinjam 5	strinjam se 4	niti strinjam, niti ne strinjam 3	ne strinjam se 2	sploh se ne strinjam 1	ne vem, b.o. 9
a.) Vojska naj varuje državo pred morebitnim zunanjim napadalcem.	58.7	29.5	4.7	1.7	1.4	4.0
b.) Vojska naj sodeluje pri gradnji cest, spravi pridelkov in drugih javnih delih.	18.1	26.9	17.3	19.2	13.2	5.3
c.) Vojska naj vzgaja mladino v domoljubnem duhu.	24.6	33.4	13.8	11.3	10.2	6.7
d.) Vojska naj pomaga v primerih naravnih, ekoloških in drugih nesreč.	61.4	31.5	2.7	0.8	0.7	2.8
e.) Če se zdi to potrebno, naj vojska prevzame državno oblast v svoje roke.	3.7	8.9	11.6	22.0	45.8	8.0
f.) Vojska naj skrbi za vojaško usposobljenost in naj se ne vmešava v politično dogajanje v državi.	53.2	27.0	8.9	2.9	2.4	5.6
g.) Vojska naj sodeluje v mednarodnih in humanitarnih operacijah.	36.7	39.9	11.3	4.0	2.8	5.2
h.) Vojska naj v času večjih stavk nadomešča stavkajoče delavce.	3.1	6.3	9.3	22.8	48.2	3.2
i.) Vojska naj pomaga policiji pri zagotavljanju reda in varnosti.	23.1	35.6	12.8	11.7	11.4	5.4
j.) Vojska naj pomaga policiji pri čuvanju meje pred prehodi ilegalcev.	33.9	38.1	10.3	7.2	5.1	5.4
k.) Vojska naj se bori proti terorizmu.	40.7	32.8	10.5	4.8	4.7	6.5

Vir: Raziskava o obrambi in varnosti, 2001: 6

**Priloga C: Grafične predstavitve izbranih vprašanj iz raziskav javnega mnenja:
Javnomnenjska raziskava Nacionalna in mednarodna varnost 2003**

Vir: (2003: 7): Javnomnenjska raziskava Nacionalna in mednarodna varnost 2003.

Vir: (2003: 12): Javnomnenjska raziskava Nacionalna in mednarodna varnost 2003.